

รายงานการวิจัย

ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาประเพณีบุญพะเหวด ชาวไทย-ล่อม
อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

The Boon Pa Wade Festival : A Case Study of Thai-Lom People,
Lomsak District and Lom Kao District, Phetchabun Province

กมล บุญเขตและคณะ

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2557

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาประเพณีบุญผะเหวด ชาวไทย-ลุ่ม
อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

The Boon Pa Wade Festival : A Case Study of Thai-Lom People,
Lomsak District and Lom Kao District, Phetchabun Province

กมล บุญเขต

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ปาริชาติ ลาจันนนท์

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

สมศักดิ์ ภู่อารายงาม

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

อังคณา จันทร์แสงศรี

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

อารยา สอนบุตรนาค

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทุนอุดหนุนโดย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2557

(ก)

ชื่องานวิจัย	ประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาประเพณีบุญผะเหวด ชาวไทย-หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ The Boon Pa Wade Festival : A Case Study of Thai-Lom People, Lomsak District and Lom Kao District, Phetchabun Province
ผู้วิจัย	กมล บุญเขต
ผู้ร่วมวิจัย	จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม ปาริชาติ ลาจันนนท์ สมศักดิ์ ภู่พรายงาม อังคณา จันทร์แสงศรี อารยา สอนบุตรนาค
สาขาวิชา	นาฏศิลป์และการละคร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีเสรีจวิชัย 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ วิเคราะห์ความเชื่อและองค์ความรู้ ของประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบประเพณีบุญผะเหวด ได้แก่ชาวบ้านอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จำนวน 15 คนและพระภิกษุสงฆ์ จำนวน 1 รูป ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ บทสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับงานวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกเป็นประเด็น คือ รูปแบบและความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย – หล่ม

(ข)

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม จะจัดขึ้นทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือน มีนาคม - เมษายน จะมีวันรวมเรียกว่า “วันโฮม” ชาวบ้านจะมาช่วยกันจัดตกแต่งสถานที่ เพื่อจัดงานบุญผะเหวด โดยเตรียมเครื่องสักการะต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละ 1,000 อัน เป็นต้น ตั้งศาลเพียงตาขนาดเล็กพร้อมกับประดับธงขนาดใหญ่ เป็นจำนวน 8 ทิศ รอบ ๆ ศาลาการเปรียญ เพื่อเป็นที่วางเครื่องสังเวทสำหรับประกอบพิธี ภายในศาลาการเปรียญจะแขวนผ้าที่มี ภาพวาดเรื่องราวพระเวสสันดรทั้ง 13 กัณฑ์ ก่อนเริ่มพิธีจะมีการเทศน์มหาชาติและนิมิตอันเชิญ พระอุปัชฌาย์มาปกป้องภัยอันตรายทั้งปวง และให้โชคลาภแก่ชาวบ้านที่มาร่วมพิธี โดยมีความเชื่อว่าผู้ใด ฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ จบภายในหนึ่งวันและจัดเตรียมเครื่องบูชาได้ถูกต้องจะได้เกิดใน ศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย แต่ถ้าหากตั้งเครื่องบูชาไม่ถูกต้องจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ตามมา จึงทำให้ทุกคนในหมู่บ้านให้ความสำคัญ กับประเพณีนี้เป็นอย่างมาก ดังนั้น นอกจากเป็นการระลึกถึงพระ เวสสันดรพระโพธิสัตว์ผู้ทรงบำเพ็ญเพียรบารมีชาติสุดท้ายของพระองค์ก่อนจะเสวยชาติและตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าในภายหลัง

ABSTRACT

The purpose of research was to study the model and analyze of the belief and knowledge of the Boon Pa Wade festival: a case study of Thai - Lom people, Lomsak District and Lom Kao district, Phetchabun province. The sample for collected data about the Boon Pa Wade festival was 15 peoples and 1 monks in Lomsak district and Lom Kao district with obtained by purposive sampling. The research instrument was an interview form by the experts. Data were analyzed into two issues: the belief and the knowledge of the Boon Pa Wade Thai – Lom people festival.

The result of this study found that the Boon Pa Wade Thai - Lom people festival model which was held on March - April of once a year called “Wan Home”. The people would help to decorate place and the floral ceremony for setting the Boon Pa Wade festival. The following used flowers, joss stick and candle candles, pop rice were 1,000 types, build a small shrine with large flags for 8 directions around Sala Kanparians for paying homage and hang the painting of Vessantara thirteen episodes. There would be the Vessantara Jataka and installed Phra Upagutta to protect all dangers and fortune to villagers attended festival before the festival. They believed that whoever were listen to thirteen episodes of the Vessantara Jataka within one day and set of altar table correctly would appear the Metteyya-Buddha, but set of altar table not correctly would be punished to be in trouble, so every villager would attend this festival. Moreover, there were encouraged to Vessantara was Bodhisatta coming to attain the Enlightenment and become the Buddha in the future.

(ง)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีนั้น คณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์ นักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ที่ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี และสละเวลาในการให้ คำปรึกษา รวมถึงการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินการวิจัย

ขอขอบคุณครูจิรวัดน์ รัตนเทพปัญญากุล ครูโรงเรียนอนุบาลเขาค้อ (เจริญทองนิ่มวิทยา) ที่ ช่วยเหลือและให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำแก่คณะผู้วิจัยอยู่เสมอ

ขอขอบพระคุณพระอธิการจา มุตตจิตโต เจ้าอาวาสวัดจอมแจ้ง ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ รวมถึงชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีบุญผะเหวดของอำเภอหล่มสักและ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยมอบแต่ คุณบิดา มารดา คณาจารย์ ผู้ที่ให้ความรู้ในการทำวิจัย ตลอดจนผู้ร่วมทำวิจัยและท่านที่ไม่ได้กล่าวมา ณ ที่นี้ด้วย

กมล บุญเขตและคณะ

18 สิงหาคม 2557

(จ)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและภูมิหลัง.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	11
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	11
1.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย.....	11
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	12
1.6 นิยามคำศัพท์.....	12
1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.1 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	17
2.2 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณี.....	22
2.3 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ.....	27
2.4 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม.....	30
2.5 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับตำนาน.....	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.6 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายของประชากร (วัฒนธรรมที่เกิดจากการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย)	36
2.7 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญผะเหวด.....	42
2.8 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวไทย - หล่ม.....	46
2.9 อิทธิพลทางวัฒนธรรม.....	50
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	56
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	60
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	60
3.2 ขอบเขตของการวิจัย.....	60
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	61
3.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	61
3.5 การตรวจสอบข้อมูลสำหรับการวิจัย.....	63
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	63
3.7 การสรุปข้อมูลการวิจัย.....	63
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	64
4.1 ผลการรวบรวมข้อมูล.....	64
4.2 ความเชื่อและองค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม.....	108
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	112
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	112
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	114

(ช)

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	115
บรรณานุกรม.....	118
ภาคผนวก.....	123
ภาคผนวก ก รูปขั้นตอน ประเพณีบุญผะเหวด.....	124
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย.....	131
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย.....	133
ภาคผนวก ง ประวัติคณะผู้วิจัย.....	150

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ก-1	เครื่องแห่พระอุปัศฺต.....125
ก-2	พราหมณ์ผู้นำบวงสรวงเดินไปที่สระน้ำใกล้ ๆ วัด.....125
ก-3	พิธีสวดอัญเชิญอุปัศฺตขึ้นมาจากสระน้ำ.....126
ก-4	แห่พระอุปัศฺตมาที่วัด.....126
ก-5	พิธีสวดอัญเชิญพระอุปัศฺตมาปกป้องพิธี ในระหว่างการทำพิธีเทศน์มหาชาติ.....127
ก-6	พิธีเทศน์มัลลย์หมิ่นมัลลย์แสนในวันโฮม.....127
ก-7	ปั้นข้าวพันก้อน.....128
ก-8	แห่ข้าวพันก้อนรอบโบสถ์ 3 รอบ.....128
ก-9	นำข้าวพันก้อนไปใส่ชะลอมที่ปักไว้รอบ ๆ วัด ทั้ง 4 ทิศ.....129
ก-10	แห่กันหลอนไปที่วัด.....129
ก-11	พิธีเทศน์มหาชาติ ทั้ง 13 กัณฑ์.....130
ก-12	ในขณะที่พระเทศน์ ชาวบ้านจะจุดธูปบูชากัณฑ์เทศน์ในแต่ละกัณฑ์130

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและภูมิหลัง

กิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นเอกลักษณ์ให้มีความสำคัญต่อสังคม เช่น ภาษา การแต่งกาย วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกฎระเบียบในการปฏิบัติตนของคนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยหลายอย่าง รวมไปถึงอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม และรับเอาแบบปฏิบัติ ที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะการนับถือศาสนา (พิมพ์ รุจิรากุล, 2554: 7)

คนไทยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ นิยมการทำบุญให้ทานเพื่อเป็นการสร้างกุศลและมีความเชื่อในกฎแห่งกรรม ศาสนาจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยให้มีความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และจะเป็นแนวทางให้คนประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม อนึ่งการทำบุญตามประเพณีและวัฒนธรรม อันมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วยความรู้ความเข้าใจถึงเป้าหมายที่แท้จริงของพุทธศาสนา และวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง จึงจะเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีเกี่ยวกับศาสนา ตลอดจนจรรยาวัตรรักษาพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป จนชั่วลูกชั่วหลาน การทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนามีรากฐานมาจาก ความเชื่อในการตรัสรู้ ของพุทธเจ้าการเวียนว่ายตายเกิดหรือกฎแห่งกรรม ซึ่งคนไทยก็มีประเพณีเกี่ยวกับศาสนาโดยปฏิบัติตามวันสำคัญทางศาสนาที่จำเป็นตามวิถีไทย (พวงผกา ประเสริฐศิลป์, 2542: 127)

ประเพณี เป็นการกระทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งสังคมและผู้คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตการปฏิบัติเพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม เช่น การกราบไหว้บูชาแม่พระธรณี แม่พระคงคา เป็นต้น เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ดลบันดาลให้มีที่อยู่อาศัย ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ไร่นา จึงเกิดประเพณีลอยกระทงขึ้น เพื่อแสดงการขอบคุณแม่พระคงคา หรือเชื่อว่าการบวชพระจะได้บุญกุศลมากจะช่วยให้พ่อแม่เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ ดังนั้น จึงมีประเพณีการบวชเพื่อสร้างบุญแก่กุศลผลบุญ จากแนวการปฏิบัติกล่าวไว้ว่า ประเพณี ที่เกี่ยวกับศาสนามีความเกี่ยวข้องกัน จึงทำให้คนไทยใช้เป็นวิถีปฏิบัติในการปฏิบัติของคนในสังคม (ณรงค์ เส็งประชา, 2554: 76) ประเพณีเป็นผลมาจากสภาพ ธรรมชาติ สังคม ทัศนคติ เอกลักษณ์ ความเชื่อของคนในสังคม เมื่อเกิดปัญหาทาง

ธรรมชาติมนุษย์มีความเชื่อว่าเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ มนุษย์จึงอ่อนน้อมร้องขอต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่า จะช่วยได้ พอภัยนั้นผ่านไป มนุษย์จึงแสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้น ๆ โดยการเช่นสรวงบูชาและถือเป็น ธรรมเนียมหรือระเบียบแบบแผน จนกลายเป็นประเพณีของสังคมนั้น ๆ (วันเพ็ญ พวงพันธ์บุตร, 2542: 129) ประเพณีที่คนไทย ส่วนใหญ่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีฮีตสิบสอง ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประเพณีแห่ เทียนพรรษา ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีบุญผะเหวด เป็นต้น ซึ่งประเพณีเหล่านี้เป็นประเพณีที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ บางประเพณีมีเรื่องเล่าถึงความเป็นมาว่าเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล เช่น ประเพณีบุญผะเหวด โดยกล่าวถึงการบำเพ็ญบุญของพระพุทธเจ้า คือ การเสียสละ ความเห็นแก่ตัว เพื่อผลประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษยชาติเป็นสำคัญ (พิมพ์ รุจิรากุล, 2554: 93 - 94)

มีเรื่องเล่าว่า พระมาลัยผู้นำชาวสารจากพระศรีอาริยมตไตรยมาแจ้งแก่ชาวโลก เมื่อครั้งพระ มาลัยขึ้นไปบนสวรรค์ชั้นดุสิต ได้นั่งสนทนาธรรมกับพระอินทร์และพระศรีอาริยมตไตรยเทพบุตรซึ่ง จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต พระโพธิสัตว์องค์นั้นได้มีเทวโองการสั่ง พระมาลัยมหา เถระให้มาบอกมนุษย์ทั้งหลายในโลกว่า “ถ้ารณชนชายหญิงทั้งปวง ปราธณอยากพบกับพระศรี อาริยมตไตรย ผู้จะบรรลุพระสัพพัญญุตญาณในอนาคตกาลแล้วไซ้ ผู้นั้นจะต้องทำบุญมหาชาติ โดยนำเครื่องบูชา ได้แก่ รูป เทียน ประทีป ธง ฉัตร สารพัดดอกไม้ ดอกบัว ดอกอุบล จงกลนี้ ราชพฤกษ์ ให้ครบจำนวนสิ่งละพันมาบูชาพระธรรมเทศนามหาชาติ คือ การฟังเทศน์เวสสันดรชาดก อันประกอบด้วยพระคาถาหนึ่งพันพระคาถา แล้วนั่งสดับฟังให้จบในเวลาเดียวกัน ผลานิสงส์จะทำให้ พบศาสนาของพระศรีอาริยมตไตรย (ฎีกามาลัยเทวสูตร)” ดังนั้น ในการเทศมหาชาติจึงนิยมนำ เรื่อง “เวสสันดรชาดก” เป็นเนื้อหาหลักในการเทศ ซึ่งเป็นความเชื่อเดียวกับเนื้อหาจาก หนังสือเรื่อง “ฎีกามาลัย” กล่าวไว้ว่า “หากผู้ใดได้ฟังมหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ในวันเดียวกันและบูชารูป เทียน ดอกไม้ อย่างละ 1,000 อย่าง เท่าจำนวนพระคาถา ในเรื่องเดียวกันนั้นเอง มีบทความ พรรณนาไว้อย่างวิเศษ เช่น ผู้หญิงงามเสมอกันหมด จนกระทั่งลงจากเรือนแล้วจำกันไม่ได้ แม่น้ำลำ คลอง จะไหลขึ้นมาข้างหนึ่งและไหลลงข้างหนึ่ง เป็นต้น จากมูลเหตุและความเชื่อข้างต้น จึงทำให้ ประเพณีบุญผะเหวดที่เป็นประเพณีเดียวที่นิยมมีการเทศมหาชาติ แล้วนำเรื่องของพระเวสสันดร ชาดกมาเป็นเนื้อหาในการเทศ จึงทำให้มีความสำคัญต่อชาวพุทธ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคน ในทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (ภาคอีสาน) เนื่องจากเป็นการทำบุญให้ทานครั้ง ยิ่งใหญ่ของชาวพุทธ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญในการทำบุญและการฟังเทศน์ นอกจากนี้

ประเพณีบุญผะเหวดยังแพร่กระจายไปทั่วภูมิภาคของชาติ ไทยและยังเป็นที่นิยมของชาวอีสานเป็นอย่างมาก (สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร, 2549: 3 - 7)

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ “ชาวอีสาน” หรือประชากรที่มีภูมิลำเนาถิ่นเกิดอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีลักษณะของวิถีชีวิตที่แตกต่างจากประชากรในภูมิภาคอื่น ๆ เพราะอิทธิพลทางวัฒนธรรมของชาวลาวที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ประกอบกับปัจจัยในทางภูมิศาสตร์ที่มีสภาพภูมิอากาศที่ร้อนและแห้งแล้ง จึงส่งผลกระทบต่อสภาพทางภูมิศาสตร์ ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินปนทราย จากปัจจัยทางสภาพภูมิศาสตร์นี้เอง จึงทำให้สามารถจำแนกประชากรที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็น 2 กลุ่ม คือ อีสานตอนบนและอีสานตอนล่างลักษณะของสังคม ที่มีรูปแบบของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี สำเนียงภาษาและชาติพันธุ์ จึงทำให้เกิดการสร้างสรรคภูมิปัญญาท้องถิ่นจนกลายเป็นรูปแบบของวัฒนธรรม ชาวอีสานนับเป็นเชื้อสายไทยแท้และสืบเชื้อสายมาจากชนชาวลาว ปัจจุบันยังมีการรักษาวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เป็นผลของอิทธิพลทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์อย่างชัดเจนของชาวอีสาน คือ วัฒนธรรมการพูด แต่เดิมกลุ่มชาวเมือง หรือชาวไทยในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยเรียก ชาวอีสานว่า “ลาว” และซึ่งชาวอีสานนั้นมีหลายพวกเช่นกัน แท้จริงแล้วชาวอีสานเป็นผู้ที่สืบสายเลือดของชนชาติที่เรียกตนเองว่า “ไทย” หรือ “ไ้อลาว” ด้วยสาเหตุนี้เองจึงมักเรียกชาวอีสานอาศัยอยู่ในบริเวณของจังหวัดนครราชสีมาว่า “ไทย - โคราข” สันนิษฐานได้ว่า คำว่า “ไทย” แสดงถึงความเป็นชนชาติหรือมีการสืบเชื้อสายจากชาวอีสานนั่นเอง ส่วนคำว่า “โคราข” แสดงสถานที่ที่เป็นภูมิลำเนาหรือกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย อาจกล่าวได้ว่า เป็นคำที่บ่งบอกถึงเผ่าของชาวอีสาน ดังนั้นหากจะกล่าวถึง “ชาวอีสาน” หรือ “ชาวไทย - อีสาน” หรือ “ไทย - อีสาน” คือ ชนชาติกลุ่มเดียวกัน โดยถือว่าเป็นคำเรียกชนชาติหลักของชาวอีสานนั่นเอง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกข้อหนึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวไทย - อีสาน เมื่ออพยพมาจากดินแดนแม่ (ประเทศลาว) ได้กระจายแยกย้ายกลุ่มย่อย ๆ เพื่อตั้งหลักปักฐาน การดำเนินชีวิตในแถบลุ่มน้ำโขง เช่น ไทย - ลาว ไทย - กะเลิง ไทย - แสก ไทย - ข่า เป็นต้น ชาวไทย - อีสานบางชนเผ่าที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่สูงหรือภูเขาจะเรียกตนเองว่า “ผู้ - ไทย” หรือ “ภู - ไทย” ในบางครั้งชาวผู้ - ไทยในบางท้องถิ่นเรียกตนเองว่า “ลาว - ชาว” ส่วนมากชาวผู้ - ไทย หรือชาวลาว - ชาว มักจะอาศัยอยู่มากบริเวณจังหวัดอุดรธานี หนองบัวลำภู ร้อยเอ็ด เลย เป็นต้น เมื่อมองย้อนกลับไปข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของกลุ่ม ชาวไทย - อีสาน ทำให้ทราบถึงหลักฐานของการอพยพย้ายถิ่นของชาวลาวเข้าสู่ดินแดนของสยามประเทศ โดยเริ่มมีการอพยพย้ายถิ่นปรากฏขึ้น ดังนี้

หลักฐานที่เก่าแก่ที่ปรากฏขึ้นหลังจากอิทธิของขอมเสื่อมอำนาจไปจากดินแดนสุวรรณภูมิ ราวประมาณ 300 ปี ทำให้กรุงหงสาวดี (พม่า) ทำการขยายอาณาเขตและหาเมืองขึ้น “พระเจ้ากรุงหงสาวดี” หรือ “พระเจ้าบุเรงนอง” ได้ขยายพระราชอำนาจของตนมาสู่ดินแดน ในแถบที่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทย - อีสานและดินแดนในหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งขึ้นต่อการปกครองของอาณาจักรล้านช้างหรือเรียกว่า “ลาวล้านช้างหลวงพระบาง” โดยการปกครองของ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้นำไพร่พลชาวเมืองย้ายเมืองหลวงหนึ่การรุกรานของพระเจ้าบุเรงนองแห่งหงสาวดีมาสู่ที่ราบเวียงจันทน์ และได้อันเชิญพระแก้วมรกตจากเมืองหลวงพระบางลงมาด้วย สมัยนั้นเมืองต่าง ๆ ของชาวลาวในภาคอีสานก็ขึ้นต่อการปกครองของเมืองเวียงจันทน์ โดยการปกครองของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิราช ต่อมาเมื่อพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิราชทรงสวรรคต พระราชธิดาจึงเสด็จหนีภัยคุกคามทางการเมืองของพระยาหลวงเมืองจันทร์ผู้เป็นเสนาบดีใหญ่ที่ไม่ได้สืบเชื้อสายในราชวงศ์ แล้วได้ยึดอำนาจจากเหล่าราชวงศ์ของเมืองเวียงจันทน์และพยายามหาวิธีเพื่อได้พระราชธิดามาเป็นคู่ พระราชธิดาจึงไปพึ่งบารมีพระมหाराชครูวัดโพนสะเม็ก โดยพาไปหลบ อยู่ ณ ภูสะง้อหอคำสมสนุก บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง หลังจากนั้นไม่นานเจ้าองค์หล่อ (บุตรองค์แรกของเจ้านางสุมังคลา) เข้ายึดเมืองเวียงจันทน์ ในรัชสมัยที่เจ้าองค์หล่อเป็นผู้ปกครองเมืองเวียงจันทน์ ได้เสียดินแดนส่วนหนึ่งในพื้นที่ปกครองโดยการยึดอำนาจจากเจ้ากิงกิศราราช (พระโอรสของเจ้าราชบุตรมกุฎราชกุมาร) ผู้เป็นหลานพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิราช ได้ยึดอำนาจและขึ้นปกครองเมืองหลวงพระบาง โดยไม่ยอมขึ้นเป็นเมืองกับเมืองเวียงจันทน์

ฝ่ายพระครูโพนสะเม็กผู้ซึ่งพาผู้คนจากเมืองเวียงจันทน์ อพยพเข้าสู่ดินแดนสยามประเทศทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน) ได้รวบรวมผู้คนทุกประชาชนมาร่วมกันบูรณะพระธาตุพนมขึ้นใหม่ เมื่อแล้วเสร็จจึงอพยพลงสู่ดินแดนทางตอนใต้ของภาคอีสาน เข้าสู่บริเวณตอนกลางของภาคอีสาน ได้สร้างเมืองขึ้นริมฝั่งแม่น้ำชี ให้ชื่อว่า “เมืองแสนล้านช้าง” แล้วพาประชาชนเดินทางไปถึงดินแดนที่อยู่ในการปกครองของอาณาจักรขอม แต่ทนกับการเรียกเก็บภาษี (ค่าส่วย) ที่มีราคาแพงไม่ได้ จึงขยับขึ้นมาตามลุ่มแม่น้ำโขงและได้ก่อตั้งอาณาจักรจำปาสัก ขึ้นใหม่ซึ่งมีประชากรที่เป็นชาวลาว - หลวงพระบางและชาวลาว - เวียงจันทน์ เข้ามาอาศัยอยู่ และมีบางส่วนของประชากรในภาคอีสานก็ขึ้นตรงต่ออาณาจักรจำปาสักและบางส่วนขึ้นต่อเมืองเวียงจันทน์

หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้ค้นพบหลักฐานที่แสดงว่าดินแดนของอาณาจักรจำปาสักใน ส่วนทางภาคอีสานตอนใต้บริเวณใกล้กับลุ่มแม่น้ำมูล ปรากฏหลักฐานในพื้นที่ของเมืองเดชอุดมเมืองศรี

สะเกษ เมืองขุขันธ์ เมืองสุรินทร์ เมืองนางรอง และเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง เป็นเขตอาศัยของชนเผ่าที่เรียกตนเองว่า “ชาวกวย” หรือ “ชาวกาย” หรือ “ชาวข่า” ถือได้ว่าเป็นการอพยพครั้งยิ่งใหญ่ของชาวลาวสู่ดินแดนภาคอีสานของสยาม ซึ่งปรากฏหลักฐานการเกิดชุมชน ในหลายพื้นที่ของภาคอีสาน

อีกหลักฐานหนึ่งที่สนับสนุนการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวลาว เข้าสู่ดินแดนของสยาม มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่าใน พ.ศ. 2305 - 2308 เจ้าสิริบุญสารเป็นพระมหากษัตริย์ปกครองเมืองเวียงจันทน์ ปรากฏเหตุการณ์ที่พระองค์เพิกเฉยในการแต่งตั้งพระวรวงษา (พระวอ) ขึ้นเป็นตำแหน่ง “มหาอุปราช” ตามที่พระวอขอไว้ จึงทำให้พระวอไม่พอใจ เกณฑ์ประชาชนที่อยู่ในความปกครองแยกออกมาตั้งเมืองใหม่ เจ้าสิริบุญสารส่งคนมาเกลี้ยกล่อมแต่ก็ไม่สำเร็จ ในที่สุดเมืองเวียงจันทน์จึงส่งกองทัพมาปราบ ฝ่ายพระวอไปขอร้องให้พม่าช่วย แต่กลับถูกพม่าหักหลัง ทำให้พระตาผู้เป็นที่ชายถึงแก่ความตาย พระวอจึงพาประชาชนหนีลงสู่ลุ่มแม่น้ำชี - มูล ที่อยู่ในความดูแลของอาณาจักรจำปาสักมีการตั้งหลักปักฐาน ในบริเวณดังกล่าวจึงทำให้เกิดบ้านเมืองต่าง ๆ ในภาคอีสานเพิ่มขึ้น จากนั้นไม่นานกลุ่มของพระวอถูกขับไล่ออกจากอาณาจักรจำปาสัก เนื่องจาก อาณาจักรจำปาสักไม่ต้องการสร้างข้อขัดแย้งกับเมืองเวียงจันทน์ จึงทำให้พระวอไปขอพึ่งเจ้าไชยกุมาร (โอรสที่ขึ้นครองเมืองจำปาสัก) แต่ได้การตอบรับที่ไม่ดีนักทำให้เป็นสาเหตุของความขัดแย้งจึงส่งลูกชาย (ท้าวกำ) เดินทางเข้าสู่อาณาจักรสยาม เพื่อขอพึ่งพระบารมีของพระเจ้ากรุงธนบุรี ฝ่ายเมืองเวียงจันทน์ทราบข่าวเห็นว่าเป็นการทรยศแผ่นดินลาว จึงส่งทหารมาล้อมจับพระวอ ฝ่ายพระวอทราบข่าวจึงหนีไปหลบที่ค่ายบ้านตู - บ้านแก แต่ก็หนีไม่พ้นจึงถูกตีจนสิ้นใจ ฝ่ายท้าวกำและท้าวคำผิง (ลูกชายพระตา) ที่อยู่ในเมืองสยามทราบข่าวจึงนำความไปกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี พระองค์ทรงพิโรธจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระองค์วางเป้าหมายเข้ายึดครองเวียงจันทน์ ซึ่งพระยาจักรีเป็นผู้นำกองทัพไปปราบ และได้ชัยชนะกลับมาขณะเดียวกัน ได้กวาดต้อนชาวลาวเข้าสู่ดินแดนอีสานของสยามอีกครั้งหนึ่ง

จากข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ที่ปรากฏให้เห็นว่า ชาวไทย - อีสาน ที่มีประวัติการอพยพย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ประเทศไทยตั้งแต่ครั้งยังเป็นประเทศสยาม ซึ่งปรากฏหลักฐานว่าได้เริ่มเข้ามาสู่ประเทศไทยครั้งแรก ในบริเวณพื้นที่ของจังหวัดนครพนมในปัจจุบัน แล้วเริ่มกระจายตัวเป็นกลุ่มย่อยไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของตนได้สร้างรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม โดยมีพื้นฐานของวัฒนธรรมเดิมคือ วัฒนธรรมของชาวลาวถ่ายทอดสู่กลุ่มของตน

บางกลุ่มก็สร้างวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาใหม่ บ้างก็รับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากอิทธิพลของวัฒนธรรมใกล้เคียง โดยมีการติดต่อไปมาหาสู่ ค้าขาย ปฏิสัมพันธ์ในแบบต่าง ๆ เช่น การแข่งชิงมิตรภาพ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมขึ้นมา

ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้อิทธิพลทางวัฒนธรรมของชาวลาวแพร่กระจายมายังชาวไทย - อีสาน รวมถึงชนบทรอบเนินม iverse ต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ภูมิหลังเชื้อสายชาวไทย - อีสานที่สืบเชื้อสายมาจากชาวลาว คือ ชาวลาวหลวง - พระบางและชาวลาว - เวียงจันทน์ (ไพฑู ธา, 2554: 107 - 174) ชาวไทย - อีสานมีความเชื่อ ความศรัทธาในการนับถือศาสนาพุทธ ที่มีมาตั้งแต่เกิด ซึ่งในระยะแรกนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน ต่อมาเมื่ออพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งบ้านเมืองอยู่ในบริเวณดินแดนที่อาณาจักรขอมเคยปกครอง ชาวไทย - อีสาน ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการนับถือ นอกเหนือจากการนับถือศาสนาพุทธอีกด้วย นอกจากวัฒนธรรมในการนับถือพระพุทธรูปศาสนาข้างต้นแล้ว อิทธิพลทางวัฒนธรรมของชาวลาว ที่มีผลต่อชาวไทย - อีสาน ทำให้เกิดแนวคิด ภูมิปัญญา ความเชื่อ ที่ยังคงเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสได้จริง เช่น ความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวไทย - อีสาน มีความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเทวดา เรียกว่า “แกน” หรือ “พญาแกน” เป็นการเรียกชื่อของเทวดา ซึ่งผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดาทั้งหลายในสรวงสวรรค์ และเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผีและมีการจัดพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพศรัทธา การนับถือผีนี้จะควบคู่ไปกับการ นับถือศาสนา ทั้งนี้เชื่อว่าผีจะดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงในการดำรงชีวิต (สำลี รักสุทธี, 2555)

วัฒนธรรมของชาวไทย - อีสาน ที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ มีการนับถือสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนและสังคมให้เกิดความสงบสุข หรือได้รับสิ่งที่ตนเองปรารถนา เช่น นับถือผี บรรพบุรุษ นับถือแกน (พญาแกน) เป็นต้น สิ่งที่อยู่คู่กับความเชื่อแล้วการนับถือสิ่งเหล่านี้ มีการนำพระศาสนาพุทธเข้ามาร่วมด้วย ใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิด “ฮีต” และ “คอง” ซึ่งเป็นหลักในการครองตนและการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ประเพณีก็เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ประเพณีในรูปแบบของชาวไทย - อีสาน มีการนำพระศาสนาเข้ามาเป็นส่วนสำคัญ เช่น ประเพณีบุญข้าวประดับดิน ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญผะเหวด เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ชาวไทย - อีสาน จะเรียกว่า “ประเพณีฮีตสิบสอง - คองสิบสี่” ถือว่าเป็นประเพณีหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตของชาวไทย - อีสาน ที่ถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

รูปแบบของวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นผลทำให้เกิดเป็นประเพณี “ฮีตสิบสอง - คองสิบสี่” ขึ้น จากข้อมูลความรู้รูปศัพท์ สามารถจำแนกออกเป็น ดังนี้ “ฮีตสิบสอง” คือ รูปแบบประเพณีที่ชาวไทย - อีสานประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล คำว่า “ฮีต” มีความหมายตรงกับคำว่า “ฮีต” อันหมายถึงจารีตประเพณี ดังนั้น “ฮีตสิบสอง” จึงหมายถึง ประเพณีที่ชาวไทย - อีสานจะต้องประพฤติปฏิบัติในรอบปี ทั้ง 12 เดือน ถ้าใครฝ่าฝืนถือว่าเป็นความผิด เรียกว่า “ผิดฮีต” สังคมทั่วไปจะตั้งข้อรังเกียจ ฮีตสิบสองจึงเป็นข้อบัญญัติที่นักปราชญ์ ชาวไทย - อีสานในยุคโบราณ ได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะกันเดือนละ 1 ครั้ง นอกจากนี้ยังเป็นประเพณีจรรยาทางสังคมของชาวไทย - อีสานทั่วไป จึงยึดมั่นในการปฏิบัติตามฮีตสิบสองอย่างเคร่งครัด ซึ่งส่วนมากจะเป็นงานบุญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นหลัก จะเริ่มงานบุญตั้งแต่เดือนอ้าย (เดือนธันวาคม) ดังนี้ เดือนอ้าย (ประเพณีบุญเข้ากรรม) เดือนยี่ (ประเพณีบุญคูณลาน) เดือนสาม (ประเพณีบุญข้าวจ้) เดือนสี่ (ประเพณีบุญผะเหวด) เดือนห้า (ประเพณีบุญสงกรานต์) เดือนหก (ประเพณีบุญบั้งไฟ) เดือนเจ็ด (ประเพณีบุญข้าฮေး) เดือนแปด (ประเพณีบุญเข้าพรรษา) เดือนเก้า (ประเพณีบุญข้าวประดับดิน) เดือนสิบ (ประเพณีบุญข้าวสาก) เดือนสิบเอ็ด (ประเพณีบุญออกพรรษา) และเดือนสิบสอง (ประเพณีบุญกฐิน) ส่วนคำว่า “คองสิบสี่” คือ แนวทางในการครองธรรมหรือรูปแบบของการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทาง ประกอบด้วย ข้อปฏิบัติ 14 อย่าง

ในบรรดาประเพณีทั้ง 12 เดือนของชาวไทย - อีสาน นี้ดูเหมือนว่า “ประเพณีบุญผะเหวด” ซึ่งเป็นประเพณีประจำเดือนสี่หรืออยู่ในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนของทุกปี เป็นประเพณี ที่ชาวไทย - อีสานเชื่อกันว่าเป็นประเพณีบุญที่ได้บุญมากกว่าประเพณีในเดือนอื่น “ประเพณีบุญผะเหวด” หรือ “บุญเทศมหาชาติ” นั้นเอง

ความเชื่อในเรื่อง “ประเพณีบุญผะเหวด” ส่งผลให้ชาวไทย - อีสานให้ความสำคัญต่อประเพณีนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากบุญผะเหวดหรือบุญเทศมหาชาติ เป็นการนำคำสอน ของพระพุทธเจ้ามากลมเกลียวจิตใจของชาวไทย - อีสาน ให้เป็นคนใจกว้างรู้จักอดกลั้น รู้จักให้อภัยรู้จักการให้ทาน เชื่อว่า “บุญผะเหวด” หรือ “บุญเทศมหาชาติ” เป็นมหามงคลอันประเสริฐมีความเชื่อที่กล่าวว่า ถ้าปีใดแต่งเครื่องกิริยาไม่ถูกไม่ครบมักเกิดอุบาทว์เคราะห์เข็ญต่าง ๆ เช่น เกิดฝนแล้ง พายุบุกคาม ฟ้าผ่า เป็นต้น ทำให้บ้านเมืองเกิดความไม่ปกติสุขทางอีสาน เรียกว่า “แพ้วชาวบ้าน” ดังนั้น “จะเอาบุญผะเหวด” (สำนวนแบบไทย - อีสาน) จะต้องมีการเตรียมการไว้เพื่อให้เกิดความ

พร้อมแต่เนิ่น ๆ จะต้องเลือกวันอันดีงามเว้นวันจมนคือวันอุบาทว์และโลกวินาสสำหรับปีนั้น และนิยมประกอบพิธีใน “วันฟู” คือ วันธงชัยหรือวันอธิบดี

จากการศึกษาวรรณคดีของชาวลาว เรื่อง “ผะเหวด” ซึ่งเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง สำหรับใช้เทศน์ในประเพณีบุญผะเหวดโดยเฉพาะ เป็นวรรณคดีที่กำเนิดอยู่ในเมืองหลวงพระบาง เป็นอิทธิพลความเชื่อในเนื้อหาของวรรณคดีว่า “ก่อนเริ่มพิธีเทศน์มหาชาติ จะต้องทำพิธีอัญเชิญพระอุปัชฌ์ซึ่งตามเรื่องชาตคนนั้นบอกว่า พระอุปัชฌ์จำศีลอยู่ในเมืองบาดาล เพื่อเชิญขึ้นมาเฝ้าบริเวณรอบมณฑลพิธี เพื่อมิให้มีมารมาก่อความไม่สงบในขณะที่ดำเนินพิธีเทศน์มหาชาติจนกว่าพิธีจะแล้วเสร็จ” จากความเชื่อนี้เองส่งผลให้เกิดการจำลองเป็นสถานที่ต่าง ๆ ในวรรณคดีโดยกำหนดให้จำลองป่าซึ่งเป็นที่อยู่ของพระอุปัชฌ์ ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งของหมู่บ้าน โดยมีข้อปฏิบัติสำหรับสถานที่นี้คือ ให้ความเคารพสถานที่นี้โดยไม่ทำลายป่า ที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติดังกล่าวในวิถีชีวิตของชาวไทย - อีสาน ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน นอกจากวัฒนธรรมความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวด ที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชาวไทย - อีสานในภูมิภาคนี้แล้วนั้น ยังปรากฏวัฒนธรรมดังกล่าวกับกลุ่ม ของประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่บริเวณตอนบนของจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า ที่มีรูปแบบของวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกันกับวัฒนธรรมของชาวไทย - อีสาน ซึ่งเรียกกลุ่มชนดังกล่าวว่า “ไทย - หล่ม” โดยเชื่อว่าชาวไทย - หล่ม เป็นชาติพันธุ์ที่สืบเชื้อสายมาจากชาวลาวและนำเอาวัฒนธรรมของชาวลาวเข้ามาดำเนินวิถีชีวิตของตน เมื่อครั้งในสมัยสยามอีกด้วย (ลือ ศรีปุณะเดช และพรหมา พรมดา, 2539: 45 - 47)

จากหลักฐานที่ปรากฏเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของชาวลาว แล้วกลายมาเป็นชาวไทย - อีสาน มีการแบ่งกลุ่มย่อย ๆ เพื่อหาที่ตั้งถิ่นฐานมีการสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ บนอิทธิพลของวัฒนธรรมเดิม (วัฒนธรรมชาวลาว) โดยมีปัจจัยในเรื่องของการตั้งถิ่นฐานเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญ ที่เป็นเครื่องมือจำแนกของชาติพันธุ์ หรือเป็นแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มหรือชนเผ่า ดังเช่นชาติพันธุ์ชาว “ไทย - ภูพาน” สันนิฐานได้ว่า คำว่า “ไทย” แสดงถึงความเป็นชนชาติหรือมีการสืบเชื้อสายจากชาวอีสานหรือชาวลาวนั่นเอง ส่วนคำว่า “ภูพาน” แสดงสถานที่ที่เป็นภูมิลำเนาเกิดหรือกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย อาจกล่าวได้ว่า “ไทย - ภูพาน” เป็นคำที่เรียกชาติพันธุ์กลุ่มย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์หลักคือ “ไทย - อีสาน” ที่อาศัยอยู่ดินแดนประเทศไทย

จากหลักการข้างต้น สามารถสันนิษฐานได้ว่า “ไทย - หล่ม” เป็นชาติพันธุ์กลุ่มย่อยของ “ไทย - อีสาน” อย่างแน่นอน เพราะมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงการอพยพของ “ไทย - อีสาน” เข้าสู่หัวเมืองทางเหนือของสยามประเทศ ในบริเวณของมณฑลเพชรบูรณ์ หลักฐานแรกที่ค้นพบกล่าวถึง สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้มีพระราชโองการให้พระยาจักรีไปปราบพระเจ้าอนุวงศ์ และได้ช่วยชนะในการทำศึกครั้งนั้น แล้วก็กวาดต้อนประชาชนชาวลาวจากเมืองเวียงจันทน์มาด้วย และให้ตั้งหลักแหล่งที่เมืองลพบุรี บางส่วนได้อพยพผ่านมาแล้วจึงอาศัยอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ บางส่วนเป็นประชาชนที่หนีมาจากการสู้รบทัพของเมืองเวียงจันทน์ แล้วเข้ามาตั้งหลักปักฐาน แถวเมืองหล่มเก่า (ในปัจจุบัน) ดังนั้นเมืองหล่มเก่าจึงเป็นเมืองที่สร้างโดยชาวลาว - เวียงจันทน์ ด้วยสภาพทางภูมิประเทศของมณฑลเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงชีพของเขลยศึก จึงเรียกชื่อเมืองที่สร้างขึ้นชื่อว่า “เมืองลุ่ม” หรือ “หล่ม” ตามลักษณะของภูมิประเทศนั่นเอง

อีกหลักฐานหนึ่งที่เป็นของชาวไทย - หล่ม จากหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อีกนัยหนึ่งกล่าวว่า เมืองหล่มนี้ไม่ใช่เป็นเมืองที่ทางราชการสร้างขึ้น แต่เป็นเมืองที่ถูกสร้างขึ้น โดยประชาชนร่วมกันสร้าง

จากการสันนิษฐานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและขุนวิจิตรมาตรา (จากหนังสือหลักไทยฉบับขุนวิจิตรมาตรา) มีเนื้อหาที่สนับสนุนหลักฐานหนึ่งที่เป็นของชาวไทย - หล่ม ซึ่งได้ ความว่า เดิมพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ของชนพื้นเมืองที่เรียกกันว่า “ลัวะ” เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เพราะเป็นที่ราบลุ่ม ล้อมรอบด้วยเทือกเขา มีแม่น้ำไหลผ่านเหมาะแก่การเพาะปลูก ต่อมาได้มีชาวไทย - น้อย ที่อาศัยอยู่ริมฝั่งซ้ายลำน้ำโขงที่เรียกกันว่าเมือง “ศรีสัตนาคนหุต” (เมืองเวียงจันทน์) อพยพมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน โดยสร้างเมืองขึ้นใหม่ที่บ้านหนองขี้ควาย (บ้านหินกลิ้ง ตำบลหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปัจจุบัน) และได้ยกย่องผู้นำในการอพยพเป็นเจ้าเมืองอุปฮาด (หัวหน้าหมู่บ้าน) คนแรกชื่อว่า “เจ้าปู่เฒ่า” นอกจากนี้ยังได้สร้างโบราณวัตถุและโบราณสถานต่าง ๆ ขึ้นริมฝั่งแม่น้ำพุงที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนที่มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาได้ปฏิบัติตามรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีอย่างเดิมที่เคยถือปฏิบัติ ใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ โดยประชาชนเหล่านี้มีรูปแบบของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่แสดงเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ เช่น ความเป็นอยู่ ประเพณี ภาษา การประกอบอาชีพ เป็นต้น รูปแบบของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ปรากฏนี้เป็นรูปแบบของวัฒนธรรมของ

ชาวลาว - เวียงจันทน์และลาว - หลวงพระบางนั่นเอง ซึ่งมีอิทธิพลต่อชาวไทย - หล่ม หรือชาวไทย - อีสาน ในประเทศไทยเป็นอย่างมาก

รูปแบบของวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อชาวไทย - หล่ม เป็นสิ่งที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษส่วนใหญ่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ โดยมีความศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติหรือสิ่งลึกลับและบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีบุญข้าวประดับดิน ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีเทศน์มหาชาติ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ นี้ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากชาวลาวทั้งนั้น รูปแบบของวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ชาวไทย - หล่มได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมไทย ที่ชาวไทย - หล่มได้รักษาไว้เป็นอย่างดี จากอิทธิพลทางวัฒนธรรมของชาวลาว ในเรื่องของพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดเป็นประเพณีงานบุญต่าง ๆ อีกมากมาย หนึ่งในประเพณีบุญที่เกิดขึ้นและยึดถือปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายของชาวไทย - อีสาน คือ “ประเพณีฮีตสิบสอง” ซึ่งชาวไทย - หล่มก็ยึดถือปฏิบัติเช่นกัน ในความนิยมประเพณีงานบุญ ของฮีตสิบสองของชาวไทย - หล่มมีความศรัทธาในประเพณีงานบุญหนึ่งที่ส่งผลให้มีความเชื่อในเรื่องพระศรีอริยเมตไตรย ตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ตนเองได้พ้น จากทุกข์ และเกิดร่วมชาติกับพระศรีอริยเมตไตรย ในชาติภพที่ผู้คนมีความเป็นอยู่เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะป็นรูปร่างหน้าตาผิวพรรณและอื่น ๆ เป็นต้น ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงเป็นแรงจูงใจให้ชาวไทย - หล่มที่ยึดถือปฏิบัติกันมานั้นคือ “ประเพณีบุญผะเหวด” ซึ่งตรงกับความเชื่อของชาวไทย - อีสาน ส่วนใหญ่ที่นิยมปฏิบัติและร่วมกิจกรรมในประเพณีบุญนี้

ประเพณีบุญผะเหวดในรูปแบบของวัฒนธรรมชาวไทย - หล่ม ที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมานั้น ย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ที่แสดงถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมในความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนา อันส่งผลทำให้เกิดรูปแบบที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่แตกต่างจากประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - อีสาน พื้นที่อื่น ๆ ด้วย ผลของอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มาจากแหล่งเดียวกัน ทำให้เกิดรูปแบบประเพณีที่แตกต่างกันนั้น ย่อมจะเกิดจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยซึ่งเป็นแนวความคิดที่สำคัญ และเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง ประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม โดยการวิจัยได้ศึกษารูปแบบของประเพณีแล้วนำมาวิเคราะห์ความเชื่อและองค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม ในพื้นที่อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่าจังหวัดเพชรบูรณ์

ซึ่งผลของการวิจัยจะต้องรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นและยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงในศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในพระพุทธศาสนาของชาวไทย - หล่ม รวมไปถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด ชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

1.2.2 เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตของพื้นที่ในการวิจัย

อำเภอหล่มสัก และอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร

ชาวไทย - หล่ม ที่อาศัยอยู่ในอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

1.3.3 ขอบเขตระยะเวลา

เริ่ม ธันวาคม พ.ศ. 2556

สิ้นสุด กันยายน พ.ศ. 2557

1.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย

1.4.1 ประชากร

ประชากรสำหรับงานวิจัยนี้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

1.4.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยนี้ เป็นบุคคลที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จะต้องมีความสัมพันธ์ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผู้วิจัยได้คัดเลือกชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์ ดังนี้

- เป็นชาวไทย - หล่ม อาศัยอยู่ในอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

- มีประสบการณ์และความรู้เรื่องประเพณีบุญผะเหวด
- มีความรู้ในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทย - หล่ม

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1.5.1 ทราบถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

1.5.2 ทราบถึงแนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบไป

1.5.3 ทราบถึงความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในพระพุทธศาสนาของชาวไทย - หล่ม และอิทธิทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

1.5.4 สามารถนำข้อมูลที่ได้นำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปในรูปแบบของการแสดงทางนาฏศิลป์

1.6 นิยามคำศัพท์

1.6.1 ประเพณีบุญผะเหวด หมายถึง การเทศน์มหาชาติเกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดร กัณหาชาติ และพระนางมัทรี ในเรื่องการทำทานของพระเวสสันดรจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1.6.2 ลาวหรือชาวลาว หมายถึง คนที่มีเชื้อสายลาว

1.6.3 ลาว - หลวงพระบาง หมายถึง ชาวลาวที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงพระบาง

1.6.4 ลาว - เวียงจันทน์ หมายถึง ชาวลาวที่อาศัยอยู่ในเมืองเวียงจันทน์

1.6.5 ไทยหรืออ้ายลาว หมายถึง การแสดงถึงความเป็นชนชาติหรือมีการสืบเชื้อสายจากชาวอีสานหรือชาวลาวนั่นเอง

1.6.6 ไทย - อีสาน หมายถึง กลุ่มคนที่อพยพมาจากฝั่งลาวแล้วมาตั้งถิ่นฐานแถบฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน

1.6.7 ไทย - หล่ม หมายถึง ประชากรทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงหรือประเทศไทยในปัจจุบัน และได้แพร่กระจายไปตามภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ทางตอนเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอหล่มเก่าและอำเภอหล่มสัก เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ที่อาศัยอยู่ก่อนนั้นมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มหรือเป็นโคลน ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านว่าเมืองลุ่มหรือ “หล่ม” และผู้คนจึงเรียกผู้คนที่อาศัยอยู่ที่นั่นว่า “ไทย - หล่ม”

1.6.8 เทศน์สังกาส หมายถึง การเทศน์บอกกล่าวเทวดาซึ่งเป็นการเทศน์ก่อนการเทศน์ มหาชาติ

1.6.9 พระอุปกต หมายถึง ก้อนหินสามก้อนแทนพระอุปกตแล้วนำผ้าไตรจีวรมาห่อและแห่ขึ้น จากห้วย สระหรือลำคลอง อัญเชิญไปที่วัด

1.6.10 ข้าวพันก้อน หมายถึง นำข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือหรือขนาดเท่านิ้วก้อยจำนวน 1,000 ก้อน ซึ่งเท่ากับหนึ่งพันพระคาถา

1.6.11 มาลัยหมื่น หมายถึง กัณฑ์ที่ 1 เรียกว่า “มาลัยหมื่น” แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอน รับดอกบัวจากบุรุษเชิญใจแล้วขึ้นไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้พบสนทนากับพระอินทร์ และตอนได้ พบกับเทวดาจำนวนร้อย จำนวนพันและจำนวนหมื่น กระทำประทักษิณบูชาพระธาตุ เกศแก้วจุฬามณี

1.6.12 มาลัยแสน หมายถึง กัณฑ์ที่ 2 เรียกว่า “มาลัยแสน” แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่หนึ่ง เป็นการไปไหว้พระธาตุเกศแก้วจุฬามณีพบเทวดาจำนวนแสนและตอนที่สอง เป็นการได้ พบสนทนากับพระศรีอริยเมตไตรยเทพบุตรผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป มาลัยหมื่น - มาลัยแสน เป็นการพรรณนาเรื่องราวของพระมาลัยเถระขณะเห็นเหล่าเทพกำลังเดินเวียน ประทักษิณบูชาพระธาตุเกศแก้วจุฬามณี ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จำนวนร้อย จำนวนพัน จำนวนหมื่นและจำนวนแสนถึงหลายแสนจนนับไม่ถ้วน คำว่า มาลัยหมื่น - มาลัยแสน จึงมีที่มาจากจำนวน เทวดา

1.6.13 กันหลอน หมายถึง การแห่เครื่องทำบุญขณะแห่ก็รับบริจาคไปตลอดทางแห่ไปจนถึงจุดหมายปลายทางคล้ายการแห่ผ้าป่า

1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยประเพณีบุญผะเหวดในครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อมุ่งเน้นการวิจัยเกี่ยวกับ ประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเอกสารและการวิจัย เกี่ยวกับตำนานประเพณีบุญผะเหวด ความเชื่อประเพณีบุญผะเหวด ทั้งนี้ยังศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ ประเพณีบุญผะเหวด แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงความเชื่อและองค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่มทำการวิจัยโดยดำเนินการวิจัยดังนี้

1.7.1 การศึกษาจากเอกสาร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ ีตบ้านคองเมือง หนังสือวัฒนธรรมพื้นเมือง คติความเชื่อ หนังสือประวัติหมู่บ้านอำเภอลุ่มสัก

หนังสือประวัติหมู่บ้านอำเภอลำเลียง ตำราทางวิชาการผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากแหล่งศึกษาค้นคว้าความรู้ต่าง ๆ ได้แก่ สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ห้องสมุดของประชาชนจังหวัดเพชรบูรณ์ หอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

1.7.2 การศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์โดยใช้แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ลงเครื่องบันทึกเสียง และจดบันทึกการสัมภาษณ์กับบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำเลียงและอำเภอลำเลียง จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีการสนทนากับผู้รู้ ได้แก่ พระ ชาวบ้านหรือผู้สูงอายุ

1.7.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1.7.3.1 สมุดบันทึก

1.7.3.2 เทปบันทึกเสียง

1.7.3.3 กล้องถ่ายรูป

1.7.3.4 แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.7.4 การรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก สังเกต การถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง ที่ได้มาจากผู้รู้มาแยกประเภทตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ การบันทึกภาพเก็บข้อมูลรูปภาพเพื่อนำมาประกอบรายงานวิจัยแล้วบันทึกในรายงานวิจัย โดยมีเนื้อหา ดังนี้

1.7.4.1 ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

1.7.4.2 รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

1.7.4.3 ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

1.7.5 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องประเพณีบุญผะเหวด ของชาวไทย - หล่ม ไว้เป็นประเด็นดังนี้

1.7.5.1 ความเชื่อใน ประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

1.7.5.2 องค์ความรู้ใน ประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

1.7.6 สรุปผลการวิเคราะห์

1.7.7 การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความเป็นมาและภูมิหลัง
- 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 1.3 ขอบเขตของการวิจัย
- 1.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย
- 1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย
- 1.6 นิยามคำศัพท์
- 1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม
- 2.2 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณี
- 2.3 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ
- 2.4 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม
- 2.5 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับตำนาน
- 2.6 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายของประชากร
(วัฒนธรรมที่เกิดจากการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย)
- 2.7 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญผะเหวด
- 2.8 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัตินักชาวไทย - หล่ม
 - 2.8.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไทย - หล่ม
 - 2.8.2 วิถีชีวิตของชาวไทย - หล่ม
- 2.9 อิทธิพลทางวัฒนธรรม
 - 2.9.1 วัฒนธรรมที่จับต้องได้
 - 2.9.2 วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
- 2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 ขอบเขตของการวิจัย
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4 วิธีดำเนินการวิจัย

3.5 การตรวจสอบข้อมูลสำหรับการวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.7 การสรุปข้อมูลจากการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิจัย

4.1 ผลการรวบรวมข้อมูล

4.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร

4.1.2 ข้อมูลภาคสนาม

4.2 องค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

บทที่ 5 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวดและเพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและองค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - ลุ่ม ประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาชาวไทย - ลุ่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งคณะผู้วิจัย ได้ศึกษาทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยคณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงสาระต่าง ๆ โดยแยกประเด็นออกเป็น 10 ประเด็น ดังนี้

2.1 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

อานนท์ อาภาภิรม (2519: 99) กล่าวว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ ส่วนคำว่าวัฒนธรรมไทย คือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสมเลือกสรรปรับปรุงแก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคม

ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย (2542: 2) กล่าวว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน

อดิศร ศักดิ์สูง (2552: 3) กล่าวว่า “วัฒนธรรม” เป็นภาษาบาลีและสันสกฤต “วัฒน” เป็นภาษาบาลี แปลว่า เจริญงอกงาม ส่วนคำว่า “ธรรม” เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า ความดี ซึ่งถ้าแปลตามรากศัพท์ก็คือ สภาพอันเป็นความเจริญงอกงามหรือลักษณะ ที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม อีกทั้งยังเป็นวิถีหรือในการดำรงชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายความรวมถึงความคิด ศิลปะ วรรณคดี ดนตรีปรัชญา ศีลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญทางขนบธรรมเนียมอันมีความเจริญงอกงามทางวัฒนธรรมจึงถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยต่อสภาพแวดล้อมในสังคมและทำให้เกิดความกลมเกลียวของชาติ อีกทั้งยังเป็นเป็นวิถีชีวิตหรือการดำรงชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง วัฒนธรรมยังแพร่กระจายไปทุกที่ที่มนุษย์อาศัยอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ในโลก

2.1.2 ประเภทของวัฒนธรรม

ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย (2542: 9) กล่าวถึง ประเภทของวัฒนธรรมไว้ว่าประเทศไทยเป็นดินแดนที่มั่งคั่งด้วยมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดกันมาช้านานมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยได้ชัดเจนอาจแบ่งออกได้เป็น 5 สาขา ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดี ประเทศไทยมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง โดยเฉพาะภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นภาษาประจำชาติ เรียกว่า ภาษาไทย คนไทยได้สร้างสรรค์ภาษาและวรรณคดีไทยไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ มากยุคทุกสมัย วรรณคดีเป็นผลมาจากภาษาเขียน ทำให้เป็นพาหนะสะท้อนให้ทราบถึงสภาพความรู้สึกและอารมณ์ ความคิด ปรัชญา ค่านิยม สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองแบบแผนการเขียนภาษามี 2 แบบ คือ ร้อยแก้วและ ร้อยกรอง

2. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตอันมีอยู่มากมายหลายชนิดแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม และความนิยมของท้องถิ่นส่วนใหญ่อาศัยวัสดุที่หาง่ายหรือมีอยู่ทั่วไปตามท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ปอ ใบตาล กะลามะพร้าว ดินเหนียว เป็นต้น ภาชนะและสิ่งของอาทิเช่น กระบุง ตะกร้า ชะลอมขาม โอง ผ้าทอต่าง ๆ เป็นต้น เราเรียกว่า หัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผลผลิตทางชุมชนในท้องถิ่นจนเกิดเป็นผลงานทางฝีมือที่นิยมยกย่องว่างดงามและประณีต เช่น การทำเครื่องถม การทำเครื่องเงิน เครื่องมุก เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

3. วัฒนธรรมทางจิตใจ คือ เรื่องที่เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อและความศรัทธา ในศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการเป็นมนุษย์ อันจำแนกมนุษย์ให้แตกต่างไปจากสัตว์อื่น ๆ เพราะมนุษย์มีวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวมีกฎระเบียบมีวิธีการเรียนรู้รับช่วงสืบต่อกันมาได้ และสร้างสรรค์ด้วยความคิด ปัญญา และอารมณ์ ซึ่งมวลสัตว์ต่าง ๆ ไม่สามารถจะทำได้จึงทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์เพราะวัฒนธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

4. วัฒนธรรมทางจารีตหรือขนบธรรมเนียมประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องผูกพันคนให้อยู่ในสังคมเดียวกัน ทั้งที่เป็นสังคมเมืองหรือเรียกว่า “ประเพณีหลวง” กับท้องถิ่นเรียกว่า “ประเพณีราษฎร์” ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยที่สำคัญ ๆ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

4.1 พระราชประเพณี คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ซึ่งปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น พระราชพิธีจรดนำคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีพืชมงคล และพระราชพิธีพยุหยาตรา เป็นต้น

4.2 จารีตประเพณี คือ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและจิตใจ เช่น การตอบแทนคุณบิดามารดาและบุพการี โดยการเลี้ยงดูท่านเมื่อท่านแก่เฒ่า การเคารพและเชื่อฟังครูอาจารย์หรือการนับถือบรรพบุรุษ เป็นต้น

4.3 ธรรมเนียมประเพณี คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับการปฏิบัติระหว่างบุคคลต่อบุคคลที่สังคมยอมรับ เช่น การทักทายด้วยการกราบไหว้ ลักษณะการกินการอยู่ กิริยามารยาท การแต่งกาย เป็นต้น ถึงแม้วัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามาคนไทยยอมรับการเปลี่ยนแปลงแต่ทุกคนต้องไม่ลืมว่าการเป็นคนไทยนั้นยังมีส่วนที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกันอยู่เสมอ

5. วัฒนธรรมทางสุนทรียะ คือ การสร้างสรรค์ความงามทางสังคมแบ่งได้เป็นทัศนศิลป์ส่วนหนึ่งและศิลปะการแสดงอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

5.1 ทัศนศิลป์ คือ ผลงานสร้างสรรค์ด้านสุนทรียภาพที่รับรู้ด้วยประสาทตาแบ่งเป็นผลงานจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์

5.2 ศิลปะการแสดง คือ งานสร้างสรรค์ด้านสุนทรียภาพที่แสดงออกหรือบรรเลง จึงหมายถึงรวมถึงนาฏศิลป์ การละคร และการดนตรี

วันเพ็ญ พวงพันธุบุตร (2542: 6 - 7) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material - Having) ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ซึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างขึ้น เช่น รถยนต์ อาคารบ้านเรือน โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางด้านความคิด (Ideas - Thinking) ตัวอย่างทางวัฒนธรรมด้านนี้ได้แก่ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา นิยายปรัมปรา วรรณคดี สุภาษิต

3. วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms - Doing) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่บุคคลในสังคมยึดถือและปฏิบัติร่วมกันซึ่งประกอบด้วย

3.1 วิถีประชา (Folkways) คือระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมควรจะปฏิบัติ เช่น การบวชของลูกชายเมื่ออายุ 20 ปี เพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดา ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับการถูกตมณินทา

3.2 จารีต (Mores) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนถือว่ากระทำผิดทางศีลธรรม สังคมอาจรังเกียจและอาจถูกตัดออกจากสังคม เช่น การเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อยามท่านแก่เฒ่าและเราอยู่ในภาวะที่จะรับผิดชอบได้

3.3 กฎหมาย (Laws) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่ทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม กฎ หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ประเภทของวัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขที่แตกต่างกันที่ขึ้นอยู่กับงานที่ต่างกันของนักมานุษยวิทยาและความจำเป็นที่จะต้องมุ่งเน้นจุดการวิจัยที่ต้องชัดเจน ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามเชิงของเรื่องราว เชิงสังคมและเชิงบรรทัดฐาน (norm) ด้วยเหตุนี้การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็นกลุ่ม ๆ จึงทำให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการที่มนุษย์ในสังคมและแต่ละบุคคลร่วมกันปฏิบัติ

2.1.3 ความสำคัญของวัฒนธรรม

วินพีญ พวงพันธ์บุตร (2542: 14 - 15) ได้แยกประเด็นความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นเครื่องสร้างระเบียบแก่สังคมมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน รวมถึงผลการแสดงพฤติกรรมตลอดจนการสร้างแบบแผนของความคิด ความเชื่อและค่านิยมของสมาชิกให้อยู่ในรูปแบบอันเดียวกัน

2. วัฒนธรรมทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สังคมมีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันกันเป็นพวกเดียวกันเกิดความเป็นปึกแผ่น จงรักภักดีและอุทิศตนให้กับสังคม ทำให้สังคมอยู่รอด

3. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวจะเห็นได้ว่าลักษณะของครอบครัวแต่ละสังคมต่างกันไป ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมในสังคมเป็นตัวกำหนดรูปแบบ เช่น วัฒนธรรมหนึ่งกำหนดรูปแบบเป็นแบบสามีภรรยาเดียว ในอีกสังคมหนึ่งกำหนดว่าชายอาจมีภรรยาได้หลายคนหรือหญิงอาจมีสามีได้หลายคน ความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงานเป็นสิ่งที่ดีหรือเป็นเรื่องขัดต่อศีลธรรม

4. วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยปัญหาและสนองความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่ง มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น มนุษย์จะต้องแสวงหาความรู้

จากประสบการณ์ที่ตนได้รับและประดิษฐ์คิดค้นวิธีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตและถ่ายทอดจากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไปได้โดยวัฒนธรรมของสังคม

5. วัฒนธรรมช่วยให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดงามเหมาะสม เช่น ความมีระเบียบวินัย ขยัน ประหยัด อุตุน การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เป็นต้น สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว

6. เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ คำว่า เอกลักษณ์ หมายถึง ลักษณะพิเศษหรือลักษณะเด่นของบุคคลหรือสังคม เอกลักษณ์ของคนไทย

ประดิษฐ์ มัชฌิมา (1522: 11 - 12) อ่างใน ยิงยง เรื่องทอง (2542: 16 - 17) ได้แบ่งประเภทความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ มิใช่เกิดจากสัญชาตญาณ
2. วัฒนธรรมเกิดจากการถ่ายทอด คือการสั่งสอนอบรมให้การศึกษาแก่คนรุ่นหลังปฏิบัติสืบต่อกันมา
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สังคมยึดถือปฏิบัติร่วมกันเป็นระเบียบประเพณีนิยม
4. วัฒนธรรมเป็นแบบฉบับการดำเนินชีวิต การปฏิบัติต่อกันในสังคม
5. วัฒนธรรมอ้างถึงความพอใจให้กับมนุษย์ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม
6. วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น ประชญา ค่านิยมศิลปะดนตรี ศิลปกรรม ทัศนกรรม อุตสาหกรรม เป็นต้น
7. วัฒนธรรมเป็นผลงานของมนุษย์ มีสาขามนุษยศาสตร์ ศิลปะอุตสาหกรรม คหกรรม สาขานันทนาการ เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ความสำคัญของวัฒนธรรม คือ เป็นเครื่องวัดและเครื่องกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม และกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม เมื่อคนในสังคมมีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน มีความจงรักภักดี อุทิศตนให้สังคม ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมในสังคมเป็นตัวกำหนดรูปแบบต่าง ๆ และวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยตอบปัญหาและตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ ดังนั้นหากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดงามเหมาะสมมีความเป็นระเบียบ วินัย ขยัน ประหยัดและอุตุน สังคมหรือประเทศนั้นก็จะมีความเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว

2.2 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณี

2.2.1 ความหมายของประเพณี

ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย (2542: 181) กล่าวว่า “ประเพณี” หมายถึง ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างเดียวกัน หรือเป็นระเบียบแบบแผนที่ดีว่าถูกต้องหรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่และปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา

อุดม เขยกีรวงศ์ (2548: 112) กล่าวว่า “ประเพณี” หมายถึง เป็นเรื่องของความประพฤติของกลุ่มชนยึดถือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมานาน ถ้าใครประพฤตินอกแบบถือเป็นการผิด ประเพณีเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติอีกอย่างหนึ่ง

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า “ประเพณี” หมายถึง ระเบียบ แบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดในสังคมนั้นฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม เมื่อมีประเพณีเกิดขึ้นยังช่วยให้สังคมหรือคนในชาตินั้น ๆ ถูกมองว่าเป็นสังคมที่เจริญมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่จะสมบูรณ์ได้นั้นต้องปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

2.2.2 ประเภทของประเพณี

อานนท์ อาภาภิรมณ์ (2525: 103) กล่าวถึงประเภทของประเพณีไว้ว่า ประเพณีไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ขนบประเพณี (Institution) คือ ประเพณีที่สร้างขึ้นเป็นหลักสำหรับการประพฤติปฏิบัติเป็นส่วนรวมซึ่งก็มีทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ประเพณีงานแต่งงาน ประเพณีงานบวช เป็นต้น

2. จารีตประเพณี (Mores) คือ ประเพณีที่มีต่อความสวัสดิภาพของสังคมและมีลักษณะบังคับให้สมาชิกของสังคมต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติ จารีตประเพณีเป็นเรื่องของความประพฤติที่เกี่ยวกับความรู้สึกผิดถูกทางศีลธรรม

3. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) คือ ประเพณีที่นิยมปฏิบัติกันโดยทั่วไปจนเป็นเรื่องธรรมดา บางครั้งใครปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ คนที่ละเลยไม่ปฏิบัติอาจถูกดูหมิ่นว่าเป็นคน ไม่มีมารยาทเป็นผู้ขาดการศึกษาหรือเสียสมบัติผู้ดี ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่นิยมและถือกันเป็นธรรมเนียมสืบ ๆ กันมาในหมู่คณะ

เสฐียร โกเศศ (2524: 8 - 26) อ่างใน ขนิษฐา จิตชนะกุล (2545: 172) กล่าวว่า ประเภทของประเพณีมี 3 ประเภทได้ดังนี้

1. จารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม หมายถึง สิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบกันมาอย่างต่อเนื่อง และมันคงเป็นเรื่องของความผิดถูกมีเรื่องของศีลธรรมเข้ามาร่วมด้วย ดังนั้นสมาชิกในสังคมต้องทำ ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าเป็นผิดเป็นชั่วจะต้องถูกตำหนิหรือได้รับการลงโทษจากคนในสังคมนั้น เช่น ลูกหลานต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อท่านแก่เฒ่าถ้าใครไม่เลี้ยงดูถือว่าเป็นคนเนรคุณหรือลูกอกตัญญู จารีตประเพณีของแต่ละสังคมนั้นย่อมไม่เหมือนกัน เพราะมีค่านิยมที่ยึดถือต่างกัน การนำเอาจารีตประเพณีของตนไปเปรียบเทียบกับของคนอื่น แล้วตัดสินว่าดีหรือเลวกว่าของตนย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเชื่อของแต่ละสังคมนั้นแตกต่างกันไป

2. ขนบประเพณีหรือสถาบัน หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้วปฏิบัติต่อกันมาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าบุคคลต้องปฏิบัติอย่างไรเช่น สถาบันโรงเรียนมีโรงเรียนมีผู้สอน มีผู้เรียน มีระเบียบการรับสมัคร การเข้าเรียน การสอบไล่ เป็นต้น ทางอ้อม ได้แก่ ประเพณีที่รู้กันโดยทั่วไป โดยไม่ได้วางระเบียบไว้แน่นอนแต่ปฏิบัติไปตามคำบอกเล่าหรือตัวอย่างจากที่ผู้ใหญ่หรือบุคคลในสังคมปฏิบัติ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหรือประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล การขึ้นบ้านใหม่ ตรุษ สารท เป็นต้น

3. ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาที่ทุกคนควรทำ มีความผิดถูกเหมือนจารีตประเพณีเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ทุกคนปฏิบัติกันทั่วไป จนเกิดความเคยชินและไม่รู้สึกเป็นภาระหน้าที่ เพราะเป็นสิ่งที่มีความคุ้นเคยและใช้กันอย่างแพร่หลาย ส่วนมากเป็นมารยาทในด้านต่าง ๆ เช่น การแต่งกาย การพูดการรับประทานอาหาร การเป็นแขกไปเยี่ยมผู้อื่น เป็นต้น ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่ทุกคนควรทำแม้มีผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญแต่อาจถูกตำหนิว่าเป็นคนไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีมารยาท ไม่รู้จักกาลเทศะ เอกลักษณ์ของประเพณีไทย ได้แก่ การผสมผสานทั้งลัทธิผีไสยเวทดา ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเข้าด้วยกันเพื่อความสะดวกแก่การศึกษาและปฏิบัติ

ประจวบ เลี่ยมผู้ช่วย (2542: 183) กล่าวถึงประเภทของประเพณีไว้ว่า ประเพณีแบ่งได้อย่างกว้าง ๆ เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. จารีตประเพณีเป็นข้อกำหนดทางศีลธรรม ซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตามหากไม่ ปฏิบัติหรือฝ่าฝืนก็ถือเป็นความผิด เป็นความชั่ว ถูกสังคมลงโทษด้วยการกล่าวหาว่าเป็นคนนอก

รียจะไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย ทั้งนี้เพราะสังคมได้กำหนดจารีตประเพณีขึ้น เพื่อเป็นปัจจัยให้คนมีศีลธรรม ประพฤติอยู่ในกรอบที่สังคมเห็นว่ามีความดี และเป็นสิ่งที่ตั้งงามช่วยให้สังคมมีความสุข ความเจริญและคนโดยรวมมีสวัสดิภาพ

2. ขนบประเพณี คือ เป็นระเบียบแบบแผนการปฏิบัติที่กำหนดไว้โดยตรงและโดยปริยาย โดยตรงคือ ความเป็นระเบียบและพิธีการที่ชัดเจน ส่วนโดยปริยาย คือ เป็นที่รู้จักกันว่า ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร ส่วนใหญ่จะมีหน่วยของสังคมที่เป็นสถาบันเป็นผู้วางระเบียบแบบแผน ดูแลการประพฤติปฏิบัติและถ่ายทอดในหมู่สมาชิก

3. ธรรมเนียมประเพณี คือ เป็นการประพฤติปฏิบัติทั่ว ๆ ไป ที่ไม่มีระเบียบแบบแผนกำหนดไม่มีผิดไม่มีถูก ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมารยาทในการกิน การพูด การแต่งตัว และการกระทำต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของความนิยมของหมู่คณะว่ายึดถือเรื่องใดอย่างใด และจะอบรมสั่งสอนว่าสิ่งใดควรปฏิบัติและสิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ หรืออาจถูกถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติตาม ๆ กัน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ประเภทของประเพณี คือ เป็นเรื่องของความประพฤติในแต่ละบุคคล กลุ่มชนยึดถือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา ถ้าใครประพฤตินอกแบบถือเป็นการผิดประเพณีหรือจารีตประเพณี และเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติอีกอย่างหนึ่ง

2.2.3 ความสำคัญของประเพณี

วันเพ็ญ พวงพันธุบุตร (2542: 152 - 152) ได้แบ่งประเด็นความสำคัญของประเพณีไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. ประเพณีเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีแก่กลุ่มชน และเป็นปีกแผ่นในหมู่ประชาชน ประเพณีจะช่วยชักนำให้คนประพฤติศิลปปฏิบัติธรรม ประเพณีการไหว้พระ สวดมนต์ ฟังธรรมประจำวันเป็นการสร้างบรรยากาศกุศลให้กับชีวิตของตนทำให้ห่างไกลจากความคิดชั่วร้ายเป็นวิธีการจูงใจให้นึกคิดอยู่กับความดี ประเพณีทำบุญตักบาตรประจำวันเป็นการฝึกฝนให้อยู่กับการเสียสละในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

2. ประเพณีเป็นกิจกรรมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีเป็นสิ่งแสดงถึงความเจริญและความมีอารยธรรมทัดเทียมกับนานาประเทศ

3. ประเพณีเป็นกรอบและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่าประเพณีเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคม ซึ่งอาจจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาตลอดจนตอบสนองความต้องการของสมาชิกและสังคมได้

4. ประเพณีเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่ง เป็นเอกลักษณ์เด่นประจำชาติมีส่วนช่วยให้คนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ทำให้เกิดความรักสามัคคีกันและจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะและธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

5. ประเพณีเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน การสนใจประเพณีไทยแสดงว่าเราให้ความสำคัญแก่ตัวเราเอง ผู้ที่ละเลยไม่สนใจที่จะรักษาประเพณีอันดีงามของไทยเท่ากับเป็นการทำลายหรือทำให้ประเพณีไทยสูญสลาย ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัวมีอยู่มากบางประเพณีอาจล้าสมัย เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดการไว้จุก บางประเพณีก็มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน เช่น ประเพณีการบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

6. ประเพณีมีรากฐานมาจากศาสนา ดังนั้นการรักษาประเพณีที่ดั่งงามและพยายามเข้าถึงหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานด้วยย่อมเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง หลักธรรมทางศาสนาต้องอาศัยประเพณีดั่งงามต่าง ๆ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้เจริญงอกงาม การไม่สามารถเข้าถึงหลักธรรมของศาสนาและทอดทิ้งประเพณีดั่งงามต่าง ๆ โดยไม่คิดอ่านเข้าถึงหลักธรรมบ้างก็ทำให้สังคมไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรและจัดว่าเป็นอันตรายเช่นเดียวกัน

ยิ่งยง เรื่องทอง (2542: 106 - 107) ได้แบ่งความสำคัญของประเพณีไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. ประเพณีแสดงถึงการมีแนวปฏิบัติวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญ นักประวัติศาสตร์ถึงแม้จะเป็นชาวต่างชาติก็ได้ยอมรับว่าชาติไทยเราว่าเป็นชาติที่เจริญมานานแล้ว เพราะคนไทย มีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามมาแต่โบราณกาลไม่น้อยกว่าชาติอื่น ๆ ในสมัยเดียวกันแสดงว่า ชาติไทยเป็นชาติที่มีอดีตที่สวยงามควรที่คนไทยทั้งหลายจะได้ภาคภูมิใจ

2. ประเพณีแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองและความก้าวหน้าของธรรมชาติเพราะชาติที่เจริญนั้นจะต้องมีแนวทางปฏิบัติธรรมที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในด้านประเพณีอันดีงามประจำชาติที่มีอยู่ เราต้องสนับสนุนและต้องส่งเสริมของดีของเราไว้ไม่ปล่อยให้ของชาติอื่น มากลืนของเราเสียหายหมด เมื่อมีสิ่งที่ดีงามคู่ชาติของเราตราบดีก็จะบังเกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้น ในชาติทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

3. การมีประเพณีที่ดีเป็นของเราเองทำให้ฐานะทางสังคมของประเทศดีขึ้น ด้วยเพราะเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมสูง มิฉะนั้นก็จะมีใครอยากมาติดต่อด้วยหรือถ้ามาก็มาในฐานะที่เป็นผู้ที่มีความเจริญมากกว่าเรา ทำให้เราเป็นชาติที่ปราศจากเกียรติยศอยู่ในฐานะที่ต่ำ

ด้อย และในที่สุดก็จะถูกบังคับให้อยู่ใต้อำนาจของเขา แต่ถ้าเรามีดีเท่าเทียมกับเขา เราก็จะสามารถรักษาเกียรติยศความเป็นเอกราชและทุกสิ่งทุกอย่างของเราไว้ได้

4. ประเพณีไทยเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของไทยแสดงว่าไทยเรามีเอกลักษณ์เป็นตัวของตัวเองมิได้ลอกเลียนแบบจากชาติอื่นเมืองอื่น การมีอะไรเป็นตัวของตัวเองย่อมภูมิใจมากกว่าการหยิบบีมของเพื่อนบ้านมาใช้ และนี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่ไทยยังดำรงความเป็นไทยเอาไว้

5. ประเพณีทำให้บังเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่เกิดการแตกแยกเป็นพวกเป็นเหล่า เพราะการมีประเพณีเหมือน ๆ กัน ย่อมแสดงว่าเป็นพรรคเป็นพวกเดียวกัน เมื่อความรู้สึกของคนไทยกลมเกลียวกันได้ก็ย่อมจะทำประเทศชาติมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง

6. ประเพณีเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตและจิตใจของคนในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันว่ามีความเป็นมาและเป็นอยู่อย่างไร การสนใจประเพณีแสดงว่าเราให้ความสำคัญแก่ตัวเราเองและไม่ดูถูกความเป็นไทยของตัวเอง

7. ประเพณีช่วยให้คนในชาติประพฤติถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ออกนอกกลุ่ม นอกทางทำผิดกฎหมายหรือศีลธรรม

ชนิษฐา จิตชนะกุล (2545: 177-178) กล่าวถึง ความสำคัญของประเพณีไว้ว่า ประเพณีมีความสำคัญกับชีวิตและสังคมมาโดยตลอด ประเพณีจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์หลายประการด้วยกัน คือ

1. ประเพณีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญยิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอดีตและปัจจุบันของคนในสังคมที่มีการสืบทอดต่อกันมาช้านาน

2. ประเพณีจะช่วยควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมด้วยประเพณีจะเป็นตัวกำหนดว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก สิ่งใดควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้คนในสังคมได้มีแบบแผนในการปฏิบัติตนตามที่สังคมกำหนดหรือคาดหวังไว้และถ้าหากใครไม่ยอมปฏิบัติตามย่อมได้รับตำหนิหรือลงโทษจากสังคม

3. ประเพณีจะเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของคนในชาติให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการประพฤติปฏิบัติใด ๆ ของคนในสังคมที่มีแบบแผนเดียวกันก่อให้เกิดความสนิทสนมเป็นพวกพ้องเดียวกันและเสริมความสามัคคีของประเทศชาติ

4. ประเพณีเป็นสัญลักษณ์ที่ชี้แนะให้เข้าใจชีวิต ประเพณีแต่ละอย่างจะแฝงไปด้วยแนวคิดหรือแนวทางการปฏิบัติที่เป็นของตนเองอีกทั้งขั้นตอนต่าง ๆ ของประเพณียังเป็นสัญลักษณ์ใน

แนวคิดที่จะช่วยทำให้เข้าใจชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง เช่น การไว้ผมจุก จะแสดงให้เห็นว่าบุคคลผู้นั้นยังเป็นเด็กผู้ใหญ่ที่พบเห็นก็จะให้ความเมตตากรุณา

5. ประเพณีเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของไทย และประเพณีจะมีลักษณะเป็นของตนเองที่ไม่ได้ลอกเลียนแบบมาจากชาติใด ซึ่งการมีประเพณีเป็นของตนเองจึงเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ความสำคัญของประเพณี คือ ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในการทำให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรืองในแต่ละด้านของสังคม ถ้าสังคมใดไม่มีสิ่งเหล่านี้ก็จะเกิดปัญหาในการปกครองของสังคม และถ้าสังคมใดที่ไร้เสียซึ่งวัฒนธรรมอันเป็นของตนเองแล้วสังคมนั้นจะคงความเป็นสังคมอยู่ไม่ได้สังคมหรือชาติที่มีความเจริญก็จะเข้ามาครอบครองและสังคมนั้นก็จะอยู่ภายใต้อำนาจของสังคมหรือชาติที่เจริญ

2.3 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ

2.3.1 ความหมายของความเชื่อ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2552: 8) กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึง การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือข้อเสนออย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริงการยอมรับเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้จากสติปัญญาโดยมีเหตุผลหรือความศรัทธา หรือไม่มีความจริง หรือโดยไม่มีเหตุผลก็ได้ ทั้งนี้อาจจะเป็นความเชื่อส่วนบุคคล ความเชื่อของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มชน เช่น ความเชื่อเรื่องผี อำนาจเหนือธรรมชาติ โฉลก โชคลาง เครื่องรางของขลัง ข้อห้าม เป็นต้น

โรคิช (M. Rokeach) อ่างใน เทพ สงวนกิตติพันธ์ (2535) กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึง ความคิดใด ๆ ที่เป็นไปได้หรือแน่ใจเกี่ยวกับการมีอยู่ การเป็นอยู่ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ ทั้งนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้คน แสดงพฤติกรรมตามความเชื่อนั้น

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2532) กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึง การยอมรับนับถือว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้

ยูพิน เข็มมุกด์ (2554) กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึง ความนึกคิดยึดถือโดยที่เจ้าตัวจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เป็นสิ่งที่สามารถจะศึกษาและวัดได้จากคำพูดและการกระทำของคนที่แสดงออกมาจากภายในสู่ภายนอก

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522) กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึง การยอมรับข้อเสนออย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง และการยอมรับนี้อาจจะเกิดจากสติปัญญา เหตุผลหรือความศรัทธา โดยไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ รองรับก็ได้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545: 14 - 19) กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึง ความเชื่อเป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของมนุษย์ทั้งที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองและเรื่องต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าความเชื่อช่วยให้มนุษย์เข้าใจวิถีทุกอย่างในโลก ทั้งที่เป็นความจริงและไม่เป็นความจริง แต่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทำให้มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความเชื่อมีทั้งความสำคัญในตนเองและยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของค่านิยมอุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากการจัดระเบียบและนำมาบังคับพฤติกรรมของคน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติระหว่างกันละกัน ความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์

กิ่งแก้ว อรรถากร (2520: 91 - 92) กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึง เห็นจริงด้วยเห็นจริงตาม จะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกหรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตามและความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ มนุษย์ย่อมเกลียดทุกข์และรักสุขเป็นธรรมดาฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้ ลัทธิความเชื่อแต่เดิมนั้นยึดถือธรรมชาติอันมีดาว พระอาทิตย์ พระจันทร์ น้ำ ลม ไฟ เป็นสรณะต่อเมื่อมีศาสนาเกิดขึ้นก็มุ่งยึดถือเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ ซึ่งคิดว่ามีตัวตนเป็นสรณะและเชื่อว่าสิ่งที่นับถือนั้นย่อมจะแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ช่วยตนได้ยามมีทุกข์ ต่อมาเมื่อวิทยาการต่าง ๆ ได้มีการพัฒนามากขึ้นความเชื่อในสิ่งดังกล่าวบางอย่างก็ลดน้อยลงและบางอย่างเปลี่ยนแปลงจากธรรมชาติมาเป็นสิ่งประดิษฐ์ เช่น ผ้าประเจียด ผ้ายันต์ ตะกรุด เป็นต้น

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546: 42) กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มชน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า “ความเชื่อ” หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดสืบทอดกันมาอันมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชนที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลหรือพื้นฐานความเป็นจริง ฉะนั้น ความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมากไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อส่วนบุคคล ความเชื่อของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มชน เช่น ความเชื่อเรื่องผี อำนาจเหนือธรรมชาติ โฉลก โชคลาง เครื่องรางของขลังและข้อห้าม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

2.3.2 ประเภทของความเชื่อ

โรคิช (M. Rokeach) อ้างใน เทพ สงวนกิตติพันธ์ (2535) ได้แบ่งประเภทความเชื่อออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อตามที่เป็นอยู่เป็นการเชื่อในสิ่งหนึ่งสิ่งใดว่า จริง - เท็จ ถูก - ผิด มีความเชื่อว่าโลกกลมและพระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก เป็นต้น
2. ความเชื่อเชิงประเมินค่าเป็นความเชื่อที่แฝงความรู้สึกรวมทั้งมีการประเมินในขณะเดียวกัน เช่น เชื่อว่าบุหรีเป็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เป็นต้น
3. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำและควรห้าม เป็นความเชื่อว่าสิ่งใดที่พึงปรารถนาไม่พึงปรารถนา เช่น เชื่อว่าเด็กควรเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นต้น
4. ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุ เป็นความเชื่อในสภาพที่ก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามมา เช่น เชื่อว่าการตัดไม้ทำลายป่าทำให้เกิดความแห้งแล้ง การสร้างเขื่อนเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เป็นต้น

สุวัฒน์ จันทรจางง (2540) ได้แบ่งประเภทความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติไว้ 8 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดา
2. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
3. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเวทย์มนต์
4. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามและสังหรณ์
5. ความเชื่อเรื่องความฝัน
6. ความเชื่อในสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ
7. ความเชื่อยาพื้นบ้าน
8. ความเชื่อลักษณะบุคคล

เดือน คำดี (2541: 14 - 15) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 10 กลุ่ม ดังนี้

1. ความเชื่อในวิญญาณหลังตายที่แสดงออกมาในลักษณะเป็นผีสิงเทวดา เรียกว่า เชื่อในอภิสมาณกาย
2. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังคงกระพันชาตรี เรียกว่า เชื่อในทางไสยศาสตร์

3. ความเชื่อในเรื่องคาถาอาคมและเวทมนต์ เรียกว่า เชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ
4. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามยามดี ลางสังหรณ์ นิमित เรียกว่า เชื่อในประเพณี
5. ความเชื่อในเรื่องความฝัน เรียกว่า เชื่อในสุบินนิमित
6. ความเชื่อในสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ
7. ความเชื่อในเรื่องยาพื้นบ้าน
8. ความเชื่อในเรื่องขวัญ
9. ความเชื่อในลักษณะของคนและสัตว์
10. ความเชื่อในเรื่องศาสนา นรก สวรรค์ ภพชาติ เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ประเภทของความเชื่อ สามารถจำแนกออกได้โดยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มีความเชื่อตามที่เป็นอยู่ทั่วไป แล้วแต่ว่าบุคคลนั้นจะให้ความสำคัญกับความเชื่อมากน้อยเพียงไร ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความเชื่อที่แตกต่างกันและจะเชื่อในสิ่งที่ตนนั้นได้พบหรือผ่านประสบการณ์มา และสามารถแยกได้ตามประเด็นจากข้อมูลข้างต้น ดังนั้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นมูลเหตุของการเกิดความเชื่อในลักษณะต่าง ๆ กัน

2.4 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม

2.4.1 ความหมายของพิธีกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 788) กล่าวว่า “พิธีกรรม” หมายถึง โดยรูปศัพท์ประกอบด้วยคำว่า “พิธี” และ “กรรม” ซึ่ง “พิธีกรรม” หมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อสร้างความขลังหรือความเป็นสิริมงคล เป็นต้น เช่น พระราชพิธีจรดพระที่นึ่งคันแรกนาขวัญ พิธีมงคลสมรส พิธีประสาทปริญญา แบบอย่างธรรมเนียม พิธีกรรม และการบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในแนวทางของศาสนา

กิ่งแก้ว อรรถากร (2519: 96) กล่าวว่า “พิธีกรรม” หมายถึง วัฒนธรรมที่คนในสังคมได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ ทำแล้วผู้ทำมีความสุขความหวังและเชื่อว่าพิธีกรรมนำไปสู่ผลที่คาดหวัง ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลอยู่เย็นเป็นสุขลักษณะของพิธีกรรมมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ เน้นเรื่องจิตใจ และเน้นเรื่องของสัญลักษณ์ ในสังคมไทยมีการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอตั้งแต่เกิดจนตาย

อมรา พงศาพิชญ์ (2541: 41) กล่าวว่า “พิธีกรรม” หมายถึง ส่วนประกอบของศาสนาซึ่งประชาชนให้ความสนใจมากและพยายามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์หรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาปะปนกันทั้งในระดับความเชื่อและการปฏิบัติหรือการประสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จนคนไทยทั่วไปไม่สามารถแยกออกได้ว่าส่วนใดเป็นศาสนาใด ซึ่งในทางปฏิบัติตามสภาพความเป็นจริงก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะแยกให้ชัดเจน

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546: 60) กล่าวว่า “พิธีกรรม” หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นพิธีการสำหรับกลุ่มคนทั่วไปที่กระทำเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า “พิธีกรรม” หมายถึง วัฒนธรรมที่คนในสังคมได้สร้างขึ้น พิธีกรรมเหล่านี้มีส่วนประกอบของศาสนาซึ่งประชาชนให้ความสนใจมากและพยายามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์ก็ได้ เพราะผู้ทำทำแล้วมีความสุขทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลอยู่เย็นเป็นสุขและสร้างความขลังหรือความเป็นสิริมงคลให้ชีวิต ครอบครัว และสังคม

2.4.2 ประเภทของพิธีกรรม

ยศ สันตสมบัติ (2544: 180) แบ่งประเภทของพิธีกรรมไว้ 3 ประเภทดังนี้

1. พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองเป็นประจำทุกปี (calendrical ritual) เช่น เทศกาล ปีใหม่ เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลออกพรรษา เป็นต้น
2. พิธีกรรมที่จัดขึ้นในแต่ละช่วงอายุวัฏจักรชีวิต (life cycle ritual) เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การเลื่อนสถานภาพจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ การตาย เป็นต้น
3. พิธีกรรมที่ช่วยให้มนุษย์เผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ (crisis ritual) เป็นพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจนหรือต้องการบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่าง และทำให้เกิดความสบายใจ เช่น ต้องการแก้ไข ภัยพิบัติ ความทุกข์ยาก โรคภัยไข้เจ็บ หรือช่วยให้รอดพ้นจากสภาวะวิกฤติในชีวิต เป็นต้น

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546: 65) แบ่งประเภทของพิธีกรรมไว้ 3 ประเภทดังนี้

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน เป็นการกำหนดวันสำคัญในแต่ละเดือนของปีว่าตรงกับวันใดและต้องทำอะไรบ้าง

2. พิธีกรรมในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต โดยจะจัดขึ้นในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชีวิต เช่น โคนจุก บวช แต่งงาน เป็นต้น

3. พิธีกรรมรักษาโรค ได้แก่ การใช้มนต์ เวทมนต์คาถา พิธีสะเดาะห์ พิธีบังสุกุล เป็นต้น

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536: 22) อ้างใน เรไร ไพรรวรรณ (2553) แบ่งประเภทของพิธีกรรมไว้ 3 ประเภทดังนี้

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับส่วนรวม เช่น พิธีสารท ตรุษ สงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษาและออกพรรษา เป็นต้น

2. พิธีเกี่ยวกับครอบครัว เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

3. รัฐพิธีและราชพิธี เช่น พิธีตรีปวาย ตรียมปวาย เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ประเภทของพิธีกรรมสามารถแยกออกได้หลายประเด็นซึ่งพิธีกรรมที่กำหนดขึ้นโดยมีการผสมผสานขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นให้เข้ากับกิจกรรมทาง พุทธศาสนา คือ เทศกาลปีใหม่ เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลออกพรรษาที่จัดเฉลิมฉลองทุกปีและปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นทอด ๆ

2.4.3 ลักษณะความสำคัญของพิธีกรรม

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532: 211) กล่าวถึงลักษณะความสำคัญของพิธีกรรมไว้ ดังนี้

1. พิธีกรรมเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเป็นจริง เมื่อผู้ประกอบพิธีกรรมแสดงออกทางกาย วาจา และการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ย่อมแสดงออกตามที่จิตใจสั่งให้กระทำตามที่ต้องการ เช่น การกราบ การไหว้ การกล่าวคำบูชา เป็นสื่อที่ทำให้ผู้พบเห็นทราบว่าผู้กระทำมีความเคารพอ่อนน้อม ยำเกรง เป็นต้น

2. พิธีกรรมเป็นเครื่องหมายของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ เพราะมีสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมร่วมกัน ผู้ที่แสดงสัญลักษณ์เช่นนั้นแม้จะอยู่ห่างไกลกัน ทำให้ผู้ที่พบเห็นเข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น คนที่กราบไหว้พระพุทธรูปไม่ว่าอยู่ที่ส่วนไหนของโลกก็บอกได้ว่าเป็นชาวพุทธ พิธีกรรมบางอย่างโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนนั้นจนทำให้เกิดเอกภาพขึ้นในสังคม

3. พิธีกรรมเน้นจิตใจเป็นสำคัญ คือ มีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่การทำให้เกิดผลทางจิตใจ ทำให้เกิดความสบายใจ และเหตุที่ทำให้เพราะมีความเชื่อว่าวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต

มนุษย์เกิดจากอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น อยากให้ข้าวในนาได้ผลดีก็หวังว่าพระแม่โพสพจะช่วยบันดาลให้ได้ดังหวัง หรือเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยซึ่งเชื่อว่าเป็นอำนาจของผีบางเทวดาก็หวังว่าอำนาจของพระพุทธรูปซึ่งเหนือกว่าผีบางเทวดาจะช่วยให้ปลอดภัยได้

4. พิธีกรรมทางศาสนามีความสำคัญต่อศาสนา มาก พิธีกรรมเหมือนเปลือกกระพี้ของต้นไม้ แก่นแท้ของศาสนาเปรียบเสมือนแก่นของต้นไม้ถ้าขาดพิธีกรรมอันเป็นเปลือกนอกศาสนาก็ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะพิธีกรรมเป็นด่านนอกที่ป้องกันศาสนาไว้และเป็นสื่อที่ชักนำคนเข้ามาหาแก่นแท้ของศาสนา

ประเวศ ะสี (2530: 75) อ่างใน เรไร ไพรวรรณ (2553) กล่าวถึง ความสำคัญของพิธีกรรมไว้ว่า การประกอบพิธีกรรมเป็นการแสดงออกของสังคมที่มีความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และความเอื้ออาทรทั้งในระดับมนุษย์กับมนุษย์ ทั้งยังเป็นสื่อสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมที่สังคมยกย่อง ถ่ายทอดอุดมคติที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนให้สืบเนื่องต่อไป พิธีกรรมจึงเป็นเรื่องความเชื่อของมนุษย์ที่มีได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยและไร้เหตุผล มนุษย์สร้างพิธีกรรมขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน การแสดงออกจึงเป็นไปในรูปสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อจึงกล่าวได้ว่าระบบความเชื่อและพิธีกรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ และการเรียนรู้ อันยาวนาน ภายในพิธีกรรมมีทั้งการเรียนรู้และการถ่ายทอดอยู่ในตัวซึ่งเชื่อมโยงทุกอย่างอยู่ด้วยกัน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ความสำคัญของพิธีกรรม ทำให้เกิดผลทางจิตใจทำให้เกิดความสบายใจ พิธีกรรมยังเป็นเครื่องชี้ถึงความสามัคคีและความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ เพราะสำหรับประเทศไทยคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ พิธีกรรมส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องของศาสนาเช่น การทำบุญตักบาตร การไหว้พระสวดมนต์ การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อและหลักการของพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

2.5 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับตำนาน

2.5.1 ความหมายของตำนาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 462) กล่าวว่า “ตำนาน” หมายถึง น. เรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง, เรื่องราวมนานที่เล่ากันสืบ ๆ มา เช่น ตำนานพุทธเจดีย์สยาม เรียกพระปริตรบทหนึ่ง ๆ ว่า ตำนานในคำว่า เจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2550) กล่าวว่า ตำนาน (Myth) หมายถึง เป็นมายาคติหรือประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต

พรทิพย์ ชังธาดา (2538: 115) ได้รวบรวมความหมายเรื่อง “ตำนาน” ของบุคคลอื่นไว้ในหนังสือ “วรรณกรรมท้องถิ่น” ดังนี้

1. ราชบัณฑิตยสถาน (2525: 343) อ้างใน พรทิพย์ ชังธาดา (2538: 115) กล่าวว่า “ตำนาน” หมายถึง เรื่องแสดงกิจกรรมอันมีมาแต่ปางหลัง เรื่องราวมนานที่เล่าสืบ ๆ มา

2. ปรีชา พิณทอง (2525: 135) อ้างใน พรทิพย์ ชังธาดา (2538: 115) กล่าวว่า “ตำนาน” หมายถึง เรื่องที่แสดงถึงเหตุการณ์บ้านเมือง อันล่วงเลยมานานแล้ว ส่วนมากเกี่ยวกับโบราณวัตถุโบราณสถานปูชนียสถาน ปูชนียบุคคล สิ่งเหล่านี้โบราณเรียก ตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือบั้งจุ่ม

3. จาคอบ กริมม์ อ้างใน ผ่องพันธ์ มณีรัตน์ (2525: 135) กล่าวว่า “ตำนาน” หมายถึง เป็นเรื่องราวที่เป็นความจริง มีสถานที่อ้างอิงเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า “ตำนาน” หมายถึง เป็นเรื่องราวที่ล่วงเลยมานานแล้วหรือเป็นการเล่าเรื่องสืบต่อ ๆ กันมา เนื้อหาสาระอาจจะเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์หรือเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง เช่น โบราณสถาน เมือง มนุษย์ สัตว์ เป็นต้น

2.5.2 ประเภทของตำนาน

พรทิพย์ ชังธาดา (2538: 116) กล่าวว่า ตำนานแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ตำนานประเภทอธิบายเหตุผล ได้แก่ นิทานที่อธิบายการกำเนิดของโลก กำเนิดของสิ่งของและลักษณะของธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความประหลาดใจ

2. ตำนานทางประวัติศาสตร์และตำนานประวัติศาสตร์อารยธรรมเป็นเรื่องราวหรือประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่เล่าสืบต่อ ๆ กันมาในครอบครัว

3. ตำนานเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหรืออำนาจลึกลับต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งมีผลต่อการทำบุญ การประกอบพิธีกรรมและการบูชาธรรมชาติ

4. ตำนานทางศาสนาหรือเทพนิยายเกี่ยวกับพระเจ้าและนักบุญ ได้แก่ตำนานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางศาสนา พระ นักบุญ ผู้อุทิศตัวให้แก่ศาสนา

ศิริพร ณ กลาง (2545) กล่าวว่า ประเภทของตำนาน อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทตามลักษณะของที่มา ดังนี้

1. เรื่องจริงที่เคยเกิดขึ้นในอดีต
2. เรื่องเล่าต่อ ๆ กันมา
3. เรื่องที่ผูกขึ้นเพื่อมุ่งประโยชน์ในแง่ใดแง่หนึ่ง เช่น มุ่งหวังในแง่อนุรักษ์

วัฒนธรรมมุ่งหวังในแง่ปลูกฝังเจตคติที่คาดหวังให้เด็กประพฤติปฏิบัติ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ตำนานนั้นจะแบ่งตามลักษณะที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องราวจริง ที่เกิดขึ้นในอดีตหรือคนรุ่นหลังได้เล่าจากปากต่อปากต่อ ๆ มาจนเป็นเรื่องผูกขึ้นมาเพื่อหวังประโยชน์ในแง่ใดแง่หนึ่ง และยังแบ่งประเภทเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าใจ

2.5.3 ความสำคัญของตำนาน

ศรีศักร วัลลิโภดมและคณะ (2550) กล่าวว่า ตำนานมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต ดังนี้

1. ตำนาน เป็นการอธิบายสภาพการดำรงชีวิตของกลุ่มชนในท้องถิ่นว่า สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมและล่าสัตว์ จึงมีตำนานหลายเรื่องที่มีเรื่องเกี่ยวกับการล่าช้าง การยิงกระรอกมาเป็นอาหาร การปลูกพืชพื้นบ้าน เช่น น้ำเต้า เครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพและการผลิตอาหารก็เป็นเครื่องมือทำจากธรรมชาติ เช่น ครก สาก ฯลฯ เป็นลักษณะสังคมแบบพึ่งพิงตนเองกับธรรมชาติมากกว่าเครื่องจักรกล
2. ตำนานสะท้อนบทบาทของผู้หญิงเป็นผู้ตาม ผู้ชายเป็นผู้นำผู้หญิงมีหน้าที่หุงหาอาหารดูแลที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องนุ่งห่มของสมาชิกในครอบครัวในตำนาน จึงมักจะมีตัวเอกเป็นผู้ชาย ยกเว้นเรื่องจามเทวีวงศ์ที่ได้ขึ้นครองนครหรืออุษยชัยที่สุทเวทฤาษี สร้างขึ้นตามพุทธตำนาน ซึ่งตำนานเรื่องนี้แม้จะมีตัวเอกเป็นผู้หญิงแต่บทบาทก็ต่างจากตำนานที่มีตัวเอกเป็นผู้ชาย เพราะนางจามเทวีไม่ได้แสดงความกล้าหาญหรือความสามารถ ในการรบแต่จะแสดงความสามารถในการใช้เล่ห์เหลี่ยมและมารยาหญิง ดังนั้น บทบาทผู้นำก็ยังคงเป็นบทบาทเด่นของผู้ชายนั่นเอง
3. ตำนานสะท้อนประวัติศาสตร์การต่อสู้ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ว่ากว่าจะรวมกันเป็นประเทศชาติในปัจจุบันต้องรบพุ่งเสียเลือดเนื้อมามากมาย
4. ตำนานสะท้อนความเชื่อเรื่องกรรมและการตั้งสัตย์อธิษฐาน ในตำนานส่วนใหญ่ จะแสดงให้เห็นว่า ทำดีย่อมได้ผลดี ทำชั่วย่อมได้ผลชั่ว และหากตั้งสัตย์อธิษฐานใดก็จะได้สมความปรารถนา

5. ตำนานเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเชื่อ เช่น น้ำท่วม พายุ ฟ้าผ่า ฟ้าแลบ แผ่นดินถล่ม เป็นต้น

6. ตำนานให้ข้อคิดแก่คนในเรื่องการทำความดี

7. ตำนานสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เพราะเมื่อทราบเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นที่กว่าจะเป็นชนชาติเช่นทุกวันนี้ บรรพบุรุษของเราต้องต่อสู้กับความยากลำบากต่าง ๆ อย่างมากมายทำให้ผู้ศึกษาเกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและมีกำลังใจที่จะต่อสู้พัฒนาสังคมของตนต่อไป

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ตำนานมีความสำคัญ เมื่อมีตำนานเล่าสืบต่อ ๆ กันมานั้นสามารถบอกเรื่องราวหรือบอกเหตุการณ์นั้นได้ว่าอาจจะเกิดขึ้นเมื่อใด ที่ไหนอย่างไร ซึ่งในสมัยก่อนเวลาล่วงเลยไปก็ลืม ไม่มีการเขียนบันทึกหรือจารึกไว้เพื่อเป็นลายลักษณ์อักษรหรืออาจมีการเล่าต่อ ๆ กันมา แต่ปัจจุบันเมื่อมีการเขียนบันทึกไว้มนุษย์ก็มีความเชื่อว่าเรื่องนั้นมีอยู่จริงหรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

2.6 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายของประชากร (วัฒนธรรมที่เกิดจากการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย)

2.6.1 ความหมายทฤษฎีการแพร่กระจายของประชากร

เฉลียว บุรีภักดี (2520: 199 - 205) กล่าวว่า การย้ายถิ่น (Migration) หมายถึง การเคลื่อนย้ายจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจากที่หนึ่งไปยังสถานที่ย้ายไป

ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และณรงค์ เทียนสง (2521: 191 - 197) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นมีทฤษฎีอยู่หลายทฤษฎี ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีส่วนในการผลักดัน (Push Factors) ได้แก่

1.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

1.2 ความกดดันจากการเพิ่มพลเมือง

1.3 ภาวะดินฟ้าอากาศและการขาดแคลนน้ำ

1.4 ที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์

1.5 ขนาดที่ถือครองเล็กลง

1.6 การเช่าที่นาที่มีอัตราสูง

- 1.7 การสงวนป่าไม้
- 1.8 ความบกพร่องของการตลาด
- 1.9 การไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นชนบท
- 1.10 การคมนาคมไม่ดี
- 1.11 ภัยจากโจรผู้ร้าย
- 2. ปัจจัยที่มีส่วนในการดึงดูด (Pull Factors) ได้แก่
 - 2.1 การได้รับคำชวนจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง
 - 2.2 ค่าจ้างมีอัตราสูง
 - 2.3 ต้องการเปลี่ยนอาชีพ
 - 2.4 มีนายหน้าหางานให้ทำให้ความช่วยเหลือทางการเงินและอำนวยความสะดวกในด้านอื่น ๆ
 - 2.5 ความต้องการเครื่องอุปโภคที่ดีกว่าในชุมชนของตน
 - 2.6 ความอยากรู้อยากเห็นความเป็นอยู่ในเมืองหลวง

ทัศนีย์ ทองสว่าง (2544: 88 - 93) กล่าวถึง ทฤษฎีโลจิสติกเคฟ (Logistic Curve Theory) เมื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกิดจาก Quetelet ได้ใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์มาคำนวณหาอัตราเพิ่มประชากรในปี ค.ศ. 1835 (พ.ศ.2378) และต่อมาในอีก 3 ปีคือในปี ค.ศ. 1838 (พ.ศ.2381) Verhulst ได้นำหลักการของ Quetelet มาศึกษาเพิ่มเติมพร้อมทั้งได้เสนอหลักการเรื่อง Logistic Curve ซึ่ง Verhulst มีความเห็นว่าเหมาะสมที่จะนำมาอธิบายเกี่ยวกับการเพิ่มประชากร ต่อมาในปี ค.ศ. 1920 (พ.ศ. 2463) Raymond Pearl และ Lowell J. Reed ได้นำเรื่อง Logistic Curve มาศึกษาและได้ทำการทดลองกับพืชและสัตว์จนสามารถเสนอหลักเกณฑ์ของการเพิ่มประชากรตามวิธี Logistic Curve ดังต่อไปนี้

1. อัตราการเพิ่มของประชากรเกิดขึ้นในพื้นที่จำกัด
2. อัตราการเพิ่มของประชากรมีขีดจำกัดสูงสุด ณ ขีดหนึ่งเท่านั้น ซึ่งประชากรจะเพิ่มโดยไม่จำกัดจำนวนภายในพื้นที่อื่นจำกัดไม่ได้
3. การเพิ่มของประชากรย่อมเป็นไปตามระบบเศรษฐกิจ กล่าวคือในระบบเศรษฐกิจลักษณะต่าง ๆ กันย่อมทำให้อัตราเพิ่มของประชากรแตกต่างกัน นั่นคือในระบบเศรษฐกิจลักษณะหนึ่งย่อมมีรอบการเพิ่มของประชากรแบบหนึ่ง เมื่อระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป เช่น

เปลี่ยนจากระบบเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม การเพิ่มของประชากรย่อมมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป อีกแบบหนึ่งด้วย เพราะวาระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมสามารถเลี้ยงประชากรได้มากกว่าระบบเกษตรกรรมนั่นเอง

4. ในรอบหนึ่ง ๆ นั้นอัตราเพิ่มของประชากรอาจจะไม่เป็นไปโดยสม่ำเสมอ กล่าวคือ ในระยะแรก ๆ จำนวนประชากรจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น โดยมีอัตราสูงมากจนถึงจุดหนึ่งอัตราเพิ่มจะค่อย ๆ ลดลงเรื่อย ๆ จนมีจำนวนคงที่และไม่เพิ่มอีกต่อไป จนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่ดีกว่า จากการทดลองกับพืชและสัตว์หลาย ๆ ครั้ง ทำให้ Pearl และ Reed มั่นใจว่าทฤษฎีประชากรที่เขาได้ตั้งขึ้นนั้นควรจะใช้อธิบายอัตราเพิ่มของประชากรในประเทศต่าง ๆ ได้ทั่วโลก กล่าวคือ ในระยะแรกอัตราเพิ่มประชากรจะค่อย ๆ สูงขึ้นอย่างรวดเร็วจนถึงจุดหนึ่งอัตราเพิ่มจะเริ่มลดต่ำลงเรื่อย ๆ จนมีจำนวนคงที่และไม่มีการเพิ่มจนกว่าจะพบระบบเศรษฐกิจใหม่ที่สามารถทำให้มนุษย์เพิ่มปริมาณอาหารและเครื่องยังชีพมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม จำนวนประชากรจึงจะเริ่มเพิ่มอีกเป็นวัฏจักร (cycle) ใหม่และเป็นเช่นนี้เรื่อย ๆ ไป

Donalds Chaule (2519: 178) สมคิด อิศระวัฒน์ (แปล) กล่าวว่า ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงประชากร (Yheory of Demographic Transition) ได้สร้างขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์เกี่ยวกับการเพิ่มประชากรของประเทศในทวีปยุโรปในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เป็นช่วงเวลาก่อนยุคอุตสาหกรรม (Per - industrial) ซึ่งเป็นช่วงที่ยุโรปยังไม่มีภาวะเจริญระดับเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำทั้งอัตราเกิดและอัตรามตายของประชากรอยู่ในระดับสูง

ขั้นที่ 2 เป็นช่วงของยุคตะวันตกตอนต้น (Early Western) ซึ่งเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ มีการปรับปรุงฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนได้ดีขึ้น โดยพัฒนามาตรฐานการกินอยู่และสุขอนามัยของประชากรให้ดีขึ้นช่วยให้มนุษย์เอาชนะความอดอยากและโรคภัยไข้เจ็บได้ ซึ่งทำให้อัตรามตายลดลงในขณะที่อัตราเกิดยังคงสูงอยู่เช่นเดิม

ขั้นที่ 3 เป็นช่วงยุคตะวันตกสมัยใหม่ (Modern Western) หลักจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้ยุโรปมีการขยายตัวทางอุตสาหกรรม การขยายตัวและความเจริญเติบโตของเมืองรวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ทำให้ประชาชนนิยมมีครอบครัวขนาดเล็ก โดยใช้วิธีควบคุมการเกิดด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลทำให้อัตรากการเกิดลดต่ำลงจนสมดุลกับอัตรามตายอีกครั้งหนึ่ง

ศิริ สามสุโพธิ์ (2543: 6 - 11) กล่าวถึง ทฤษฎีประชากรของมัลธัส (Malthus Population Theory) กล่าวว่า แนวคิดทางประชากรที่สำคัญ ดังนี้

1. อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์
2. ความรู้สึกในเพศตรงกันข้ามเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้
3. จำนวนของประชากรขึ้นอยู่กับเครื่องยังชีพ ประชากรจะเพิ่มขึ้นเมื่อเครื่องยังชีพและอาหารเพิ่มขึ้น
4. การเพิ่มประชากรมีความสัมพันธ์กับเครื่องยังชีพและอาหาร

เอฟเวอร์เรต ลี (Everett Lee) อ้างใน สันทัด เสริมศรี (2539: 53 - 59) เป็นผู้เสนอทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่นฐาน (Theory of Migration) ซึ่งพัฒนามาจากการสังเกตการณ์หลายประเทศและศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นจากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้วิวัฒนาการมาเป็นแนวคิดและต่อมาได้เสนอเป็นทฤษฎีโดยกล่าวว่า การเข้าใจเรื่องราวการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นทั่วไปในภูมิภาคต่าง ๆ จะชัดเจนจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. บังคับหรือเงื่อนไขในพื้นที่ต้นทาง (place of origin)
2. บังคับหรือเงื่อนไขในพื้นที่ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทาง (place of destination)
3. บังคับหรืออุปสรรคที่อยู่ระหว่างพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง
4. ลักษณะของบุคคลผู้ย้ายถิ่นฐาน

โรเวนสไตน์ ลอร์ (Rovenstein's Law) (1889) อ้างใน วิพรรณ ประจวบเหมาะ (2539) กล่าวว่า ซึ่งข้อมูลพื้นฐานของการสร้างกฎนี้เกิดจากการสังเกตการณ์และการศึกษาในประเทศพัฒนาแล้วในทวีปยุโรปเป็นส่วนใหญ่ข้อความของกฎการย้ายถิ่น ดังนี้

กฎข้อ 1 การย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับระยะทางมีความหมายว่า จำนวนการย้ายถิ่นจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระยะทาง การย้ายถิ่นระยะทางไกลจะมีจำนวนผู้ย้ายถิ่นน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับ การย้ายถิ่นในระยะทางใกล้ซึ่งย่อมมีจำนวนการย้ายถิ่นมากกว่า

กฎข้อ 2 การย้ายถิ่นจะดำเนินตามขั้นตอน ซึ่งหมายถึงการย้ายถิ่นเกิดขึ้นระหว่างพื้นที่ต้นทางไปสู่จุดหมายปลายทางจะดำเนินเป็นขั้นเป็นตอน

กฎข้อ 3 เมื่อมีการย้ายถิ่นออกต้องมีการย้ายถิ่นเข้า พื้นที่หรือชุมชนที่มีจำนวนผู้ย้ายถิ่นออกจากพื้นที่จะสามารถคาดการณ์ได้เลยว่าจะมีจำนวนผู้ย้ายถิ่นเดินทางเข้าหรือเดินทางกลับมายังพื้นที่

กฎข้อที่ 4 แนวโน้มของบุคคลที่มีภูมิหลังชนบทจะมีการย้ายถิ่นมากกว่าผู้มีภูมิหลัง กฎข้อนี้พยายามอธิบายลักษณะของผู้ย้ายถิ่น 2 กลุ่ม กว้าง ๆ คือ ผู้ที่อยู่ในชนบทจะทำการย้ายถิ่นมากกว่าผู้อยู่ในเมือง สาเหตุที่ผู้อยู่ในชนบทจะย้ายถิ่นมาก ก็เพราะบุคคลแสวงหาความสะดวกสบายมากขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นผู้อยู่ในชนบทก็มุ่งย้ายเข้าเมืองเพราะมีการบริการของสังคม ต่าง ๆ

กฎข้อ 5 จำนวนการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี หมายความว่า ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีวิทยาการจะมีส่วนทำให้เกิดการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นที่มีมากก็เพราะในพื้นที่มีความก้าวหน้าและการพัฒนาด้านเทคโนโลยี

กฎข้อ 6 ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการย้ายถิ่น อธิบายถึงสาเหตุการย้ายถิ่น โดยเชื่อว่าสาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้บุคคลทำการย้ายถิ่นก็คือ เหตุผลทางเศรษฐกิจ การทำมาหากิน การหางานทำหรือการเพิ่มรายได้

กฎข้อ 7 การย้ายถิ่นกับลักษณะทางเพศของผู้ย้ายถิ่น อธิบายถึงลักษณะความเป็นชายหรือหญิงที่มีผลต่อการย้ายถิ่น โดยกล่าวว่า การย้ายถิ่นของเพศหญิงจะเป็นการย้ายถิ่นในระยะทางสั้น ๆ และเพศชายจะย้ายถิ่นในระยะทางที่ยาวกว่า

มุกเซอร์จี (Mukherji) (1975) อ้างใน วาทีนี บุษยะลักชี (2540: 29 - 36) กล่าวว่า ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในระดับจุลภาค (Micro - level decision - making Framework) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้ อธิบายการย้ายถิ่น โดยใช้ปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยาประชากร กล่าวคือ การย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับความคาดหวังที่จะได้รับผลจากการมีพฤติกรรมย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยสองประการ คือคุณค่ากับเป้าหมายซึ่งมีอยู่ในตัวของบุคคล เช่น ความมั่งคั่งทางสังคม ความสะดวกสบาย ความเป็นตัวของตัวเอง หากปัจจัยทั้ง 2 ประการ มีระดับสูงโอกาสที่บุคคลจะย้ายถิ่นก็จะมีมาก การย้ายถิ่นในลักษณะนี้จะเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า “Instrumental Behavior” ที่จะนำบุคคลไปสู่สิ่งที่ตนประสงค์

Dejong & Fawcett (1981) และมุกเซอร์จี Mukherji (1975) อ้างใน ทศนีย์ ทองสว่าง (2544) นักภูมิศาสตร์ประชากรได้อธิบายว่าการย้ายถิ่นต้องพิจารณาปัจจัย 3 ประการ คือ

1. คุณลักษณะส่วนตัวของผู้ย้ายถิ่น
2. การรับรู้ในความแตกต่างของอรรถประโยชน์ ระหว่างแหล่งต้นทางและปลายทาง

3. ลักษณะการย้ายถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นการย้ายแบบไป - กลับ ย้ายตามฤดูกาล หรือย้ายแบบถาวรก็ได้แนวคิด “Location Specific Capital” เป็นปัจจัยผูกพันที่ส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมย้ายถิ่นที่แตกต่างกัน Davanzo & Morrison (1981) เห็นว่าตามปกติการย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นโดยการเปรียบเทียบ “Location Specific Capital” ระหว่างต้นทาง และปลายทาง เช่น ผู้ที่มีชื่อเสียงมีทรัพย์สินมากก็มักจะไม่น่าจะไปจากที่อยู่เดิม ถ้าหากจำเป็นต้องย้ายไปก็มักจะย้ายกลับมาเพราะหากย้ายไปอยู่ที่อื่นนาน ๆ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมก็จะเสื่อมค่าลง ส่วนผู้ที่มีสิ่งผูกพันอาจจะเป็นทรัพย์สินสมบัติ หรือความมีชื่อเสียงในถิ่นที่อยู่เดิมน้อยจะมีโอกาสย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีสิ่งผูกพันดังกล่าวมากกว่า Brown & Moore (1970) ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “Place utility” ซึ่งให้ความสำคัญกับระดับความพอใจหรือไม่พอใจของบุคคล หรือครอบครัวต่ออรรถประโยชน์ในสถานที่หนึ่ง ๆ หากไม่พอใจก็จะมี การย้ายถิ่นเกิดขึ้น การย้ายถิ่นจึงเป็นการปรับตัวเพื่อหาความพอใจในอรรถประโยชน์จากพื้นที่นั่นเอง

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การย้ายถิ่นของประชากรนั้นมีสาเหตุหลายประการ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันจึงส่งผลให้ประชากรมีการย้ายถิ่นของตนเองอยู่เสมอ รวมถึงการประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่ทำให้ต้องมีการย้ายถิ่นและอื่น ๆ อีกหลายประการ

2.6.2 ประเภททฤษฎีการแพร่กระจายของประชากร

เฉลียว บุรีภักดี (2520: 199 - 205) กล่าวว่า ประเภทของการย้ายถิ่น โดยทั่วไปถ้าใช้ระยะทางหรืออาณาเขตเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจะจำแนกการย้ายถิ่นออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การเคลื่อนย้ายในท้องถิ่น (Local movement) เป็นการย้ายที่อยู่อาศัยภายในชุมชนนั่นเอง
2. การย้ายถิ่นภายในประเทศ (Internal Migration) เป็นการย้ายถิ่นที่อยู่ภายในอาณาเขตเดียวกัน เช่น ภายในรัฐหรือประเทศเดียวกัน โดยผู้ที่ย้ายเข้าประเทศจะเรียกว่า In - migration และผู้ที่ย้ายออกเรียกว่า Out - migration
3. การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration) เป็นการย้ายถิ่นข้ามประเทศโดยเข้าไปอยู่ในดินแดนของอีกประเทศหนึ่ง โดยผู้ย้ายเข้าประเทศจะเรียกว่า Immigration ส่วนผู้ที่ย้ายออกเรียกว่า Emigration

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า สาเหตุที่ทำให้ประชากรมีการย้ายถิ่นอยู่เสมอนั้นมีหลายประเด็นที่เป็นสาเหตุในการย้ายถิ่น เพราะอาจมีการย้ายถิ่นตามสภาพทางเศรษฐกิจ หน้าที่การงาน หรืออื่น ๆ อีกหลายประการ เนื่องจากประชากรที่ย้ายถิ่นคิดว่าเมื่อย้ายไปแล้วจะทำให้สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือตนเองดีขึ้น

2.7 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญผะเหวด

2.7.1 ประวัติของประเพณีบุญผะเหวด

ชลิต ชัยครรชิตและคณะ (2549) กล่าวถึง ประเพณีเทศน์มหาชาติไว้ว่าการเทศน์มหาชาติมีมาตั้งแต่ครั้งสุโขทัยดังปรากฏในศิลาจารึกนครชุมหลักที่ 3 ว่า “อันว่าพระไตรปิฎกนี้ จักหายแลหาคนจักรู้แต่แลมิได้เลยยังมีคนค้นสเล็กสน้อยไซ้ ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติ หาคณสวดแลมิได้เลย ธรรมชาดกอันอื่นไซ้มีต้นหาปลายมิได้เลย” ข้อความในศิลาจารึกข้างต้นนี้เป็นพระราชอาปรารภของพระมหาธรรมราชาลิไท เพื่อที่จะป้องและอนุรักษ์มิให้ พระพุทธศาสนาเสื่อมไปจึงทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการเสด็จออกผนวชจนกลายเป็นประเพณีบวช เมื่ออายุครบ 20 ปี ของชาวพุทธมาจนทุกวันนี้ นอกจากนั้นพระองค์ยังทรง พระราชนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วงไว้เพื่อให้คนเร่งทำความดีละเว้นความชั่ว กลัวบาป กลัวนรก และได้โปรดให้ประเพณีเทศน์มหาชาติตามวัดต่าง ๆ จนมีผู้นิยมปฏิบัติตามกันอย่างแพร่หลาย ด้วยความเชื่อว่าถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ ในวันเดียวจะได้อันสงฆ์มหาศาลจึงนิยมมีประเพณีเทศน์มหาชาติจนทุกวันนี้และมีอีกนัยหนึ่ง กล่าวว่า (เบญจมาศ แพทอง, 2550: 221) ประเพณีนี้มีมาตั้งแต่ครั้งพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ กรุงสุโขทัย ไม่ปรากฏหลักฐานว่าการมีเทศน์มหาชาตินั้นนิยมจัดในฤดูไหนแต่ก่อนมักนิยมเทศน์กันตั้งแต่ออกพรรษาแล้วไปจนถึงสิ้นเดือน 12

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเลื่อนมามีในเดือนอ้าย ปัจจุบันประเพณีเทศน์มหาชาตินี้นิยมทำกันหลังจากออกพรรษาแล้วจนถึงเดือน 4 (พรพิสิฐ ทักซิณ, 2540: 20) บางที่เรียกว่า บุญเดือน 4 เป็นงานบุญที่มีการฟังเทศน์มหาชาติ การแห่ข้าวพันก้อน การเทศน์ การปลุกห่ออุทิศและการแห่พระเหวด เป็นต้น งานบุญผะเหวดนี้มีการจัด 2 วัน วันแรกเรียกว่า “วันโฮม” หรือวันรวม วันที่สองเป็นวันฟังเทศน์มหาชาติสาเหตุที่มีการจัดงาน บุญผะเหวดเนื่องมาจากความเชื่อในคัมภีร์มัลลยหิมัน มัลลยแสน ซึ่งกล่าวว่า การฟังเทศน์มหา-เวสสันดรให้จบภายในวันเดียวแล้วจะเกิดในศาสนาพระศรีอาริยะเมตไตรย

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า เมื่อครั้งสมัยพุทธกาลเหล่าชาวพุทธต่างมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการทำนุบำรุงโบราณสถานรวมถึงการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้จิตใจสงบสุข มีสติปัญญา นอกจากนี้ ชาวพุทธมีความเชื่อในภพหน้าและการทำบุญนี้จะส่งผลให้ผู้ที่มีความศรัทธาได้เกิดในภพภูมิที่ดี

2.7.2 ความสำคัญของประเพณีบุญผะเหวด

พินิต รุจิราภรณ์ (2554: 93) กล่าวถึงประเพณีบุญผะเหวดไว้ว่า บุญผะเหวดหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “บุญมหาชาติ” เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสองของชาวอีสานแต่ถ้าถือเป็นเรื่องทาน ก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ ก็พอจะอนุมานได้ถึงสภาพทั่วไปของชาวอีสานว่า ดอกจิก ดอกจานบานราว ต้นเดือน 3 พุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้เหล่านี้มาร้อย เป็นพวงมาลัยเพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญ สำหรับบุญมหาชาติและในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ ถ้าผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียวและบำเพ็ญคุณงามความดีจะได้อันสงบสุขไปเกิดในภพหน้า

ธนิต อยุ์โพธิ์ (2524: 4 - 5) กล่าวว่า ปกติชาวภาคอีสานปฏิบัติและเชื่อถือตามประเพณีนี้มาตลอดการที่บุญผะเหวดเป็นบุญใหญ่มีความสำคัญต่อชาวภาคอีสานมีมูลเหตุ 2 ประการ คือ ประการแรก ชาวอีสานมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อในอันสงบสุขของการทำบุญผะเหวดหรือบุญมหาชาติ เพราะว่าพระเวส หมายถึง พระเวสสันดร ส่วนมหาชาติ หมายถึง พระชาติสุดท้ายและเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของพระโพธิสัตว์ เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรที่ทรงบำเพ็ญทานบารมีอันใหญ่หลวง เพื่อบรรลุเป็นพระสัมมา สัมพุทธเจ้า พระเวสสันดรถือเป็นแบบอย่างของมนุษย์ผู้ก้าวถึงขั้นสูงสุด ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นพระชาติที่ยิ่งใหญ่กว่าพระชาติอื่น ๆ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การรักษาประเพณีอันมีมาแต่โบราณกาลไว้นั้น เพื่อให้ชาวพุทธทุกคนร่วมกันปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องและควรกระทำ เมื่อกระทำแล้วมักจะทำให้ผู้นั้น มีจิตใจสงบ มีสมาธิและเกิดปัญญาสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศีลธรรม

2.7.3 รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด

ลือ ศรีปุณะเดช และพรหมา พนมดา (2539) กล่าวว่า การทำบุญมหาชาติเป็นพิธีใหญ่ มีพิธีกรรมมากต้องเตรียมการไว้แต่เนิ่น ๆ เพื่อความสะดวกและการกระทำล่วงหน้า ดังนี้

1. ตีกลองนัดประชุมป่าวสาวทำดอกไม้และจัดสถานที่ หันลำโนลำมอน เรียกสั้น ๆ ว่า “ผานดอกโน”
2. ผานทุกวัน เมื่อใกล้ถึงวันงานพร้อมกันย้อมสีใช้สีเหลือง สีแดง สีกุหลาบ สีเขียว เป็นต้น
3. ทำราวไม้รอบบริเวณศาลาโรงธรรมชั้นในสูงประมาณเลยศีรษะ 1 ศอก ธรรมาสน์เทศน์ตั้งอยู่กลาง มัดฟางติดกับราวให้รอบใช้ดอกไม้ไฟประมาณ 1 ศอก เสียบดอกโน เสียบสีต่าง ๆ สลับกันขัดเป็นตาข่ายให้รอบงานอย่างวิจิตรก็ได้
4. เครื่อง “ กิริยาบูชา ” มหาชาติ นั้น ต้องแต่งให้ครบทำให้ครบ เรียกว่า “ เครื่องฮ้อยเครื่องพัน ” นิยมเรียกทั่วไปว่า “ เครื่องครุภัณฑ์ ” เช่น รูป 1,000 ดอก เทียน 1,000 เล่ม ดอกบัวหลวง 1,000 ดอก บัวอ้อแบ้ 1,000 ดอก บัวทอง 1,000 ดอก ดอกผักตบ 1,000 ดอก ดอกกางของ 1,000 ดอก เหมียง 1,000 ดอก หมากพลู 1,000 คำ มวนยา 1,000 มวน ข้าวตอกใส่กระทง น้อยใหญ่ 1,000 กระทง ข้าวพันก้อน 1,000 ก้อน รุ่งกระดาศ 1,000 อัน รุ่งชัย 8 ทิศ (คือ รุ่งหางยาวผูกไว้กับปลายไม้ไฟรอบใน 8 ทิศ นั่นเอง) และนำข้าวพันก้อนบูชาติดกับกลับรุ่ง 8 อัน ฉัตรใหญ่ 8 อัน ผิงติดกับหลักรุ่ง ฉัตรน้อย 8 อัน ตั้งไว้บริเวณรอบธรรมาสน์ชั้นหมาก 8 อัน ตั้งไว้ติดหลักรุ่งรอบบริเวณชั้นหมากเบ็ง 2 อัน ตั้งไว้ที่ห่อ พระอุปคุต รุ่งช่อทำให้ได้จำนวนเท่ากับรุ่งไชย
5. ทำพวงมาลัย ดอกแสบง หมากหวาย หมากเดือย หมากลิ้นฟ้า ตัดกระดาศเป็นพวงมาลัยพวงมาลัยข้าวตอก แขนวห้อยย้อยในบริเวณศาลาโรงธรรม
6. รอบธรรมมาสให้ตั้งโองน้ำไว้ 4 โอง สมมุติเป็นสระ 4 สระ แต่ละสระมีจอก แหน บัวอ้อแบ้ ใบบัวหลวง ปลา กุ้ง เหนี่ยว ปู หอย ใส่ให้ครบทุกโองทำตาข่ายล้อมให้ดี
7. ทำรูปสัตว์ต่าง ๆ แขนวไว้ในศาลาโรงธรรมคือรูปนกกกระจิบ กระจาบ เสือสิงห์ แรด ช้าง นกยูง นกเค้า เต่า ปลา ปลาเวียนไฟ มังกร จีแซ่ ฮวงเผิ่ง ฮวงมิม เป็นต้น
8. นำต้นกล้วย ต้นอ้อย ผูกมัดติดต้นเสาชั้นในให้ได้ 8 ทิศ แขงพร้าว แขงตาล เครือกล้วย ผูกแขนวห้อยย้อยไว้บนช่อ
9. วันรวมนั้น ทายกทายิกาหาดอกไม้ เช่น ดอกจาน ดอกฮวงสุ่ม ลำตวน คัดเค้า ดอกกระยอม ดอกฮัง เป็นต้น มัดติดไว้ตามเสา

10. รูปแผ่นผ้าแต้มมหาชาติให้ชิงไว้หัวแจก (ศาลาโรงธรรม) เป็นภาพประกอบ เพื่อให้เข้าใจและซาบซึ้งในอรรถรสยิ่งขึ้น

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546: 32 - 37) กล่าวว่า ก่อนจัดงานนั้นชาวบ้านและวัดจะมีการปรึกษาหารือตกลงกันให้เรียบร้อยก่อน ชาวบ้านจะเตรียมจัดอาหารการกิน เช่น ขนม ข้าวต้มและอาหารหวานคาวต่าง ๆ สำหรับถวายพระภิกษุสามเณรและเลี้ยงดูบรรดาผู้คนที่มาร่วมงาน และจัดหาปัจจัยไทยทานสำหรับใส่กัณฑ์เทศน์เพื่อถวายพระภิกษุสามเณร ส่วนทางวัดก็แบ่งหนังสือออกเป็นกัณฑ์ ๆ หนังสือผู้หนึ่งอาจแบ่งเป็นหลายกัณฑ์ก็ได้เพื่อให้ชาวบ้านได้รับกัณฑ์โดยทั่วถึงกัน มอบหนังสือให้พระภิกษุ - สามเณรในวัดนั้นเพื่อเตรียมไว้เทศน์ นอกจากนี้จะมีการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดอื่นมาเทศน์ โดยมีฎีกาไปนิมนต์พร้อมบอกชื่อกัณฑ์และบอกเชิญชวนชาวบ้านที่ใกล้วัดนั้นมาร่วมทำบุญด้วย ชาวบ้านทั้งผู้เฒ่าผู้แก่คนหนุ่มคนสาวจะพากันไปรวมที่วัดช่วยกันจัดทำที่พักสำหรับผู้มาร่วมงาน และช่วยกันจัดทำดอกไม้จัดตกแต่งประดับประดาศาลาโรงธรรมด้วยดอกไม้พวงมาลัยและธงขึงด้วยสายสิญจน์ ตั้งหม้อน้ำมนต์ มีขันหมากเบ็ง (บายศรีประดับด้วยหมาก) แปะอัน โองน้ำ 4 โอง ตั้งไว้ที่มุมธรรมาสน์ในโองน้ำมี จอก แหน (สาหร่าย) ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น ดอกจิก ดอกฮ้าง (ดอกเต็งรัง) ดอกบัว ดอกรักบานไม่รู้โรย ฯลฯ และใบบัว ปั้นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น รูปนก รูปวัว รูปควาย รูปช้าง รูปม้า เป็นต้น เอาไว้ที่ได้ธรรมาสน์เอาธงใหญ่แห่งปรกอบโรงธรรมาสน์นอกศาลาในทิศทั้งแปด เพื่อหมายว่าเป็นเขตปลอดภัยป้องกันพญามารไม่ให้ล้ำเข้ามา

ตามเสารงมีที่ใส่ข้าวพันก้อนทางด้านตะวันออกของศาลาโรงธรรมและปลูกหอพระอุทิศขึ้นไว้พร้อมมีสิ่งเหล่านี้อยู่บนหอด้วย คือ มีบาตร 1 ใบ ร่ม 1 คัน กระจอน 1 ใบ กาน้ำ 1 ใบ และไตรจีวร 1 ชุด สำหรับถวายพระอุทิศ การจัดตกแต่งดังกล่าวจัดให้เสร็จเรียบร้อย ก่อนวันงานวันแรกของงานเรียกว่า "วันรวมหรือวันโฮม" ในวันนี้จะมีประชาชนและหมู่บ้านอื่น ที่ใกล้เคียงหลังไหลกันมาร่วมงาน และจะมีพิธีนิมนต์พระอุทิศ การนิมนต์พระอุคตินั้นตอนเช้ามีตของวันโฮมประมาณตีสี่หรือตีห้า มีพิธีนิมนต์พระอุทิศโดยก่อนเริ่มพิธีการมีการนำก้อนหินขนาดโตพอสมควร 3 ก้อน ไปวางไว้ในวงน้ำหรือถ้าไม่มีวงน้ำอาจเป็นที่ใดที่หนึ่งก็ได้ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากวัดที่จัดงาน พอถึงกำหนดเวลาก็มีการแห่พานดอกไม้รูปเทียน ขันห้า ขันแปด (พานเทียนและดอกไม้อย่างละห้าคู่และแปดคู่) ไปยังสถานที่ก้อนหินวางอยู่ซึ่งสมมติว่าเป็นพระอุทิศ พอไปถึงที่ดังกล่าวจะมีผู้ไปหยิบก้อนหินชูขึ้น และถามว่าเป็นพระอุทิศหรือไม่สองก้อนแรกจะ

ได้รับคำตอบว่า "ไม่ใช่" พอถึงก่อนที่สามจึงจะตอบรับว่า "ใช่" จึงมีการกล่าวคำอาราธนาพระอุปัชฌ์แล้วอัญเชิญก้อนหินก้อนที่สามซึ่งสมมติว่าเป็น "พระอุปัชฌ์" ใส่พานหรือถาดและจุดประทัดหรือยิงปืนแล้วแห่พระอุปัชฌ์พร้อมตีฆ้อง ตีกลองและเป่าแคนอย่างครึกครื้นเข้ามายังวัดแล้วจึงนำมาประดิษฐานไว้ที่หอพระอุปัชฌ์ข้างศาลาโรงธรรม ซึ่งเตรียมไว้แล้วพอแห่พระอุปัชฌ์เข้ามาประดิษฐานไว้เรียบร้อยแล้ว

ต่อจากนั้น จะตีฆ้องและกลองพร้อมเครื่องดนตรีแห่แห่นพ้อนรำรอบ ๆ วัด และตามละแวกหมู่บ้าน ตอนค่ำประชาชนจะมาโสม (รวม) กันอีกครั้งหนึ่งจึงอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปยืน เมื่อพระสวดพระพุทธรูปจบพระก็จะขึ้นสวดบนธรรมาสน์อีก 4 ครั้ง ครั้งละ 2 รูป รวม 8 รูป คือ สวดอิติปิโสโพธิสัตว์ บันตัน - บันปลาย (อ่านในโบลานเป็นภาษาบาลีมีพันคาถา ซึ่งเรียกว่า "คาถาพัน" ผู้จัดทำสมัยบวชอยู่ก็เคยได้รับอาราธนาไปอ่าน) และสวดชัยมงคลตามลำดับ ต่อไปนิมนต์พระขึ้นเทศน์พระมาลัยหมื่นพระมาลัยแสน ก่อนพระเทศน์นำคาถาพระอุปัชฌ์ทั้งที่บทปกไว้ที่ข้างธรรมาสน์ เมื่อพระเทศน์จบประชาชนต่างก็แยกย้ายกัน กลับบ้าน วันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะแห่ข้าวพันก้อนเวลาสี่นาฬิกา ต่างตื่นขึ้นมาปั้นข้าวเหนียวเป็นก้อนเล็ก ๆ จำนวนพันก้อนเพื่อนำไปแห่และถวายพระอุปัชฌ์ที่วัดแล้ววางข้าวพันก้อนไว้ตามธงหรือตามภาชนะที่จัดไว้ พอแห่ข้าวพันก้อนเสร็จก็กล่าวอัญเชิญเทวดาให้มาชุมนุมกัน ณ ลานประกอบพิธีกรรมและอาราธนานิมนต์พระเทศน์สังกาส หลังจากฟังพระเทศน์สังกาสแล้วก็เริ่มเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ให้จบภายในวันเดียว

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดงานบุญผะเหวดนั้นจะต้องมีการเตรียมสิ่งของให้ครบทุกอย่างอย่าได้ขาดแม้แต่อย่างเดียว เพราะมีความเชื่อว่าถ้าจัดเตรียมเครื่องกิริยาครบ งานก็จะราบรื่นไม่มีอุปสรรคในการทำพิธีกรรมและเพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน

2.8 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวไทย - หล่ม

2.8.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไทย - หล่ม

ประวัติหมู่บ้านอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า (2542) กล่าวถึง ชาวไทย - หล่ม ว่า "เมืองหล่ม" หรืออำเภอหล่มเก่าและอำเภอหล่มสัก ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบริเวณราบลุ่มที่มีเทือกเขาล้อมรอบทั้งสามด้าน ได้แก่ ด้านทิศเหนือด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ชื่อเมืองหล่มแต่เดิมนั้น เรียกว่า "เมืองลุ่ม" คำว่า "ลุ่ม"

ถ้าออกเสียงตามสำเนียงพื้นถิ่นจะต้องออกเสียงว่า “ลุ่ม” ในภาษาพื้นเมืองหล่มสักและภาษาพื้นเมืองภาคเหนือรวมถึงประเทศลาวหมายถึง “ข้างล่าง” เช่นมีคำที่ชาวหล่มสักใช้เรียกบริเวณใต้ถุนเรือนว่า “ใต้ลุ่มใต้ล่าง” ในภาษาเหนือเรียก “ใต้ลุ่ม” ซึ่งก็หมายถึง “ข้างล่าง” นั้นเอง แต่ถ้าแปลความหมายตามภาษาไทยกลาง หมายถึง บริเวณที่ลุ่มต่ำมีลักษณะเป็นแอ่งหรือบริเวณที่ราบลุ่ม ซึ่งก็ตรงกับลักษณะของพื้นที่ตั้งของอำเภอหล่มสักและหล่มเก่าเพราะตั้งอยู่ระหว่างอ้อมกอดของภูเขา มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ ชื่อของเมืองลุ่มมีปรากฏอยู่ในตำนานหรือนิทานหลายเรื่อง เช่น เรื่อง ท้าวคัชฌนามหรือท้าวคัณธนามซึ่งได้กล่าวพ่วงท้ายก่อนจะจบเรื่องด้วยบางสำนวนเล่าว่า “ท้าวคัชฌเนกและท้าวคัณธน์ ซึ่งเป็นบุตรของท้าวคัชฌนามเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์มากทั้งสองวิวาทกันทำศึกจนสะเทือนไปทั้งโลกและจักรวาลเดือดร้อนไปถึงหมู่เทพเทวา เทวดาทั้งหลายจึงไปเฝ้าพญาแถนให้มาห้ามทัพพญาแถนเล็งเห็นว่าท้าวคัชฌเนกนั้นสิ้นบุญมีชะตาขาด แล้วจึงได้บันดาลลมมิตถ (มิตโกน) ไปยังกองทัพของทั้งสองพี่น้อง และลมมิตถนั้นก็พินถูกท้าวคัชฌเนกสิ้นชีวิตตกลงบนแผ่นดินร่างท้าวคัชฌเนกกลายเป็นภูเขาชื่อว่า “ภูจอมสี” เป็นภูเขาอยู่กลางเมืองหลวงพระบาง ศิระะตกลงดินกลายเป็นพญานาค เลือดตกลงมาเป็นก้อนสีแดง เรียกว่า “ภูครึ่ง” ร่างอีกส่วนหนึ่งตกลงมากระทบแผ่นดินเป็นหลุมใหญ่ในหุบเขา ภายหลังกลายเป็นเมืองเรียกว่า “เมืองลุ่ม” ซึ่งก็ได้แก่เมืองหล่มเก่าและเมืองหล่มสักในปัจจุบันเรื่องเล่าดังกล่าวถึงแม้จะเป็นเพียงแค่อ่านแต่ก็ได้ให้ความหมายลึกซึ้งในเงื่อนไขของความเชื่อและนำเสนอให้เราเห็นว่า “เมืองลุ่มหรือเมืองหล่มนั้นก็มีความสัมพันธ์ในทางเชื้อชาติประวัติศาสตร์ร่วมกับผู้คนในดินแดนแคว้นถิ่นล้านช้างหลวงพระบางและเวียงจันทน์ด้วยกันนั่นเอง”

พระวิษณุ ปัญญาโร อ่างใน ประวัติหมู่บ้านอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า (2542) กล่าวถึง ชาวไทย - หล่ม ว่าในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นมีชนพื้นเมืองที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และภาษาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ 2 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า โดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้สันนิษฐานว่าเป็นลาวพุงดำ (นิยมสกลายตั้งแต่ชาทอนบนขึ้นไปถึงเอว) สืบเชื้อสายมาจากลาวหลวงพระบาง ทั้งนี้สำเนียงภาษาเหมือนกันทุกอย่าง สันนิษฐานว่ากลุ่มชนนี้เข้ามาตั้งแต่เมื่อไรและเข้ามาทางไหน ตามคำบอกเล่าและพิจารณา ตามหลักฐานในท้องถิ่น น่าจะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแถบนี้ตั้งแต่สมัยโบราณ อาจมาก่อนสมัยสุโขทัยก็เป็นได้ เพราะในสมัยสุโขทัยปรากฏชื่อเสียงเมืองลุ่ม หรือเมืองหล่มหรือ “ลมบาจาย” อยู่ในพื้นที่เพชรบูรณ์ตอนเหนือ น่าจะเป็นเมืองหล่มเก่า ปัจจุบันในบ้านเมืองบริเวณนี้มีชาวกั้วดาวอารามกระจายอยู่ทั่วไปแต่

ปรัทักพังยากแก่การพิสูจน์ ในสมัยพระเจ้าฟิโลโก็ะแห่งน่านเจ้าได้ส่งขุนลอโอรสมาสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นมาใหม่เรียกว่า “เมืองเซา” (หลวงพระบาง) ผู้คนจากหลวงพระบางอาจเคลื่อนย้ายตามลำน้ำโขงลงมา บางพวกอาจจะเข้าไปในทางน้ำปาด แสนตอ ท่าสัก เข้าสู่ครไทย และบางพวกเข้ามาทางจังหวัดเลยและเข้ามาทางเมืองขอนแก่น ด้านซ้ายเข้าสู่เมืองหล่มเก่า หล่มสัก พบดินแดนอุดมสมบูรณ์จึงปักหลักตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มเป็นอยู่ทางตอนเหนือของกลุ่มแม่น้ำป่าสัก ชนกลุ่มนี้มีความรักความสามัคคีกันรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้โดยเฉพาะภาษาพูด และตั้งเดิมนั้นชาวหล่มก็ปกครองกันเองโดยใช้ระบบฮีตสิบสองคองสิบสี่ตามแบบอย่างที่ได้มาจากเวียงจันทน์ การแต่งกายและความเชื่อต่าง ๆ ในหมู่บ้านใหญ่ ๆ จะมีศาลเจ้าพ่อ มีนางเทียม เลื้อเมืองทรงเมือง ตำแหน่งเจ้าพ่อต่าง ๆ นั้นจะมีเจ้าพ่อใหญ่ เจ้าพ่อทหาร อุปฮาด เมืองกลาง หลวงศรี ศรีหวงษ์ เป็นต้น เมืองกลุ่มนี้มีปรากฏความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ เพราะเกิดมีกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ จึงได้ส่งเจ้าราชวงศ์ยกกองทัพส่วนหนึ่งมายึดเมืองลุ่ม อุปฮาดเจ้าเมืองลุ่มมีกำลังน้อยจึงต้องยอมสวามิภักดิ์ต่อเจ้าราชวงศ์ เมื่อกองทัพพระยาอภัยภูธรกับพระยาพิชัยมาถึงเมืองลุ่ม นายคงชาวเมืองลุ่มได้อาสนำทัพพระยาอภัยภูธรติดตามทัพกบฏไปทันกันที่เมืองหนองบัวลำภูเขตจังหวัดอุดรธานี ทัพไทยกับเจ้าเมืองหรืออุปฮาด เมืองลุ่มได้สำเร็จโทษตำแหน่งอุปฮาดจึงว่าลง ทางราชการพิจารณาความชอบของนายคงเห็นว่าควรบำเหน็จรางวัลด้วยตำแหน่ง “อุปฮาด” และบรรดาศักดิ์ให้สูงขึ้น ดังนั้น นายคงจึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ว่า “พระสุริยวงศาชนะสงครามรามภักดีวิริยะ กรมพาหะ” จากนั้นท่านได้เดินทางกลับจากกรุงเทพฯ มายังเมืองลุ่มหรือเมืองหล่มได้ผ่านบ้านท่ากโกธิ์ซึ่งอยู่ที่เมืองลุ่ม (หล่มเก่า) ลงมาเห็นว่าดินแดนแห่งนี้อุดมสมบูรณ์เป็นชัยภูมิอันเหมาะสมที่จะเป็นเมือง จึงย้ายเมืองหล่ม มาตั้งขึ้นใหม่ที่บ้านท่ากโกธิ์ ซึ่งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำป่าสักจึงให้ชื่อว่าเมืองหล่มศักดิ์ราว พ.ศ. 2440 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองหล่มสักได้รับยกฐานะขึ้นเป็น จังหวัดหล่มสัก ส่วนอำเภอเมืองให้ชื่อว่า “หล่มเก่า” ต่อมาเมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 7 เกิดวิกฤตการณ์ข้าวยากหมากแพงขึ้นจังหวัดหล่มสักจึงถูกลดฐานะลงมาเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่เมืองหล่มนั้นได้อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวหรือลาวหลวงพระบางและลาวเวียงจันทน์ ซึ่งแต่ก่อนได้มีการทำศึกสงครามกันระหว่างสยามและลาว และด้วยเหตุนี้เมื่อสยามได้ชัยชนะจึงกวาดต้อนผู้คนจากลาวเข้ามาเป็นเชลย ระหว่างที่กำลังอพยพเชลยเข้าสู่แดนสยามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

มหाराช ทรงให้เชลยศึกพักที่เมืองลุ่ม จากนั้นก็ดำรงชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน และได้นำเอาวัฒนธรรมของตนเองมาเผยแพร่แก่ผู้คนในละแวกนั้นจนกลายเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา

2.8.2 วิถีชีวิตของชาวไทย - หล่ม

2.8.2.1 อาชีพ

ประทุม ชัยโฉม (2543: 6 - 8) อ้างใน กมล บุญเขต (2551) กล่าวว่า การทำมาหากินของชาวไทย - หล่ม ทำกินตามธรรมชาติ ทำกินปลูกผักสวนครัว ทำไร่ข้าวโพด สวนผักสวนมะขาม สวนมะม่วง ไร่กะหล่ำปลี เลี้ยงสัตว์ เป็ด ไก่ วัว ควาย หมู การกินอยู่ส่วนมากคล้ายภาคเหนือและภาคอีสาน เช่น ขนมหุ้นหล่มเก่า ไส้กรอก การทำข้าวเม่าข้าวเหนียว หมกอีฮวก เป็นต้น

2.8.2.2 ประเพณี

พระวิษณุ ปัญญาโร (2528) อ้างใน ประวัติหมู่บ้านอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า (2542) กล่าวว่า ในเมืองหล่มสักนั้นคนที่เป็นเชื้อสายหลวงพระบางนั้นมีประมาณ 70 % นอกนั้นก็เหลือเป็นชนเชื้อสายเวียงจันทร์ได้แก่ ตำบลบ้านหวาย ตำบลบ้านดัว ตำบลห้วยไร่ เป็นต้น ข้อนี้จะแยกแยะได้โดยสังเกตุการพูดที่แตกต่างกันอยู่บ้างเล็กน้อยถ้าใครเป็นคนหล่มแล้วก็จะพอทราบถึงประเพณีและจารีตนั้นคือ “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” “ฮีต” ก็คือจารีต ส่วนคำว่า “คอง” คือ ข้อวัตรปฏิบัติในสมัยโบราณอาณาจักรล้านช้าง ก็ใช้ฮีตสิบสองนี้เป็นระเบียบในการปกครองชาวบ้าน ส่วนคองสิบสี่นั้นเป็นระเบียบหรือข้อวัตรของพระมหากษัตริย์หรือพระสงฆ์ ดังนั้นทำให้ชาวหล่มสักยังคงมีฮีตหรือจารีตที่นิยมปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน ฮีตสิบสองก็หมายถึงจารีตสิบสองเดือนนั่นเอง

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ชาวไทย - หล่ม มีความเป็นอยู่ตามกลางธรรมชาติ มีเทือกเขาล้อมรอบ ซึ่งเหมาะแก่การดำรงชีพอยู่อย่างพอเพียง ไม่ต้องแสวงหาความทันสมัย นอกจากนี้ยังมีภูมิอากาศที่สดชื่นและเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ในด้านประเพณีส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลมาจากลาว เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวไทย - หล่ม อพยพมาจากลาวนั่นเอง ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ชาวไทย - หล่ม รับเอามาดำรงชีวิต เช่นประเพณีภาษา รวมถึงการดำรงชีวิตของชาวบ้าน

2.9 อิทธิพลทางวัฒนธรรม

2.9.1 ความหมายอิทธิพลทางวัฒนธรรม

สุพัตรา สุภาพ (2525: 129 - 134) กล่าวถึง “อิทธิพลทางวัฒนธรรม” ไว้ว่าวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่างของแต่ละสังคม บุคคลในวัฒนธรรมใดก็มักจะปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมนั้น และมีลักษณะพฤติกรรมคล้าย ๆ กับคนอื่น ๆ ในสังคมเช่น ชาวไทยก็มีลักษณะอะไรคล้าย ๆ กัน เป็นเพราะผลของการเรียนรู้ที่ได้รับจากการอบรมสั่งสอนมา ไม่ว่าจะโดยแบบรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม แสดงว่าวัฒนธรรมมีอิทธิพลเหนือความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น ๆ เช่น ถ้าเราเอาเด็กฝรั่งมาเลี้ยงดูอบรมให้เหมือนเด็กไทย เด็กคนนั้นก็เหมือนชาวไทยแม้ผิวพรรณหน้าตาจะไม่เหมือนชาวไทยก็ตาม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อแบบของพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ ส่วนการจะมีอิทธิพลมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับสภาพและสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น ๆ นั้นเอง และในภูมิภาคต่าง ๆ อาจได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับภูมิภาคอื่นเช่น การเป็นอาณานิคม การค้าขาย การย้ายถิ่นฐาน การสื่อสารมวลชนและศาสนาอีกทั้งระบบความเชื่อไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนามีบทบาทในวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมาโดยตลอด

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า เมื่อสังคมใดมีวัฒนธรรมเป็นของสังคมนั้นหรือชาตินั้น ๆ ก็ต่างจะทำให้ชาตินั้นมีจิตใจดี รักในขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองและปฏิบัติตาม นอกจากนี้จะทำให้คนในสังคมมีจิตใจที่ดีแล้วยังทำให้สังคมน่าอยู่

2.9.2 ประเภทของอิทธิพลทางวัฒนธรรม

พิสมัย ผลพฤกษ์ไพโร (2542: 81 - 95) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่จับต้องได้สามารถแยกออกเป็น 8 ประเภท ได้ดังนี้

1. สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรม เป็นผลทางวัตถุที่ได้รับการสร้างสรรค์ด้วยศิลปะและวิทยา ในการก่อสร้างเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกแก่มนุษย์ทั้งในด้านความสะดวกสบายปลอดภัยและพึงพอใจ อันได้แก่ การสร้างวัด สร้างเป็นวัดพุทธเจดีย์ สร้างเป็นอนุสาวรีย์ เรือนไทยหรือเรือนทรงไทย เป็นต้น

การสร้างวัด มีคติในการสร้างวัดทางพุทธศาสนามีมาแต่โบราณ ซึ่งพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 สร้างเป็นวัดพุทธเจดีย์

1.2 สร้างเป็นอนุสาวรีย์

2. ประติมากรรม

งานประติมากรรม คือ รูปภาพที่เป็นรูปร่างปรากฏแก่สายตาสามารถสัมผัสได้โดยตรงด้วยการจับต้องซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ด้วยวิธีปั้น หล่อ แกะสลัก ฯลฯ เพื่อตอบสนองความเชื่อ ความพึงพอใจ ความภาคภูมิใจ รวมไปถึงการดำรงชีวิตทั้งส่วนบุคคลและประชาชน ในสังคมไทยเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดประสบการณ์ และลักษณะของงานประติมากรรมแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 งานประติมากรรมที่มีลักษณะเป็นรูปทรงตัวลอย คือ งานสร้างสรรค์รูปทรง ในลักษณะ เช่น เป็นการสร้างรูปภาพให้เกิดขึ้นจากส่วนฐาน ซึ่งรองรับอยู่ทางตอนล่างรูปทรงของงานประติมากรรม เช่น พระพุทธรูป เทวรูปต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 งานประติมากรรมที่มีลักษณะเป็นรูปทรงแบบราบมีพื้นรองรับ คือ เป็นการสร้างและนำเสนอรูปทรงแต่จำเพาะด้านใดด้านหนึ่งให้ปรากฏแก่ตา เช่น รูปปั้นปูนเรื่องทศชาติชาดกที่วัดไล อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี ลวดลายไม้บานประตู พระวิหารพระศรีศากยมุนี เป็นต้น

2.3 งานประติมากรรมที่มีลักษณะเป็นรูปทรงจมอยู่ในพื้น คือ เป็นงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์รูปทรงต่าง ๆ ให้ปรากฏและมีอยู่ในพื้นที่รองรับอยู่นั้น งานประติมากรรมจึงมีลักษณะเป็นทั้งรูปภาพที่เกิดขึ้นด้วยเส้นขีดเป็นทางลึกลงในพื้น (Incise Line) อย่างหนึ่งมีลักษณะรูปแบบและเนื้อหาปรากฏแก่สายตาได้จำเพาะด้านเดียว เช่น ภาพลายสลักในรอยพระพุทธรูปบาทสมัฤทธิ์สมัยสุโขทัย เป็นต้น

3. จิตรกรรม

งานจิตรกรรมไทยเป็นงานงานสร้างสรรค์ทางศิลปะด้วยการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นรูปภาพ เพื่อสื่อความหมายก่อให้เกิดความรู้สึกยอมรับ ความพึงพอใจและความสุข ซึ่งมีวัตถุประสงค์และเนื้อเรื่องของจิตรกรรมไทย ดังนี้

3.1 เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปประวัติเรื่องทศชาติไตรภูมิพระร่วง เป็นต้น

3.2 เรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมและประเพณี เช่น เป็นการแสดงถึงรูปแบบของความเชื่อ เชื้อในขนบธรรมเนียมและประเพณีที่ถือปฏิบัติในเวลานั้น และยังให้คน

ทั้งหลาย ได้รู้เห็นเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้อง เช่น ประเพณีต่าง ๆ ที่มีใน 12 เดือน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

4. ประณีตศิลป์

เป็นศิลปกรรมที่งดงามและทรงคุณค่ามากอีกสาขาหนึ่ง งานประณีตศิลป์ที่นิยมทำมากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนี้

4.1 งานช่างประดับมุก เช่น พระแท่นราชบัลลังก์ประจำพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท องค์พระแท่นสร้างด้วยไม้ประดับมุกเป็นลายกระหนก เป็นต้น

4.2 งานสลักไม้ เช่น การสลักไม้ประกอบพระมหาพิชัยราชรถและเวชยันต์ราชรถ

4.3 เครื่องถ้วยเบญจรงค์ เช่น ลายเทพนม ลายสิงค์ ลายครุฑ เป็นต้น ที่เรียกว่า “เบญจรงค์” เพราะเขียนด้วย 5 สี คือ แดง เขียว น้ำเงิน เหลือง และดำ นอกจากนี้ยังมีลายที่เขียนด้วยทอง เรียกว่า “ลายน้ำทอง”

4.4 งานช่างทองรูปพรรณ เช่น เครื่องราชกุฎภัณฑ์ ซึ่งประกอบด้วยพระมหา-พิชัยมงกุฎพระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร พระแส้ พัดวาลวิชนี และฉลองพระบาทเชิงงอน เป็นต้น

4.5 งานช่างถมยาดำ คือ ในรัชกาลที่ 2 ให้พื้นฟูและฝึกหัดวิชาการทำเครื่องถม และวิชาการสานี่รุ่งเรืองและแพร่หลายมาก คือ พระราชยานถมที่พระยานคร (น้อย) เช่น พระราชยานถมนี้มีโครงสร้างเป็นไม้หุ้มด้วยเงินถมยาดำทาทอง

5. วรรณคดี

เป็นงานศิลปะที่มุ่งให้ความเพลิดเพลินทางใจและให้อารมณ์แก่ผู้อ่าน ดังนั้น ภาษาที่ใช้จะต้องมีความประณีตงดงาม และส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักเป็นส่วนใหญ่ การอ่านวรรณคดีมักจะได้รับอารมณ์ ประทับใจ เห็นใจ หรือซาบซึ้งใจ ดังนี้

5.1 วรรณคดีนิทานที่มีเค้าเรื่องจริง เช่น เงาะป่า ไกรทอง อิเหนา ผาแดงนางไอ่ เป็นต้น

5.2 วรรณคดีที่เป็นการพรรณนาอารมณ์รักโดยตรง เช่น วรรณคดีประเภทนี้ มีเนื้อหาเป็นการรำพันความรักอันเกิดจากต้องพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก หรือบทกวีที่ต้องจากนางไป เป็นต้น

5.3 วรรณคดีที่เป็นการพรรณนาอันแฝงอารมณ์รัก เป็นวรรณคดีที่ผู้แต่งพรรณนาถึงสิ่งต่าง ๆ โดยแฝงอารมณ์รักไว้ด้วย เช่น วรรณคดีประเภทกาพย์เห่เรือ

5.4 วรรณคดีพิธีกรรม เป็นเรื่องของการกระทำในสังคมที่มุ่งผลด้านจิตใจ เช่น ลิลิตโองการแช่งน้ำ เป็นต้น

5.5 วรรณคดีศาสนา เป็นเรื่องของความเชื่อศรัทธา เช่น มหาชาติกลอนเทศน์ มหาชาติคำหลวง เป็นต้น

5.6 วรรณคดีคำสอน เป็นวรรณคดีแต่งขึ้นเพื่ออบรมจริยธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม เป็นต้น

5.7 วรรณคดีประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องราวข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นต้น

6. ดนตรีไทย

เป็นเสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง เครื่องบรรเลง ซึ่งมีเสียงดังทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน เกิดอารมณ์รัก โศก และรื่นเริง เป็นต้น

7. นาฏศิลป์ไทย

เป็นศิลปะการละครและการฟ้อนรำ ซึ่งสืบทอดมาจากนาฏศิลป์ดั้งเดิม 3 ลักษณะ คือ ระบำ รำ ฟ้อน

8. การละเล่นในท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย

เป็นการแสดงออกทางด้านศิลปะที่ถ่ายทอดในรูปการบันเทิงอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของแต่ละภาคของประเทศไทย การละเล่นท้องถิ่นเป็นการละเล่นแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นสูง เรียกว่า “วัฒนธรรมหลวง” เป็นการผสมผสานการกับการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น

อรุณี ตันศิริ (2549) กล่าวถึง วัฒนธรรมกับการดำรงชีวิตทางวัตถุ ไว้ดังนี้

1. อาหารไทย

อาหารไทยในชีวิตประจำวันโดยทั่วไปมีวิธีการประกอบอย่างง่าย ๆ และใช้เวลาในการทำไม่มากนัก ทุกครัวเรือนของคนไทยต้องมีส่วนประกอบอาหารติดอยู่ครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นพริกแห้ง กุ้งแห้ง น้ำปลา กะปิ กระเทียม หัวหอม ตลอดจนปลาแห้งส่วนประกอบของอาหารจำพวกผักเป็นผักที่หาได้ง่าย ๆ จากสวนครัวในบ้านหรือริมรั้วและเป็นไก่ หมู ส่วนใหญ่คนไทยเลี้ยงไว้

กินเอง ส่วนปลาก็สามารถทำได้โดยทั่วไปตามท้องทุ่ง ห้วย หนอง คลอง บึง เพราะประเทศไทย มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์มาแต่โบราณ คนไทยเรามีวิธีประกอบอาหารหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นแกง ต้ม ผัด ยำ อาหารหลักคนไทยคือ น้ำพริก ซึ่งเป็นต้นตำรับอาหารไทยแท้ ๆ นอกจากนี้ อาหารไทยยังได้รับอิทธิพลในการปรุงอาหาร รวมทั้งรูปแบบในการรับประทานอาหารมาจากต่างชาติ อาทิ การนำเครื่องเทศมาใช้ในการประกอบอาหารก็ได้รับอิทธิพลมาจากเปอร์เซียผ่านอินเดียหรืออาหารจำพวกผัดก็ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน เป็นต้น เมนูอาหารไทยที่ขึ้นชื่อประกอบไปด้วยอาหารมากมายกว่า 255 ชนิด อาหารไทยที่มีรสชาติที่มีให้ชิมทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศตั้งแต่เหนือสุดของประเทศคือ น้ำพริกหนุ่ม แคบหมู ส้มตำของชาวอีสาน ข้าวยาและแกงไตปลาของคนใต้หรือแม่กระหัง ต้มยำกุ้ง ปลาอีสงลวกแถบสุพรรณบุรี ไปจนถึงต้มยำปลาบึกที่ริมแม่น้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี จะกล่าวได้ว่าคนไทยมีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลายรสชาติที่ให้ลิ้มลองทุก ๆ ท้องถิ่นและทุก ๆ ส่วนของภูมิภาคของประเทศไทย

1.1 อาหารภาคเหนือ

คนเหนือโดยทั่วไปมีลักษณะนิสัยเยือกเย็น สุขุมและสุภาพเรียบร้อย จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาให้เห็นถึงอาหารหลักที่เป็นเอกลักษณ์ของคนเหนือ นอกจากนี้ กรรมวิธีในการถนอมอาหารในการแปรรูปออกมาในรูปแบบของแหนม หมูยอ แคบหมู และยังมีเมนูอาหาร ที่นับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหารของตระกูลไทยที่แท้จริงก็คือ ลาบดิบหรือจื๊บลาบ แกงอ่อม แกงแค ส่วนอาหารที่ได้รับอิทธิพลจากชาวชาติต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง อาทิ แกงฮังเลได้รับอิทธิพลมาจากพม่า ข้าวซอยได้รับอิทธิพลมาจากจีนฮ่อ เป็นต้น

1.2 อาหารภาคกลาง

ภาคกลางนับเป็นแหล่งเกษตรกรรมอาหารที่สำคัญที่สุดในประเทศไทย เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวเจ้าแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งในโลกเนื่องจากภาคกลางเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านอาหารหลักของคนภาคกลางส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยแกงต่าง ๆ มากมายหลายชนิด อาทิ แกงเขียวหวาน พะแนง ฉู่ฉี่ ต้มข่า มีสมัน ต้มยำ แกงกะหรี่ ตลอดจนยาประเภทแซบ ๆ แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับคนไทยภาคกลางที่จะต้องมียู่แทบทุกมื้อก็คือ อาหารจำพวกน้ำพริกผักจิ้ม ไม่ว่าจะเป็นน้ำพริกกะปิ น้ำพริกปลาทุ น้ำพริกปลาอย่าง เป็นต้น

1.3 อาหารภาคใต้

คนใต้มีบุคลิกลักษณะใจคอหนักแน่น พุดเร็ว เดินเร็ว อาหารปักษ์ใต้ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนลักษณะของชาวภาคใต้ได้ชัดเจนในเรื่องราวของรสชาติ เพราะอาหารใต้ เป็นอาหารที่มีรสจัด ทั้งเผ็ดจัด เค็มจัด เปรี้ยวจัด อาหารปักษ์ใต้ที่ขึ้นชื่อลือชา เช่น แกงไตปลา แกงเหลือง น้ำพริกกุ้งเสียบ น้ำบูดู ข้าวยา น้ำยาปักษ์ใต้ อาหารใต้รสจัดและอาหารปักษ์ใต้แทบทุกมื้อจึงประกอบไปด้วยพืชผักพื้นเมือง ผักสดนานาชนิด และที่สำคัญคือสะตอและลูกเนียง นอกจากนี้อาหารปักษ์ใต้ได้รับอิทธิพลมาจากพวกมลายูและอินเดีย เช่น หมูหรือหมูสะเต๊ะ ข้าวหมกไก่หรือแพะ อาหารสำหรับภาคใต้เรียกกันว่า “หมูรับ” ก็จะประกอบด้วยอาหารท้องถิ่น ทั้งสำหรับ

2. ขนมไทย

ของหวานไทยหรือขนมไทยมีอยู่คู่กับคนไทยมาช้านาน และยังเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่บ่งบอกว่าคนไทยเป็นคนมีลักษณะนิสัยอย่างไร เนื่องจากขนมไทย เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับดำรงชีวิตมีวิถีชีวิตไทยอย่างไรบ้าง เนื่องจากขนมไทยแต่ละชนิดล้วนมีเสน่ห์รสชาติ และมีบทบาทที่แตกต่างกันออกไป ขนมที่บ่งบอกถึงวิถีไทยจึงเต็มไปด้วยความละเมียดละไม วิจิตรบรรจง ทุกอย่างแฝงอยู่ในรูปลักษณะกลิ่นและรส ขนมไทยยังแสดงให้เห็นว่าคนไทยเป็นคนใจเย็น รักสงบ มีฝีมือเชิงศิลปะ เพราะแม้ขนมธรรมดา ๆ ที่มีส่วนประกอบ เช่น แป้ง น้ำตาล มะพร้าว คนไทยก็สามารถมาดัดแปลงให้เป็นขนมหลากหลายชนิด มีรูปร่างหน้าตาและมีความสำคัญต่างกันไปอย่างไม่หน้าเชื่อ หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนมไทยกับคนไทย ก็คือ วรรณคดีมรดกสุโขทัย เรื่องพระร่วง ซึ่งได้กล่าวถึง “ขนมต้ม” ที่เป็นขนมไทยเก่าแก่ชนิดหนึ่ง ดังนั้นขนมไทยจึงเริ่มแพร่หลายมากขึ้นในสมัยอยุธยา ดังปรากฏข้อความในจดหมายเหตุหลายฉบับ บางฉบับกล่าวถึง “ย่านป่าขนม ” หรือตลาดขนม บางฉบับกล่าวถึง “บ้านหม้อ” มีการปั้นหม้อรวมถึงกระทะ ขนมเบื้อง เต่าและรังขนมครก แสดงให้เห็นว่าทั้งขนมครกและขนมเบื้องนั้นคงจะแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ถึงขนาดมีการปั้นเต่าและกระทะขาย บางฉบับกล่าวถึงขนมขมวด ขนมกงเกวียนและขนมกง ขนมครก ขนมเบื้อง ขนมลอดช่องขนมไทยได้เข้ามามีบทบาทในงานบุญ ตั้งแต่อดีตมาแล้วคนไทยทำขนมพิเศษ ๆ เฉพาะงานบุญขึ้น นั้นหมายถึงในหนึ่ง ๆ จะมีการทำขนมชนิดนั้นเพียงครั้งเดียวเท่านั้น เนื่องจากเป็นขนมที่ทำยาก และใช้แรงใจแรงกายของหลาย ๆ คน ร่วมมือกันชาวบ้านจะทำขนมขึ้น ๆ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจ ทั้งสองสิ่งนี้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้น โดยมีมนุษย์ เช่น โบสถ์ วัด วิหาร ความคิด ค่านิยม เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มีวัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้น และเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น สังคม หรือชาตินั้น ๆ

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กมล บุญเขต (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง ประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย - หล่ม: กรณีศึกษาหมู่บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย - หล่ม ของชาวบ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ จะจัดขึ้นในเดือนหกนับตามจันทรคติของทุกปี ซึ่งผีตาโม่ ไทย - หล่ม จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าโทสนี เทาดำไม่สดใส หน้ากากทำมาจากหวดหนึ่งซ้าว อยู่ในลักษณะคว่ำลงและเขียนลวดลายบนหน้าผากอย่าง น่าเกลียดน่ากลัว การพัฒนาประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย - หล่ม ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับศีรษะได้ทำการปรับเปลี่ยนใหม่โดยเน้นความคล่องตัว ความเป็นระเบียบง่ายต่อการและเก็บรักษา ส่วนเครื่องประดับประยุกต์ให้สอดคล้องทันสมัย โดยใช้เครื่องทองเหลืองแทนจะทำให้เกิดเสียงดังไพเราะเมื่อกระทบกัน มีน้ำหนักเบาและง่ายต่อการเก็บรักษา 2) ด้านเครื่องดนตรี ได้ประยุกต์เครื่องดนตรีร่วมสมัยเข้ามาเพิ่มเติมเพื่อสร้างความสนุกสนาน เร้าใจมากยิ่งขึ้น 3) ด้านเพลงประกอบการแสดง ได้นำเพลงลูกทุ่งอีสานมาประยุกต์เข้ากับเพลงพื้นบ้านด้วย ท่วงทำนองที่แปลกใหม่ ชวนฟัง เพื่อสร้างความสนุกสนานและ 4) ทำรำประกอบการแสดงได้ทำการปรับกระบวนทำรำประกอบจังหวะให้มีรูปแบบที่ชัดเจน และมีแบบแผน ที่แน่นอนสามารถสื่อความหมายให้กับผู้ชมได้ง่าย สามารถถ่ายทอดกระบวนทำรำได้อย่างครบถ้วนและสำหรับความพึงพอใจของผู้เข้าชมประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย - หล่ม อยู่ในระดับมาก

พระวิรัช กิวขุนทด (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง เทศน์มหาชาติ: แนวทางการใช้ภูมิปัญญาการเทศน์ เพื่อส่งเสริมความเชื่อประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า เทศน์มหาชาติซึ่งเป็นแนวทางการใช้ภูมิปัญญาการเทศน์เพื่อส่งเสริมความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติ มีมาแต่สมัยแรกพร้อมกับการเทศน์ที่มีอยู่ทั่วไปในประเทศนี้ไทย และที่ได้รับความนิยมในจังหวัดนครราชสีมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การเทศน์มหาชาติในสมัยนั้นนิยมการเทศน์ในพระอุโบสถ พระวิหารหรือศาลาการเปรียญตามภาคต่าง ๆ นั้นมี

การจำกัดฤดู ภาคอีสานนิยมเทศน์ในเดือน 2 ถึง เดือน 4 เรียกว่า “บุญพระเวส” ภูมิปัญญาในการเทศน์มหาชาติแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ 1) ภูมิปัญญาในการจัดงานเทศน์มหาชาติ ได้แก่ ขั้นตอนก่อนการจัดงานเทศน์มหาชาติ ขั้นตอนการดำเนินการเทศน์มหาชาติและขั้นตอนหลังจากการเทศน์มหาชาติเสร็จแล้ว 2) ภูมิปัญญาในการเทศน์ของพระนักเทศน์ เป็นการนำเรื่องเวสสันดรไปเทศน์ให้กับประชาชนได้ฟัง ในเรื่องที่มีความสมบูรณ์ด้วยคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีตัวละครที่ควรนำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติได้ พระนักเทศน์มีการเลือกภาษาที่เข้ากับภาษา ของพื้นที่และพื้นฐานทางวัฒนธรรม มีทำนองการเทศน์การใช้น้ำเสียงและการประยุกต์สถานการณ์ให้เข้ากับบรรยากาศการเทศน์ และมีการสมมุติบทบาทตัวละคร สภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาการเทศน์มหาชาติ ได้แก่ ปัญหาด้านคน ปัญหาด้านสถานที่และอุปกรณ์ปัญหาด้านเวลา ปัญหาค่าใช้จ่ายและทุน วิธีการมีความแตกต่างกันทั้งด้านการจัดและการเทศน์ของพระนักเทศน์ ในส่วนนี้แม้มีปัญหาเกิดขึ้นชาวบ้านก็สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี โดยสรุป แนวทางการใช้ภูมิปัญญาการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ 1) การส่งเสริมความเชื่อ 2) การส่งเสริมประเพณี 3) การส่งเสริมพิธีกรรมสามารถทำได้ทั้งในส่วนของการใช้ภูมิปัญญาในการจัดการเทศน์มหาชาติของชาวบ้าน และภูมิปัญญาการเทศน์ของพระนักเทศน์

เอนก อาจวิชัย (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญผะเหวดของชาว ผู้ไทย จังหวัดมุกดาหาร เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีของชาวผู้ไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น อาจแตกต่างไปท้องถิ่นอื่น ซึ่งเป็นมรดกตกทอดและสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นประเพณีในฮีตสิบสองที่เก่าแก่สืบทอดติดต่อกันมา เป็นเวลานาน ปัจจุบันถูกเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงไปตามกระแสหลักเกิดค่านิยมแบบใหม่ที่มาแทนที่การสืบสานแนวปฏิบัติแบบดั้งเดิมประเพณีบุญผะเหวดของชาวผู้ไทย จังหวัดมุกดาหาร มีประวัติความเป็นมาจากการที่ชาวผู้ไทยถือว่าการทำบุญผะเหวดนั้นมาจากความเชื่อในคัมภีร์ พระมาลัยหมื่นมาลัยแสนที่กล่าวได้ว่า ถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติให้จบภายในวันเดียวจนจบจะได้ไปเกิด ในศาสนาของพระศรีอารีย - เมตไตย ปัจจุบันชาวผู้ไทยมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดงานบุญผะเหวด โดยมีการดำเนินงานได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนที่อยู่ใกล้เคียงมากขึ้นมีการฟื้นฟูประเพณีบุญผะเหวดของชาวผู้ไทยเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นการจัดการปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแนวทาง การจัดงานประเพณีบุญผะเหวดจึง

เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไป

อรุณ คุณคำ (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง ประเพณีท้องถิ่นในฐานะทุนทางสังคมกับวิถีชีวิตของชุมชน: กรณีศึกษาประเพณีงานบุญผะเหวดของไทยและลาว ผลการวิจัยพบว่าประเพณีงานบุญผะเหวดในชุมชนของไทยและลาวมีคุณค่าด้านวัฒนธรรมและด้านสังคม มีผลทำให้สังคมหรือทุนทางสังคมของชุมชนพื้นที่การศึกษาทั้งในประเทศไทยและลาวเป็นระบบระเบียบมีคุณค่าด้านคุณธรรมเกิดความสามัคคี มีความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นทุนแห่งพลังของสังคม เพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของบรรพบุรุษให้ยาวนานสืบไป ทศนคติชุมชนของไทยและลาวพบว่าการดำรงอยู่ของบทบาทหน้าที่และโครงสร้างของพิธีกรรมงานบุญผะเหวดที่เป็นรูปธรรมคล้ายคลึงกัน คือ ขั้นตอนและพิธีกรรมของการจัดงานบุญผะเหวด การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนและทุกคนเป็นเจ้าของงาน ความแตกต่างของประเพณีงานบุญผะเหวดมีความต่อเนื่องยาวนานมากกว่า 200 ปี มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ประเพณีนี้ดำรงอยู่ต่อเนื่อง ส่วนประเพณีงานบุญผะเหวดในประเทศลาวมีมานานตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง แต่มีการขาดช่วงลงเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบสังคมนิยม ประเพณีบุญผะเหวดจึงเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์ อัตลักษณ์และมีคุณค่าในตัวของพิธีกรรมเองมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานอยู่กับคนไทยอีสาน และคนลาวถือเป็นมรดกทางสังคมอันมีคุณค่าและควรได้รับการอนุรักษ์ส่งเสริมให้ประเพณีงานบุญผะเหวดอยู่กับสังคมไทยและลาวต่อไป

อำพร ศรีรัตน์ (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานที่เป็นแกนกลางในการจัดงานบุญผะเหวด ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากวัดเป็นศูนย์กลาง ในการจัดงาน โดยมีขั้นตอนที่ชัดเจนมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และได้เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์จากการทำนุบำรุงศาสนาประเพณี วัฒนธรรม ไปเป็นการส่งเสริมในการท่องเที่ยวโดยเน้นนักท่องเที่ยวเป็นหลักและมีการโฆษณาในสื่อต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ เพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานที่เป็นแกนกลาง เปลี่ยนวัตถุประสงค์และให้ความสัมพันธ์ของสื่อกับการจัดงานบุญผะเหวดเพื่อส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด

พวงเพชร ชูปวา (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง ชุมชนผะเหวดกับวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองคู ตำบลธงธานี อำเภอวิษุวัต จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ในการจัดตกแต่งสถานที่นั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ ธงผะเหวด หรือธงผะเหวด ซึ่งเป็นภาษาชาวบ้าน ธงผะเหวดนี้ชาวบ้านจะทอขึ้นเองและนำไปถวายวัด

เพื่อนำไปปักตามทิศต่าง ๆ เพื่อให้รู้ว่าสถานที่นี้เวลานี้มีการจัดงาน และชาวบ้านมีความเชื่อว่าถ้านำธง
 ฆะเหวดไปถวายวัดจะเป็นการไถ่บาปของตนเอง

พรพิสิฐ ทักชิน (2540) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผ้าฆะเหวดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
 ผลการวิจัยพบว่า ผ้าฆะเหวดทั้ง 10 วัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีการนำเสนอภาพ
 เกี่ยวกับเรื่องราวของพระพุทธศาสนาซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “สังกาส” และองค์ประกอบของผ้าบุญ
 ฆะเหวด นั้นได้รับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ คือ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธประวัติแนวคิด
 เกี่ยวกับชาดกและแนวคิดเกี่ยวกับไตรภูมิ นอกจากนี้แล้วยังมีองค์ประกอบที่สำคัญในการประดิษฐ์
 ผ้าฆะเหวด คือ ผ้าฝ้าย สีขาว สีฝุ่น สีหมึก และสีน้ำพลาสติก มีวิธีการสร้างงานแบบฉบับช่าง
 พื้นบ้านอีสาน คือ ไม่มีการลงพื้นสีก่อนแต่จะร่างภาพด้วยดินสอแล้วจึงระบายสีภาพบุคคล ภาพ
 สัตว์ และภาพอื่น ๆ เป็นต้นภาพแต่ละภาพที่วาดนั้นยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานหรือสังคม
 พุทธแบบชาวอีสานหรือวิถีชีวิตแบบไทยโบราณ ความเชื่อที่ปรากฏเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับ นรก -
 สวรรค์ความเชื่อเกี่ยวกับการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่าการให้ทานจะได้บุญ ซึ่งเป็นความเชื่ออัน
 เนื่องมาจากพุทธศาสนา เป็นสำคัญ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนักและอำเภอลำหมำ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม และผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีประสบการณ์ มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญผะเหวดและประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอลำสนัก และอำเภอลำหมำ จังหวัดเพชรบูรณ์

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นบุคคลที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จะต้องมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนด โดยมีรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

3.1.2.1 ประเภทของกลุ่มตัวอย่าง

3.1.2.1.1 ชาวบ้านอำเภอลำสนักและอำเภอลำหมำ

3.1.2.2 คุณสมบัติของบุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.1.2.2.1 เป็นชาวไทย - หล่ม อาศัยอยู่ในอำเภอลำสนัก และอำเภอลำหมำ

จังหวัดเพชรบูรณ์

3.1.2.2.2 มีประสบการณ์และความรู้ เรื่อง ประเพณีบุญผะเหวด

3.1.2.2.3 มีความรู้ในเรื่อง ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทย - หล่ม

3.2 ขอบเขตของการวิจัย

3.2.1 ขอบเขตของสถานที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่อำเภอลำสนักและอำเภอลำหมำ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการวิจัย

3.2.2 ขอบเขตของเนื้อหา

ขอบเขตของเนื้อหา แบ่งเป็นข้อ ได้ดังต่อไปนี้

3.2.2.1 ชาวไทย - หล่ม ที่อาศัยอยู่ในอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.2.2 ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสัก และอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.2.3 รูปแบบในการประกอบพิธีกรรมของประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.3 ขอบเขตของระยะเวลา

เริ่ม ธันวาคม พ.ศ. 2556

สิ้นสุด กันยายน พ.ศ. 2557

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- สมุดบันทึก
- เทปบันทึกเสียง
- กล้องถ่ายรูป
- แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3.4 วิธีดำเนินการวิจัย

3.4.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

3.4.1.1 ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ บทความ วารสาร รายงานการวิจัย ตำราวิทยานิพนธ์ หนังสือต่าง ๆ ทางวิชาการ นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ โดยการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- หอสมุดแห่งชาติ
- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศูนย์วิทยทรัพยากรแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ศูนย์รักษาศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.4.1.2 ข้อมูลจากภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ลงเครื่องบันทึกเสียง และจดบันทึกการสัมภาษณ์กับบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสักและอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ร่วมสนทนากับผู้รู้ ได้แก่ พระ ชาวบ้านหรือผู้สูงอายุ

3.4.1.3 เดินทางไปยังสถานที่ที่กำหนดไว้สำหรับการศึกษาข้อมูลภาคสนามการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสถานที่ศึกษาข้อมูลภาคสนาม ไว้ 2 สถานที่ด้วยกันดังนี้

- ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไปในอำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
- ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไปในอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

3.4.1.4 ติดต่อแนะนำตนเองและแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้ากับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

3.4.1.5 พุดคุยและสอบถามกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้อง

3.4.1.6 ติดต่อนัดหมายกลุ่มตัวอย่าง เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล และตอบแบบสอบถามต่างประเด็นการเก็บข้อมูล

3.4.1.7 บันทึกข้อมูลทั้งหมด ด้วยการจดบันทึก บันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง และบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายภาพนิ่ง

3.4.2 การศึกษาข้อมูล

ศึกษาจากการภาคสนามและจากเอกสารตำราทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประเพณีบุญผะเหวด เมื่อนำมาเรียบเรียงให้มีความสอดคล้องกัน มีการแบ่งประเด็นการศึกษา ดังนี้

- 3.4.2.1 รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด ชาวไทย - หล่ม
- 3.4.2.2 วิเคราะห์ความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม
- 3.4.2.3 วิเคราะห์องค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

3.5 การตรวจสอบข้อมูลสำหรับงานวิจัย

ข้อมูลที่ได้ทั้งในรูปแบบของการจดบันทึก การตอบประเด็นการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลด้วยการเปลี่ยนคำถาม แล้วตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กรณีที่ข้อมูลไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาแยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้อาศัยเครื่องมือสำหรับการวิจัยเข้ามาช่วยในการอธิบายแล้วใช้วิธีนำเสนอ โดยการพรรณนาให้เห็นถึงสภาพเงื่อนไขและกระบวนการ ขั้นตอนความสัมพันธ์ต่าง ๆ รวมทั้งพยายามหาความหมายทางวัฒนธรรมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทัศนคติข้อบุคคล ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล แต่ละบุคคลมีความเข้าใจและตีความแตกต่างกันออกไป

จากนั้นนำข้อมูล ประเด็นการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการตลอดจนประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญผะเหวด โดยเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบกับศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติประเพณีบุญผะเหวด ซึ่งมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเป็นประเด็น ดังนี้

- 3.6.1 ความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม
- 3.6.2 องค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

3.7 การสรุปข้อมูลจากการวิจัย

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นความเรียง ประกอบกับคำบรรยายแบบพรรณนา แล้วสรุปเป็นรายงานการวิจัย ตามขั้นตอนของการสรุป ดังนี้

- 3.7.1 สรุปผลการวิจัยการศึกษา
- 3.7.2 นำเสนอผลงานการวิจัย
- 3.7.3 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องประเพณีบุญผะเหวด: ชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม จากผลการวิจัยมีผลดังนี้

4.1 ผลการรวบรวมข้อมูล

4.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร

4.1.1.1 ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด

ทิพย์สุตา นัยทรัพย์ (2531: 34) กล่าวว่า ประเพณีและการเทศน์มหาชาติ ปรากฏหลักฐานตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย ที่จารึกไว้ในศิลาจารึกนครชุมหลักที่ 3 ความว่า “...อันว่า พระไตรปิฎกนี้จักหาย แลหาคนจักรู้แท้แลมิได้เลย ยังมีคนคั่นสเล็กสน้อยไซ้ ธรรมเทศนา เป็นต้นว่า พระมหาชาติหาคนสวดแลมิได้เลย ธรรมชาดกอันอื่นไซ้ มีต้น หาปลายมิได้เลย...” ข้อความในศิลาจารึกข้างต้นนี้ เป็นพระราชปรารภของพระมหาธรรมราชาลิไท เพื่อจะป้องกันมิให้พระพุทธศาสนาเสื่อมไป จึงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการเสด็จออกผนวชจนกลายเป็นประเพณีบวชเมื่ออายุครบ 20 ปี ของชาวพุทธมาจนทุกวันนี้ นอกจากนั้น พระองค์ยังทรง พระราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” เพื่อให้คนเร่ทำความดี ละเว้นความชั่ว กลัวบาป กลัวนรก และโปรดให้ประเพณีเทศน์มหาชาติมีตามวัดต่าง ๆ จนมีผู้นิยมปฏิบัติตามกันอย่างแพร่หลาย ด้วยความเชื่อว่าถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ในวันเดียวจะได้อานิสงส์มหาศาล จึงนิยมมีประเพณี การเทศน์มหาชาติมาถึงทุกวันนี้

ชลิต ชัยครรชิตและคณะ (2549) กล่าวว่า บุญผะเหวด เป็นสำเนียงภาษาของชาวอีสานที่มาจากคำว่า "บุญพระเวส" หรือ “พระเวสสันดร” เป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบมาตามคติความเชื่อของชาวอีสาน ที่เล่าว่า หากผู้ใดได้ฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรจบทั้ง 13 กัณฑ์ ในการเทศน์ครั้งเดียวภายในวันเดียวจะได้เกิดร่วมชาติกับพระศรีอริยเมตไตรย โดยบุญผะเหวดนี้ จะทำติดต่อกันเป็นเวลาสามวัน ซึ่งมีบทความกล่าวในหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสน กล่าวว่า ครั้งหนึ่งพระมาลัยเถระได้ขึ้นไปไหว้พระธาตุเกษแก้วจุฬามณีบนสวรวรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้พบปะสนทนากับ

พระศรีอริยเมตไตรย ผู้ที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเนื้อความตอนหนึ่งว่า “...สมเด็จพระศรีอริยเมตไตรย ใคร่จักทราบถึงวิธีการทำบุญของเหล่าชาวชมพูทวีปจึงขอให้พระมาลัยวิสันดาลมาเทศนาแก่ชาวชมพูทวีป...” พระมาลัย จึงกล่าวว่า “...มนุษย์บางพวกก็ให้ทานรักษาศีล บางพวกก็จัดให้มีพระธรรมเทศนาพร้อมกับป่าวประกาศให้ชาวประชามารับฟังบ้างก็สร้างวัดวาอารามศาลากุฏิบ้างก็สร้างสถูปเจดีย์แลพระพุทธรูปไว้ในพระศาสนา บ้างก็ถวายเสนาสนะคิลานเภสัชแด่พระภิกษุสงฆ์บ้างก็มีเจตจำนงถวายภัตตาหารบิณฑบาตตลอดจนสงฆ์จิวรแต่พระภิกษุ บ้างก็เป็นบุตรกตัญญูเลี้ยงดูบำรุงบิดามารดา บ้างก็สร้างพระคัมภีร์ไตรปิฎกสุดแท้แต่กำลังแห่งทรัพย์แลปัญญาของตนมหาบพิตร...” เมื่อสมเด็จพระศรีอริยเมตไตรยได้ทราบถึงวิธีการทำบุญกุศลของชาวชมพูทวีปแล้ว พระองค์จึงถามถึงมโนปนิธานในการทำบุญนั้นว่าหวังผลในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติหรือนิพพานสมบัติ พระมาลัยตอบว่า “...คุณมหาบพิตร อันมนุษย์ทั้งหลายที่หมายทำบุญกุศล ด้วยมิได้หวังผลในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติหรือนิพพานสมบัติ แต่อย่างไร กลับมุ่งหมายให้ได้เกิดทันศาสนาของพระองค์ทั้งนั้น ส่วนใหญ่ที่หมายใจเป็นอย่างอื่นกลับมีน้อยเป็นอย่างยิ่ง...” เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยทรงสดับเช่นนั้นก็มีพระดำรัสตรัสถามพระมาลัยไว้ว่า “...ถ้าพวกเขาเหล่านั้นอยากเกิดทันศาสนาของข้าพระองค์ก็จงอุทิศทำพิธีกรรมมหาเวสสันดรชาดกให้จบทั้งหมดในวันเดียวแล้วบูชาด้วยธูป เทียน ดอกไม้ อย่างละพันฉัตร อันประกอบด้วย ดอกบัวหลวง ดอกบัวเขียว ดอกบัวขาว ดอกสามหาว อย่างละพัน ถ้าทำได้ดังนั้นก็พบกับศาสนาของข้าพระองค์ ส่วนคนบาปหยาบเข้าหนาหนัก เช่นกระทำปิตุฆาต มาตุฆาต ฆ่าพระ-อรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าและทำสังฆเภทให้หมู่สงฆ์เกิดการแตกแยกแตกความคิดไม่สามัคคี ทำลายพระเจดีย์แลพระพุทธรูป ตลอดจนคนที่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่รู้จักทำบุญให้ทาน ไม่รู้บำเพ็ญคุณโทษดำรงตนอยู่ในความประมาท คนพวกนี้มีได้มีโอกาสพบศาสนาของข้าพระองค์เป็น แน่แท้...” เมื่อพระมาลัยได้ฟังดังนั้นก็กำหนดจดจำไว้ในใจเพื่อว่าจะได้นำไปเทศนา สั่งสอนแก่ชาวประชาทั้งหลายให้ปฏิบัติ ดังนั้นชาวพุทธต่างมีความเชื่อเลื่อมใสในพระศาสนา เมื่อถึงเดือนสี่ ของทุกปีต่างพากันร่วมกันจัดพิธีการสวดเทศมหาชาติขึ้นเป็นประจำทุกปี

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ประเพณีบุญผะเหวดหรือการเทศน์มหาชาติ มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยพุทธกาลและได้ถือสืบปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ซึ่งมีเนื้อความมาจากหนังสือพระมาลัยหมื่นพระมาลัยแสน ในเนื้อความตอนหนึ่งเล่าว่า ถ้าผู้ใดต้องการเกิดร่วมชาติในศาสนาพระศรีอารียก็ต่อมั้นทำความดีถือศีลภาวนาให้แก่เจ้ากรรมนายเวร ไม่กระทำความผิดศีลธรรม

และมันทำบุญใหญ่หรือที่เรียกกันว่า “บุญมหาชาติ” เพื่อที่จะได้อานิสงค์มากและจะต้องถวายเครื่อง กิรียา (เครื่องเช่นไหว้) ตามจำนวนให้ครบ 1,000 พระคาถา ห้ามขาดหรือเกิน เป็นต้น

4.1.1.2 รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด

สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร (2549: 3 - 15) กล่าวว่า ประเพณี บุญผะเหวดมีรูปแบบในการจัดงานและการเทศน์ที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของแต่ละพื้นที่หรือ ตามภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคกลาง เป็นต้น

ภาคเหนือ นิยมจัดงานบุญผะเหวดในเดือนยี่ และยังมีประเพณี “ตั้งธัมม์หลวง” ซึ่งหมายถึง การฟังธรรมเทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักเป็นเรื่อง พระเวสสันดรชาดก การตั้งธรรมหลวง ก็อาจแปลว่าการสดับพระธรรมเทศนาจากคัมภีร์ที่จารึก ขึ้น ใหม่เป็นครั้งแรก และจัดขึ้นในเดือนเพ็ญที่เรียกว่า เดือนยี่เพง (ยี่เป็ง) ถือเป็นพิธีใหญ่คู่กับงานทาน สลากภัตต์ ดังนั้นจึงมีคตินิยมว่า ถ้าวัดหนึ่งนั้น ปีใดที่จัดงานทานสลากภัตต์ก็จะไม่จัดงาน ตั้งธรรม หลวง แต่ถ้าปีใดที่จัดงานตั้งธรรมหลวงก็จะไม่จัดงานทานสลากภัตต์ เป็นต้น

ภาคกลาง นิยมทำหลังออกพรรษาแล้ว คือระหว่างเดือน 12 ถึง เดือน 4 แต่บางท้องถิ่นอาจนิยมทำกันในเดือน 5 ถึงเดือน 6 ก็มี แต่ปัจจุบันการจัดงานเทศน์มหาชาตินี้ ขึ้นอยู่กับความสะดวกและมีได้ตลอดปี เป็นต้น

เดิมการเทศน์มหาชาติเริ่มจากการเทศน์คาถาพันและต่อด้วยการเทศน์แบบ เรียงกัณฑ์ทั้ง 13 กัณฑ์ รูปแบบวิธีการเทศน์ ดังนี้

1. การเทศน์คาถาพัน เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน นิยมจัดขึ้นก่อนการเทศน์ในรูปแบบอื่น ๆ เป็นการเทศน์ด้วยภาษาบาลีล้วน ๆ เรียงกันไปทั้ง 13 กัณฑ์ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันทน์ แต่มีทำนองแตกต่างกันไปตามลักษณะการวางครุ - รหุ นอกบังคับ ต่างกัน ทำให้มีลีลาทางฉันทน์ทำนองสารัญญะต่างกันไป

2. การเทศน์แบบร่ายยาว เริ่มด้วยคาถาพันแล้วต่อด้วยการเทศน์กัณฑ์แรก คือ กัณฑ์ทศพร เริ่มตั้งแต่ทำนองจูนฉยับบถ แล้วดำเนินด้วยการเทศน์ทำนองขึ้นและทำนองเดิน สลับไปจนจบกัณฑ์แล้วเทศน์ต่อไปเรื่อย ๆ จนจบทั้ง 13 กัณฑ์ เรียงกันไป ทำนองที่ใช้เทศน์ มัก ใช้ทำนองหลวงหรือแหลใน เป็นต้น

3. การเทศน์แบบประยุกต์ คือการนำเนื้อเรื่องทั้ง 13 กัณฑ์ เป็น ลักษณะที่ ย่อรวมกันให้ใช้เวลาในการเทศน์น้อยที่สุด วิธีการเทศน์ใช้เล่าเรื่องเป็นหลัก ไม่นิยมใช้

ทำนองจูนฉียบบท ทำนองขึ้น หรือทำนองเดิน ซึ่งประพันธ์ด้วยคํากลอนทำนองที่ใช้เน้นทำนอง ราชฎร์หรือแหล่นอก

4. การเทศน์ทรงเครื่องหรือบุคลาธิษฐาน มีลักษณะรูปแบบเหมือน การเทศน์ประยุกต์ คือใช้เวลาในการเทศน์น้อย มีพระธรรมถักเป็นผู้เทศน์และมีตัวละคร เช่น ชูชก กัณฑ์ ชาลี พระนางมัทรี เป็นต้น

ปัจจุบันนี้การเทศน์มหาชาติแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. มหาชาติประยุกต์ ใช้คำศัพท์ที่ฟังง่าย สนุกสนาน ผู้ฟังฟังรู้เรื่อง เข้าใจ ได้สาระ ใม่ง่วง ใม่น่าเบื่อ เป็นต้น

2. มหาชาติทรงเครื่อง มีการถาม - ตอบปุจฉา - วิสัชนา แบ่งเป็น 3 ลักษณะได้แก่

2.1 มีการปุจฉา - วิสัชนา ถาม - ตอบ ในเรื่องที่เทศน์

2.2 มีการสมมติหน้าที่ เช่น องค์โน้นเป็นพระเวสสันดร องค์นี้เป็น พระนางมัทรี เป็นต้น

2.3 ในการเทศน์มีทั้งแหล่นอก แหล่นใน มิใช่ว่าแต่ทำนองประจำกัณฑ์ เท่านั้น

3. มหาชาติทางเครื่อง เป็นการเทศน์ที่มีการแสดงประกอบหรือที่เรียกว่า “บุคลาธิษฐาน” มีแต่ฆราวาสล้วน ๆ เช่น เอาชูชกมาออกฉาก แต่ปัจจุบันชาวบ้านนิยมมหาภิเลกมา แสดงแล้วนิมนต์พระมาเทศน์ประกอบ เป็นต้น ทำนองที่ใช้ในการเทศน์มี 2 ลักษณะ คือ เทศน์ มหาชาติทำนองหลวงและเทศน์มหาชาติทำนองราชฎร์ ชาวบ้านเรียกทำนองหลวงว่า “แหล่นใน” หมายถึง ทำนองที่เป็นทำนองหลวงหรือทำนองที่มีเนื้อเรื่องอยู่ในหนังสือที่ยอมรับกัน เช่น หนังสือ มหาชาติฉบับวชิรญาณหรือฉบับกระทรวงศึกษาธิการ มีการเทศน์ในทำนองที่ต่างกันทั้ง 13 กัณฑ์ และมีทำนองแม่บทที่ใช้ประจำ มีอยู่ 3 ทำนอง เช่น ทำนองจูนฉียบบท คือ ทำนองเป็นบาลีเล็กน้อย ที่ยกขึ้นแสดงก่อนเนื้อความของแต่ละกัณฑ์ ทำนองเดิน คือ ทำนองที่ใช้บรรยายเนื้อความทั่ว ๆ ไป ในเนื้อเรื่อง ของแต่ละกัณฑ์ ใช้เสียงธรรมดา และทำนองขึ้น คือ ทำนองที่ตัวละครพูดโต้ตอบกันหรือ มีลักษณะเหมือนการเจรจาของโขน นอกจากนี้ยังมีทำนองอื่น ๆ ที่ใช้บางกัณฑ์ ได้แก่ ทำนองธรรม วัตร คือ มีลักษณะเหมือนการพูดปกติทั่วไป เพียงแต่มีจังหวะและแบ่งวรรคตอนใช้ในการเล่าเนื้อเรื่อง ที่เกิดขึ้นในอดีตและอนาคต ทำนองย้าย คือ ใช้สำหรับพรรณนาในการชมสิ่งต่าง ๆ เช่น ชมเครื่อง แก้ว แหวน เงิน ทอง เป็นต้น ทำนองเดิน คือ เป็นทำนองที่มีลักษณะเฉพาะของการเทศน์กัณฑ์ มหาราช ซึ่งหมายถึงทำนองขึ้นนั่นเองแต่นิยมเรียกทำนองเดิน เป็นต้น และเรียกทำนองราชฎร์ว่า

“แหล่นอก” เป็นทำนองที่ไม่ใช่ทำนองหลวง คือ เป็นการแหล่ที่มีเนื้อความเกี่ยวข้องกับเรื่องมหาชาติ และนอกเรื่องมหาชาตินิยมเทศน์ด้วยทำนองพรตและทำนองพา “ทำนองพรต” เป็นทำนองที่ปรับเข้าได้กับเนื้อเรื่องทุกประเภท เหมาะกับอารมณ์ของเรื่องและนิสัยของตัวละคร ทำให้ผู้ฟังมีอารมณ์คล้อยตามได้ ส่วนทำนองพา นิยมเทศน์เกี่ยวกับการชมสิ่งต่าง ๆ เช่น ชมนก ชมไม้ ชมภูเขา เป็นต้น

ข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การเทศน์มหาชาติมีรูปแบบการเทศน์ที่แตกต่างกันแล้วแต่พระนักเทศน์ว่าจะนำคำกลอนมาเทศน์ในรูปแบบใด แต่ละภาคก็จะมีเทศน์ที่ต่างกันอย่างออกไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาษาในการเทศน์ด้วย จากเพราะบางท้องถิ่นก็อาจจะเทศน์ในลักษณะเดียวกันกับที่อื่นไม่ได้ เนื่องจากแต่ละภาคภาษาอาจจะไม่เหมือนกันและอาจทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจในเรื่องที่เทศน์

4.1.1.3 ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด

ลือ ศรีปุณะเดช และพรหมา พรหมดา (2539: 64 - 95) กล่าวว่า การจัดงานประเพณีบุญผะเหวดในปัจจุบันผู้วิจัยสามารถจัดขั้นตอนการจัดงานได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมงานประเพณีบุญผะเหวด

การจัดแจงเครื่องกริยาบูชา การทำบุญมหาชาติเป็นพิธีใหญ่มีพิธีกรรมมากต้องเตรียมการไว้แต่เนิ่น ๆ เพื่อสะดวกและกระทำล่องหน้า ดังนี้

1.1 ตีกลองนัดประชุมชาวบ้านทำดอกไม้ หั่นลำโนมอน เรียกสั้น ๆ

“ผานดอกโน”

1.2 ผานทุกวันเมื่อใกล้ถึงวันงาน พร้อมกันย้อมสีใช้สีเหลือง สีแดง สีกุหลาบ สีเขียว เป็นต้น ตามที่เห็นว่าสวยงาม

1.3 ทำราวไม้รอบบริเวณศาลาโรงธรรมชั้นใน สูงเลยศีรษะ 1 ศอก เสียบดอกโน เสียบสีต่าง ๆ สลับกัน ชัดเป็นตาข่ายให้รอบงานอย่างวิจิตร

1.4 เครื่อง “กริยาบูชา” มหาชาตินั้น ต้องแต่งให้ครบ เรียกว่า “เครื่องฮ้อย เครื่องพัน” (ภาษาไทย - หล่ม) นิยมเรียกทั่วไปว่า “เครื่องครุภัณฑ์” ดังนี้

รูป 1,000 ดอก เทียน 1,000 เล่ม ดอกบัวหลวง 1,000 ดอก บัวอีแบ้ 1,000 ดอก บัวทอง 1,000 ดอก ดอกผักตบ 1,000 ดอก ดอกกางของ 1,000 ดอก เหมียง 1,000 ดอก หมากพลู 1,000 คำ มวนยาสูบ 1,000 มวน ข้าวตอกใส่กระตัง 1,000 กระตัง ข้าวพันก้อน 1,000 ก้อน รุ่งกระดาศ 1,000 อัน รุ่งชัย 8 ทิศ (คือ รุ่งทางยาวผูกไว้กับปลายไม้ไผ่รอบ 8 ทิศ) ซึ่งเป็นที่วางข้าวพันก้อนบูชา ติดกับหลักธู 8 หลัก ฉัตรใหญ่ 8 หลัก ฉัตร

น้อย 8 หลัก ตั้งไว้บริเวณธรรมาสน์ ชั้นหมากเบ็ง 8 คู่ ตั้งไว้ติดหลักธง ชั้นหมากเบ็ง 2 คู่ ตั้งไว้ที่
ห่อพระอุปคุตและธูช่อทำให้ครบตามจำนวนเท่ากับธูช่อ

1.5 ทำพวงมาลัย ดอกแสบง หมากหวาย หมากเตี้ย หมากลิ้นฟ้า
ตัดกระดาษเป็นพวงมาลัย แขนห้อยย้อยในบริเวณศาลาโรงธรรม

1.6 รอบธรรมาสน์ให้ตั้งโองน้ำไว้ 4 โอง สมมุติเป็นสระ 4 สระ แต่
ละสระมีจอก แหน บัวอีแบ้ ใบบัวหลวง ปลา กุ้ง เหนียว ปู หอย ใส่ให้ครบทุกอ่างและทำตาข่าย
ล้อม

1.7 ทำรูปสัตว์ต่าง ๆ แขนงไว้ในศาลาโรงธรรม คือรูปนกกกระจิบ
เสือนกกระจาบ สิงห์ แฮด ช้าง นกยูง นกเค้า เต่า ปลา ปลาเวียนไฟ มังกร จีแซ้ ฮวงเผ็งฮวง
นึม เป็นต้น

1.8 น้ำตันทกล้วย ต้นอ้อย ผูกมัดติดต้นเสาชั้นในให้ได้แปดทิศ แขงพร้าว
แขงตาล เครือกล้วย ผูกแขวนห้อยย้อยไว้บนช่อ

1.9 วันรวันนั้น ตอนเย็นจัดทนายกทายิกาทอดอกไม้ เช่น ดอกจาน
ดอกฮวงส้ม ลำตวน ขัดเค้า ดอกพะยอม ดอกฮัง เป็นต้น มัดติดไว้ตามเสา (วันนี้นำพิธีใหญ่ จัด
แห่พระเวสเข้าเมืองหรือสู่ขวัญพระเวส)

1.10 รูปแผ่นผ้าแต่มมหาชาติให้ซึ่งไว้ห้วแจก (ศาลาโรงธรรมเป็น
ภาพประกอบ เพื่อให้เข้าใจและซาบซึ่งในอรรถรสยิ่งขึ้น)

1.11 สำหรับการนิมนต์พระมาเทศน์ในงานบุญพะเวดนี้ส่วนใหญ่
จะเป็นหน้าที่ของมัททายกหรือไหวทาวัจกรที่ต้องไปนิมนต์พระมาเทศน์ในงานบุญพะเวด ซึ่งบางวัดก็
จะทำหนังสือหรือที่เรียกว่า “ใบฎีกา” เพื่อแจ้งกำหนดการงานบุญพะเวดให้พระที่จะมาเทศน์และ
ร่วมงานทราบแต่บางครั้งก็มีการโทรไปนิมนต์พระทางโทรศัพท์

2. ขั้นตอนอัญเชิญพระอุปคุตและแห่พระเวสเชิญคืนสู่เมือง

การสร้างหอและอาราธนาพระอุปคุต ในวันเริ่มงานคือวันรวมบุญ
มหาชาติชาวบ้านพร้อมกันทำหอพระอุปคุต มีระเบียบประเพณี ดังนี้

2.1 ยกเสาไม้ไผ่ 4 เสา สานไม้ขัดแตะล้อมทั้ง 3 ด้าน ทำเหมือน
ศาลเพียงตา สูงประมาณ 1 เมตร 5 ซม.

2.2 ปลุกหอพระอุคุตนั่น ให้ปลุกไว้ด้านตะวันออกของศาลาโรงธรรม
 ห้างศาลาโรงธรรม ประมาณ 6 - 7 เมตร พอแห่กันหอนรอบบริเวณโบสถ์และจะต้องไม่มีสิ่งกีด
 ขวางทางขบวนแห่ แต่ตรงหน้าหอพระอุคุตจะต้องหันไปทางตะวันตกเสมอ คือหันหน้าตรงศาลา
 โรงทานนั่นเอง

2.3 จะใช้มุงบนหรือไม่มุงก็ได้ แต่ต้องจัดหาต้นกล้วย ต้นอ้อย มัดติด
 ไว้บนเสาหรือติดกับต้นเสาเพื่อสักการบูชา

2.4 เตรียมเครื่องอัฐบริขาร คือ บาตร ไตรจีวร รองเท้า ผ้ากรอง
 น้ำ ร่ม อาสนะ หมอนพิง ชั้นน้ำ หรือแก้วน้ำเป็นต้น ให้เรียบร้อย

2.5 การเชิญพระอุคุตนั่น ก่อนเชิญให้เขียนคาถาพระอุคุตจะเขียน
 ด้วยใบลานหรือกระดาษหนึ่งแผ่นวางไว้บนหอ นอกนั้นเขียนอีก 8 แผ่น ให้ผูกติดไว้ตามต้นเสา
 หลักทรงครบทุกเสาทั้ง 8 ทิศ คาถาพระอุคุตมีดังนี้

อุคุตโต จ มหาเถโร คิขมวุตโต

สมุทโท ปาโต ตูลา อายาตุ

เอกมาโร เตชมาโร โย โย

อุคุต มหาเถโร ยโย อุคุตต์

มหาเถรกายพนธนมารสสคิวิ

สพเพ ยกขา ปลายนตุ สพเพ

ปีปาสาจา ชิปปเมวปลายนตุ.

2.6 การเชิญพระอุคุตเข้าสู่หอนั้น นิยมเชิญในวันเริ่มงานคือวันรวม
 ประมาณบ่าย 3 - 4 โมงเย็น ธรรมเนียมเก่าแก่พร้อมกันไปเชิญจากท่าน้ำ สระน้ำ บ่อน้ำ ห้วย
 หนอง คลอง บึง และพร้อมแต่งชั้น 5 ชั้น 8 เพื่อสำหรับถวาย

2.7 คำเชิญเดิมนั้นเรียกว่า “อาหาธนาเชื้อเชิญ” มีดังนี้

“โอกาสะ โอกาสะ ผุ่งเข้าทั้งหลาย ภายในมีพระสงฆ์เป็นเค้า
 ภายนอกมีเฒ่าแก่ใหญ่่น้อยสถิตอยู่สอนสอน ขอพร้อมกันประนมกรก้มกราบไหว้ พระมหาอุคุตเถระ
 เจ้าตนฉลาด ด้วยอาคมพรหมจารี มีอิทธิฤทธิ์เสียงฮอด เป็นยอดอยู่ใต้ลุ่มฟ้าลือชา ตนมีสติปัญญา
 จบไตรเพท วิเศษด้วยคลองธรรม บัดนี้ผุ่งเข้าทั้งหลายขอโอกาสอาหาธนา ขอจงเสด็จลีลามามาแต่แม่
 คุงยาว อย่างกว้าง อันเจ้ากูหากมีนิรมิตรเป็นเมืองแก้วแล้วด้วยอาคม ทรนงพรหมจรรย์จบไตรเพท

วิเศษด้วยอรหันตะหันตา ซึ่งขออาหาหนาด้วยอุบายพระคาถาว่า อุปคุตโต จ มหาเถโร คิฉณวุตโต สมุททโย ปาโต ตุลา อายาตุเอกมาโร ดังนี้เป็นเค้า ขอเจ้ากุงเสด็จเนาว์สถิตผาบยุกชีโยภยัย ผาบมารจ้งไฮหายเสียพินาศ ขอเชิญครุฑนาคเจ้ากับทั้งเทพวิมาน จงเสด็จมาเนาว์สถานเหนือ อาสน์ มาอัชบาบาทเจ้าอุปคุตเถร เพื่ออัชญาฝูงข้าทั้งหลายอันพร้อมกันมาฟังยังมหาเวสสันดรชาดก ในพระอาฮามช่วงเขต ขออัญเชิญพระอาทิตย์ตนวิเศษใสแสงพระจันทร์แสงเอื้องฮุ้งพระอังคารพุง รัศมี จงมาสถิตอยู่ที่นี่ พระพุทธ พระพหัส พระศุกร์ พระเสาร้ พระราหู พระลักขณา ตนทะนง วิมานในหมื่นโลกธาตุดเป็นอาจในจักรวาล ขอจงเสด็จลงมาปราบมารทั้ง 5 อันจักมาเบียดเบียนฝูงข้า ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก อันไต่เต้าเข้ามาฟังยัง มหาเวสสันดรชาดก สาธกให้จับมือหนึ่งวัน เดียว เพื่อหายอนตายมีความสุขกายแก่ฝูงข้าทั้งหลาย ณ สถานที่นี้ ก็ข้าเทอญ”

2.8 ก่อนจะว่าคำอาหาหนาด้วยอุบายนั้น ให้พร้อมกันกล่าวคำบูชา พระรัตนไตรย์ ไหว้พระ หัวหน้าตั้ง นโม ชุมนุมเทวดา คือให้กล่าว สักเค ก่อน จึงกล่าวคำ อาราธนาพระอุปคุต

2.9 แห่พระอุปคุตเข้าสู่หอนั้น ให้ตีฆ้อง กลอง ออกหน้าก่อนพร้อม ทั้งแต่งตั้งอัฐบริวารไว้เรียบร้อย ถ้าหอไม่มุงจะใช้ร่มกันแดดไว้ก็ได้ ให้จัดพระพุทธรูปไว้บนหอ เพื่อ กราบบูชาอย่าให้ขาด ถ้ามีพระบัวเข็มจะจัดไว้ก็ได้

2.10 ให้จัดสำหรับ คาว - หวาน ถวาย เช้า - เพล ไว้ที่หอในวันฟังเทศน์ เพื่อสักการบูชาตามธรรมเนียม

2.11 การแห่นั้นให้แห่รอบศาลาโรงธรรม 3 รอบ เป็นทักษิณาวัตรแล้ว จึงวางชั้น 5 ชั้น 8 ไว้บนหอ

การแห่พระเวสและเชิญพระเวสคืนสู่เมืองแสดงให้เห็นถึงความ พร้อมเพรียงของชาวบ้านทั้งพระสงฆ์องค์เจ้า ผู้เฒ่าผู้แก่และหนุ่มสาวจะร่วมกันทำพิธีแห่พระเวสเข้า เมืองในตอนเย็นของวันโฮม ประมาณเวลา บ่าย 4 โมงเศษ ทางวัดจะให้สัญญาณด้วยการ ตี กลอง เพื่อให้ไปรวมกันที่วัดก่อน ทุกคนก็จะไปรวมกันที่นั่น เอาฆ้อง กลอง พังฮาด เตรียมให้พร้อม นอกนั้นก็จะมีพระพุทธรูปธรรมมาสน์ เมื่อพร้อมแล้ว ขบวนแห่ก็จะเคลื่อนไปทางชายทุ่งหรือ ในป่าซึ่งไม่ ไกลนัก ข้อสำคัญในป่านั้นจะต้องมีดอกไม้กำลังออกดอก เช่น ดอกมันปลา ลำดวนหรือดอกไม้ป่า และดอกอื่น ๆ เมื่อผู้ที่ไปนั้นจะได้เด็ดติดมือกลับมาบูชา เมื่อถึงสถานที่จัดงานผู้เป็นประธานก็จะนำ

สวตมนต์ ไหว้พระ รับศีล ฟังเทศน์ และการเทศน์กัณฑ์นี้เป็นการเทศน์ “เชิญพระเวสเสด็จคืนสู่เมือง”

เมื่อผู้เป็นประธานได้ทำพิธีเชิญพระเวสเสร็จแล้ว ขบวนแห่ก็เดินทางกลับ การจัดขบวนจะให้พระพุทธรูป และพระสงฆ์ออกก่อน ผ่านเข้ามาตามเส้นทางในหมู่บ้าน ก็จะตักน้ำสะอาดมาวางไว้หน้าบ้าน สำหรับให้ขบวนได้ชำระล้างดอกไม้ที่เก็บมาหรือลูบหน้าลูบตา เมื่อเข้าไปในบริเวณวัดก็จะทำประทักษิณเวียนขวา 3 รอบแล้วจึงนำดอกไม้ไปวางไว้ บนแท่นข้างธรรมาสันนัับเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่ควรอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่

คำกล่าวเชิญพระเวสคืนสู่เมือง

ตอน ไพร่พลเสนาเชิญ

สญชัยโย	สวนตั้งพระยาบรมศรีสญชัยตนแก่งหง่า
จอมแจ่มเจ้าเจืองจักร	บุญชูเซยซักรอบ
หกท้าวออร์บักกับกัน	เป็นที่อัศจรรย์เสียงเนืองน้นเกลื่อนกล่อง
ฟ้าตื่นต้องสากล	คนเทพาไหวหวั่น
สะท้านป่นทั้งปวง	ทั้งเขาหลวงพระสุเมรุราช
ไหวหวาดกล้องถวยสาส์น	จักรวาลไกรกงแก่ง
ถ้วนทุกแห่งไหวไปมา	ทั้งโลกาไหวหวั่น
ทุกด้าวด่านแดนเมือง	ยินคำเคื่องโศกเศร้า
เหตุว่าจอมใจเจ้ากษัตราทั้งสี่	หนีจากเมืองมิ่งฮ้างฮามบ้านด่านนคร
บัดนี้ เสนาจันชั้นนิมนต์ยอใส่	เชิญซีไพร่พราวด้าวคืนเข้าสู่นคร
พระอย่างอนแสมเฮื้อไพร่สนทให้หมองหม่น	แดดจันก่าเนื้อเมื่อท่อนอย่าอยู่นาน
เดี๋ยวนี้ เซชัยบ้านเมืองหลวงเงินขาด	ชาวราชร์พลตัวต่อตอมง้อหงวมเหงา
เพื่อคณิงนำเจ้าจอมใจมหาเวส	มัทริย์เทเวศเหงาขอเชิญเข้าสู่นคร
อย่าได้นอนแสมเฮื้อไพร่สนทให้แสนยาก	แสนลำบากกลัวกลืนเนื้อแถวถ้าเถื่อนพะยอม
เชิญเยอเชิญทั้งกันหาพร้อมชาลีน้อยหน่อ	พาพระพ่อเมื่อสืบสร้างนครเค้าเก่าหลัง
เดี๋ยวนี้ เซชัยฮ้างเมืองหลวงหมองหม่น	ขอเชิญองค์เอกตันคือเข้าสู่นคร
เชิญสันดรองค์เค้าซีไพร่มหาเวส	มัทริย์เทเวศเหงาขอเชิญเจ้าให้ท้าวคืน

เสนาำนำขึ้นขึ้นทูลถวายเทวราช	นบนอบบาทกราบก้มจาต้านกล่าวขอ
บ่อมมีไต้ยอ์ท้อยยี่นชั้นนิมนต์	เวสันดรบมีสนไพรพลกัเฮฮ้อัน
เวสันดรองค์เค้าชีไพรมหาเวส	บ่อมมีเอื้อมออกยื้อมือไต้แต่อย่างไต้
แสนจนใจปวงข้าฯ เสนาน้อยใหญ่	ชั้นที่ยกยี่นให้จอมไต้ลวดส่งคืน ละนะฯ

“พระเวสันดรไม่รับชั้น แต่กล่าวตอบต่อเหล่าเสนา”

โอนอ เสนาเอย เสนาค้นขวางบ้านป่าปึงชาติชั่ว	พระพ้อพันซังหน้าหน้ายแห่ง
จึงไต้ซบเฮาให้ไกลนครข้ามเขต	เอาจึงลาล่วงล้ำมาสร้างฝ้ายรัสสี
หวังจักเอายังห้องนืรพานพอไต้เพ็ง	คั่นสิคั่นครอบคร้วบ้านกล้วย่านหล่มหลวง
เซซัยกว้างเมืองหลวงมันสิหล่ม	มันสิจุมจุ่มพื้นสิคั่นไต้บ่อนจิงไต้
ขอให้เสนาตุ้มเตรียมพลคั่นครอบ	เมื่อสิบสร้างเมืองบ้านตั้งเดิม
เฮาสีทรงศีลสร้างชมชานม้อยระหมิง	คั่นสิคั่นครอบบ้านระอายุเพื่อนพร้าสหาย
แห่งสู้ตายกลางด้าวแดนดงเขต	ยังสิสุขทอดเนื้อทานแฮ้งหมูกา
ตางให้มัญญูยู่สนองตนตามไต้	เนาเว้อยู่ในป่าไม้ตางให้ส่ววร ละนะฯ
ข้าฯ หากทานซ้างแก้วตัวประเสริฐมงคล	ชาวเมืองท้วงซิงซังซบไต้
หาว่าคนซี้ย้ายขวางบ้านกะหรีเมือง	เลยเหล่าเคื่องถึงให้ราชาพระยาพ้อ
จึงไต้ซบลูกเต้าให้ไกลฮ้างนคร	ซ้างเอกตันชาวเผือกงานิล
องค์อินทร์ผายปอนลงประสงคั้ต้อน	บ่อมแน่มงคลซ้างของพระยาตั้งแต่เก่า พ้อเอย
บ่อมแน่มซ้างแก้วเผ่าเกิดกับเมือง	ซ้างหากเกิดกับบุญญะเฮืองคลาดคล้าย
แต่เมื่อผู้ซ้างยังน้อย ๆ อ้อยท้อยเกิดกับสมภาร	ข้าฯ ให้ทานตั้งฤชาวเมืองใหญ่แลบ้านน้อย
โสมพร้อมถ้อยเสนา	เมื่อทูลไหว้พระบิดาตนพ้อ
พร้อมกันส่อเตียนขวัญ	สวนตั้งสมเด็จพ้อเป็นเจ้า
ก็บ่อมพร้อมลูกเต้าหน่อภูธร	ก็บ่อมสอนสั่งไฟบ่อมไต้ไต้ตรงดูยงคุณและโทษ
ไพร่ฮ้ายโคตซบหนี	ข้าฯ จึงมาเป็นซี้สร้อยโชติไนนิโครธไพรหนา
เหตุตั้งฤพระวโรปิตาซ้ามาอ่นายังผู้ซ้า	ว่าให้เมื่อเสวยราชเมืองเก่าเป็นเจ้าเหล่าสองที่
คำละอายุต่อชาวสิก็จักมีแก่ข้าฯ	ข้าฯ ขอบวชเป็นซี้เป็นรัสสิอยู่เท่าเผ่า
อัญเชิญสมเด็จพ้อเป็นเข้า	จงเมื่อเสวยราชครองเมือง

จำเริญเฮื่องแหล่งหล้า

แก่ไพร์ฟ้าและชาวสี ก็ข้าเทอญฯ

พระยาบรมศรีสังข์และพระนางผุสดีอัษฎางกูร (ว่า นะโม 3)

ผุสดีแก้วกึ่ง ม้อยระหมิงเซชวน	ยินคำทวนท้าวเทศน์องค์พระเวสวงเมือง
ยินคำเคื่องโศกเศร้าสองแจ่มเจ้าจอมไตร	คือสญชัยองค์อาจกับน้อยนารถผุสดี
ทั้งสองศรีแหล่งหล้าเลยกัมหน้ายอชั้น	สองพากันเอื้อนโอรุขุชะโทษปางหลัง
ยอชั้นกางกวมเกล้า	ว่า เขิญเยอ...
เขิญให้บุตตราเหง่าคีนเมื่อเมืองสองเหล่า	โทษเก่าปางก่อนก็สียอมเจ้าคู่สู่นว
เขิญเยอเขิญให้สองศรีแก้วบุตตาลูกพ่อ	ขอให้ละโทษเค้าคีนเข้าสู่นคร
ลูกสินอนในถ้ำยุงของสิตอมใต้	ยุงใหญ่ตอมตูดขึ้นสองเจ้าเวทนา
ตั้งแต่ยามยังน้อยบุตตาเกิดใหม่	พ่อแม่ปิดเป่าให้ยุงฮันพายพัง
บ่อให้หยังมาต้องแพงเพียงทิพย์เนตร	สังสิละแม่ไว้ไลพ้อถ่มคราวนี้บ่หล้าคอย ๆ ละน่อ
เขิญเยอ เขิญให้บุตตราสร้อยกษัตราทั้ง 4	ทั้งมัทรียลูน้อยให้เมื่อพร้อมพรำกัน
โทษ 9 ชั้นให้ลูกพรำเพียรอด	ชั้นศีธรรมแสนสวยสง่างามเงาเง้ม
ให้ลูกเอาธรรมตั้งพรหมวิหารจรอด	เขิญให้พระแผ่นฟ้าคีนเข้าสู่นคร ก่อนท่อนฯ

พระเวสสันดรอัษฎางกูรแล้วกล่าวอำลาป่าเขาลำเนาไพร

บัดนี้ พอเมื่อชาวเมืองไหว้วิงวอนไว้คล่อง	ขันนินนต์ขอสร้องเขิญเข้าสู่นคร
เขาผู้มีใจกว้างกวมทะเลหลวงใหญ่	พรหมวิหารฮ้ำฮู้เฮียนได้คู่สู่น
ขันตัจจจำมันสียยอมยังโทษ	ความเก่าเคยเคียดคั้นสิวางเว้นปล่อยไป
จิตใจจจำมันสียคีนเมื่อเมืองเก่า	ฮับเอาขันดอกไม้ชะโยมไหว้วิงวอน
บัดนี้ จัดแจ่งจ้อนสิลาบ่อนพิงพัก	ทั้งอาศรมศาลาป่าตงดอนกว้าง
ทั้งปวงสระบัวแบ้ใบบางเบยเบิก	ทุกเถื่อนถ้ำเขาคล้อยป่าพะนอม
ไสลาพร้อมดอยหลวงหิมะเวศ	ถ้ำเถื่อนแถวที่ห้องลาแล้วสิต่าวเมื่อ
ค้อยอยู่ตียเออ วงกตแก้วอินตาแต่มแต่่ง	วิศุกรรมก่อสร้างประสงค้ต้อนตั้งแต่นาน
อาศรมบทศาลานันกระดิงทองเทียมแทบ	ยามเมื่อลมต้อยตองดั่งหัวฮ้วนเสียง
ทุกพรำเพียงสระใหญ่วังเล็ก	บ่อนเฮาหลงลอยเลาะอาบสีสรงล้าง

ขอลาล้าปูปลาปนจอก	ฝูงหมู่หอยและกุ้งแกมแซ่แค่วัง
หอยสังข์ทั้งหอยก็หอยทะเลทั้งหอยจูบ	หอยหวายทั้งเล็บม้าสีลาล้าคู่สู่นาว
ดอกไม้แก้วก้านเกดกัณณิกา	ยามเมื่อลมโหยฮดที่นหอมปลิวฟัง
คงดอกไม้จันทน์แดงต้นใหญ่	เฟื่องไฟทั้งหมู่คือขนุนมีม่วงหวาน
กอยมันเฮาเคยมีมัมมัทรีนังนำสู่	อิมันเต็มพรพร้อมหัวป้อมผ่องยาว
หัวขาวทั้งหัวแหล่มันไฉ่ทั้งมันไซ่	มันนทหลายหลากล้ามันน้ำหน่อหวย
หลวงหลายแนวนามเนื้อชะนีนางโป่งปาว	สีได้ลาจากเจ้าคืนเข้าสู่นคร
คงดอนแนวนามเนื้อเหนือดินเดียรดาษ	จงอาจพิชฟุ้งพันเพาพร้อมพร่ำสมิง
ทำทานปล้องปนจองลายก่าน	เหลื่อมเหลาขบคาบเคี้ยวเคยเข้าอยู่โกน
แลนโมนทั้งแลลี้โกนแกกแกมก่อ	สมอไทยทองเทศถึมกองปานแผ่นดิน
ปักชิดหะเหินฟ้ากะทาทองแกมแขก	โกนโดกกงอยง่าเหม่าสีลาเจ้าดาวคืน
ค่อยอยู่ยุติเยอ ภูผาพื้นหินหอมจอมดำน	หินก่านก้อนใหญ่ล้อมคอดยั่วอ่าวผา
หินหนาทั้งหินแหล่หินแปๆ ก้อนกำ	ไผเดนอสีมาคอยหล่ำสิ่งหลังเจ้าบาดดาวเมื่อ
หินเหนือทั้งหินใต้ผาได้ใต้ผาด่าง	เกียปางงอยอยู่ถ้ำสีลาล้าพรำกัน
หินดานเฮาเคยขึ้นหินแดงเฮาเคยนั้ง	หินก้อนทั้งมันเป็นสีฟูลู่ลาแล้วค่อยอยู่ดี แต่ท่อน
อวารสานสุดนี้ลาดงพงเทศ	พระเวสลาป่าไม้สีคืนบ้านผ่านนคร ก่อนแล้วฯ

3. ขั้นตอนเทศน์มหาชาติและแห่กันหลอน

3.1 พิธีกรรมวันฟังเทศน์

3.1.1 รุ่งเช้าในวันฟังเทศน์มหาชาตินั้น ประมาณตี 4-5 นาฬิกา

หนุ่มสาวเฒ่าแก่พร้อมกันแห่ข้าวพันก้อนรอบศาลาโรงธรรม ตีฆ้องตีกลอง

3.1.2 ขณะที่แห่นั้น ให้บูชาข้าวพันก้อนไว้ตามต้นเสาธงทั้ง 8 ทิศ

บ้างนำมาบูชาที่หอพระอุทิศ บ้างถือขึ้นบนศาลาโรงธรรมเพื่อนำไปบูชาภัณฑ์เทศน์มหาชาติ

3.1.3 แห่ข้าวพันก้อนเวียนรอบโบสถ์ 3 รอบ แล้วพร้อมกันขึ้น

บนศาลาโรงธรรมพร้อมกันกราบไหว้พระและกล่าวคำบูชาข้าวพันก้อน ดังนี้

บูชาข้าวพันก้อน

“อิมสมิฐาเนอิมานิ สาทมพลาณี ภาตตสตุ ภาตตานี คนธมาลาทีนิ พุทธธมมสงฆสเสจว มหาเวสสันดรชาตกสส จ เจตียโพธิรุกขสส จ อภิปุชยามฯ ทุติยมปิติยมปิ ...”

3.1.4 เมื่อบูชาข้าวพันก้อนแล้ว ฝึถือ คือ หัวหน้าตั้ง นโม 3 จบ ชุมนุมเทวดาคือ สักเค ไปจนจบจึงกล่าวคำอาชานาสังกาส คำอาชานานั้น ดังนี้

บทอาชานาสังกาส

“ศรี ๆ สิทธิพระพร เสียงดงดอนโคจรมวณมี ทุกที่พร้อมวังหลวง บางฟ่อนนอนเปลือยกาย เหงื่อหยดระคนเนื้อ บางฟ่อนนอนบ่ออยู่เมื่อจักตน สลวงโกนดั่งที่ทวน ๆ โทด ๆ ก้องทั่วทุกกาย บางฟ่อนนอนข่มและนอนหงาย เอือน้ำลายไหลออกปากอยู่ เยียน ๆ พระทศพลเจ้าหลังเห็นห้อง เมืองคนแล้ว เจ้าจึงยินหน่าย พระก็สู้อันฮ้ายและอันดี พระจึงลีลาออกจากปักตูเวียงวังปราสาท แล้วจึงสั่งเสนาคุมตะมาสะพัดแวดล้อมเป็นบริวาร พระมุนีสีหะนารถท้าวเลยเสด็จนั่งเหนือหลังม้าแก้ว สีสวรรค์มัญจก ม้าก็พาหะหอบผ่ายเวหาวิวอน ๆ เลยเล่าข่มแม่น้ำทั้ง 5 ทุกกาย ม้าก็กลายหน ห้องเมืองคนสุทธยัง เลยเล่าตักจิมน้ำสมุทรใหญ่คงคา พระก็ลีลาขึ้นเหนือกองทรายเนาว์นั่ง พระก็สั่งม้าแก้วจึงดับแตกตายเป็น เลยเกิดเป็นหินผาอยู่บนที่เดียวกัน พระก็บายเอาศรีคันไชย์ด้ามแก้วตัด เกศเกษา แล้วจึงซัดขึ้นเหนือบนอากาศไปฐาปะนาตั้งไว้ในชั้นฟ้าดาวติงษา ผาภุมาชื่อว่า “ธาตุเกศแก้วจุฬามณีเจดีย์” มียอดได้เก้ายอดจึงขอเป็นนัยคาถาว่า

“อาทิกุลยามนุชฌกถยามนุชฌปริโยสานกถยามนุ
 สาทถิสัพพยณนุชฌกถปริภูณณิ ปริสุทธี
 พรหมจริยิปกาเสถ โน โอกาส อารารณนุชฌโรม ฯ”

3.1.5 นิมนต์พระเทศน์สังกาส ให้เทศน์ไปจนจบ เทศน์สังกาส ต้องเทศน์คู่และตัดเสียงให้เข้ากันถูกกันฝึกหัดว่าเข้ากันให้ชัด ทำนองเทศน์สังกาสนี้คนเก่าแก่เรียกว่า “ทำนองสี่พันดร” มีบทเล่นพร้อมกัน ฟังแล้วน่าสะอึกสะอื้นจริง ๆ ใช้สามเถรน้อย เสียงน่านมเทศน์ยิ่งไพเราะมาก

3.1.6 เทศน์สังกาศจบแล้ว หัวหน้ากล่าวประกาศอัญเชิญเทวดาแบบเก่าว่าให้เป็นการนอญคำอัญเชิญนั้นดังนี้

บทอัญเชิญเทวดา แบบเก่า

สุณนตุ โภณโต เย เทวา สงฆา

ดูรา ผุ่งหมู่เทพดาเจ้าทั้งหลาย ชั้นบนมีพระยาอินทาทิปัตติราชเจ้า เป็นประธาน ทั้งโสฬส พรหมตนทรงวิมานลือเดช พระอาทิตย์เจ้าตบนิเศไสแสง พระจันทร์ลอนทแยงพันฟุ้งตนมีรัศมีเฮื้องฮู่เวหา พระราหูสุรินทาทนมีดฟ้า มุงมีดหน้าหัวเวหน ตนทรงวิมานผาสารท ในอากาศกับทั้งทำวจตุโลกบาล สถิตในวิมานทั้งสี่ คือพระยาศระวัฏฐะพระยาวิรุฬหะ พระยาวิรูปักขา พระยาकुเวรราชเจ้าเป็นเค้าเป็นเห่งแก่เทพดาเจ้าทั้งหลาย อันยายยังอยู่ คู่ภูเขาสัตตะบวระพัน จึงพร้อมกันมาถวายเป็นบาท ทั้งพระยานคราษเพื่อนฝั่งนทีหลวง ปวงกุมภภัณฑ์แลหลังลำถ้วนพร้อมพรำจักขุวิญญาณตนทรงวิมานเยี่ยมพ้อ กับทั้งพระยายมราชเจ้าตนห่อคะติ นางธรมินอนแนบน้ำ ทั่วทุกก้านางน้อยเมฆขลา อันรักษาในมนุษย์สุดแห่งห้องเมืองคน ในวังวนและย่านน้ำทุกเถื่อนถ้ำ หินผาในไพหนาย่านกว้าง ช่วงเขตพื้นแผ่นดินปฐพี โบกขรณีและหย่อมหญ้า ทุกแหล่งหล้ามหานิกโรธโพธิ์ศรี ทั้งเจดีย์แก้ว กู่ ตนสถิตอยู่ประเทศราชธานี ในเมืองจันทบุรี ศรีล้านช้างหลวงกว้างและลวงฮีได้หลี่ผีเหนื่อผาไผ่ต่าง ก้าฝ่ายซ้ายกรุงศรีอยุธยา ก้าฝ่ายขวาแดนแฉวเป็นเขตตนอยู่ประเทศห้องอาณา จึงขออัญเชิญเทพดาเจ้าทั้งหลาย หมายมีต้นว่า “สร้างสอง หนองสาม ฮามสี่ ห้านาคครุฑ มนุษย์กุมภภัณฑ์ คนธรรพักษ์” อารักขากับทั้งเทพดาเจ้าตนอยู่ฮักษาพระธาตุ พระนมบรมเจดีย์ศรีสถานหลวงเป็นเค้า

บัดนี้ ผุ่งเจ้าทั้งหลาย ขออัญเชิญเทพแก่นไ้ในหมื่นโลกธาตุจักกวาห ขอจงมาชุมนุมกัน ในสถานขงเขต เพื่อฟังยังล่ำมหาเวสสันดรตระชาดก ณ ศาลาโรงธรรมที่นี่ ให้สัมฤทธิ์ทุกตนทุกองค์ก็ข้าเทอญฯ

3.1.7 กล่าวประกาศเชิญเทวดาแล้ว ให้หัวหน้าข้าวตอกดอกไม้รับผุ่งเทวดาจึงกล่าวคำอาหาธนาพระเวส ดังนี้

บทอาหาธนาพระเวส

สุนนตุ โภงโต เย เทวา สงฆา

ดูรา เทพดาเจ้าทั้งหลาย อันยายยังอยู่ทุกหมู่ไม้ไผะนอม ทุกเหวฮอมฮาวป่า ทุกประเทศ ท่าฮาวเขา ทุกแถวเถาในเถื่อนถ้ำ ทุกทำน้ำและวังปลา พรรณนาฝูงเผดแลผีอันมีใจโหดฮ้ายโหดสะ จงให้เจ้าทั้งหลายปะละเสี่ยยังหัวใจอันเป็นบาปให้ค่อยโสภภาพเยี่ยโสตฟังธรรม เตาดา จำจื่อไว้ เป็นประทีปได้ส่องตามทาง เทพดาเจ้าทั้งหลายตนฮักชาวัดวาและประเทศทางเขตได้ฮอด ลี้ผีทางเหนือถึงผาโตผาต่าง ทางกำซ่ายฮอดกรุงศรีอยุธยา ทางทิศเหนือแดนแควเป็นเขต ทุกประเทศด้าวในท้องพระสุธา กับนางธรรณินอนแนบหน้าเป็นผู้ค้ำฝูงหมู่ป่าณาภกับทั้งเทพดา เจ้าทั้งหลาย ภายในมีพระยาอินทร์ พระยาพรหมเป็นเค้า จงเสด็จมาฟังยังล้ามหาเวสสันดรชาดก กับด้วยฝูงข้าทั้งหลาย ภายในมีอาชญาธรรมพระสงฆ์เป็นเค้า ภายในอกมีเฒ่าแก่ใหญ่น้อยกวณบ้านแลตาแสง ทั้งเมียแพงฮักยิ่งลูกแก้วกิ่งชាយา ทั้งอาจารย์บุชสาหัสสามมีหลายหลาก ดอกอุปละมากพอนพันบัวแดงบานไขกาบดอกผักตบอาจเขี้ยวนิล ดอกกวางของหลายบ่อน้อย พันหนึ่งค่อยชวนชวยช่อจูงยายสะพาดเช่า พันก่อนอาจบุชสา

จัดแจกคาถาพันแบ่งเป็นกัณฑ์ได้ 13 กัณฑ์ จักพรรณนาในทศพรกัณฑ์มี 19 พระคาถา จักแบ่งบุชสาแลสิบกัณฑ์ชื่อทศพร หิมพานต์กัณฑ์ถ้วนสองม 134 พระคาถาเครื่องบุชสาจัดถวายไว้ทานขันธกัณฑ์ถ้วนสามมีคาถา 209 บ่อน้อย ยอเครื่องฮ้อยบุชสา จึงยกมายังวณปเวสกัณฑ์ถ้วนสี่มี 57 พระคาถา เครื่องบุชสาจัดแบ่งไว้ ชุชกัณฑ์ถ้วนห้าได้มี 79 พระคาถา เครื่องบุชามีบ่อชาดบ่อตก จุลพนกัณฑ์ ถ้วนหกมี 35 พระคาถา เครื่องบุชชาติกแต่งไว้ มหาพน กัณฑ์ถ้วนเจ็ดได้มี 80 พระคาถา เครื่องบุชามีตั้งไว้ กุมารกัณฑ์ถ้วนแปดได้มี 101 พระคาถา เครื่องบุชามีสู้อัน สักกบรรพกัณฑ์ถ้วนสิบบมี 43 พระคาถา เครื่องบุชชาติกแต่งอาจ มหาราชกัณฑ์ถ้วนสิบเอ็ดมี 69 พระคาถา เครื่องบุชชาที่ยังามติ ฉชัตติกัณฑ์สิบสองมี 36 พระคาถา เครื่องบุชชาติกแต่งไว้ กัณฑ์นครได้ถ้วนสิบสาม พระคาถางาม 48 ยอยกเข้าบุชสา พระคาถาพันครบถ้วน ฝูงข้าทั้งหลายแต่งเครื่องถ้วนไว้บุชสา จึงขออัญเชิญเทพดาทุกเทศ จงมาฟังยังล้ามหาเวสสันดรชาดก

บัดนี้ ขออาหาธนาพระสงฆ์เจ้าตนวิเศษได้ขึ้นแสดงธรรมเทศนายังล้ามหาเวสสันดรชาดก อันท่านหากหิบบยกมาเทศนาตามพระพุทธรูฎีกา จึงขออาหาธนาว่า

“...อาทิกถยานมชณเมกถยานปริโยสานกถยานสาคถ

สพพยณชนเภาลปริปฺณณปริสทฺธพรหมจริยปกาเสถ...”

ในโอกาส อารานนกโรมฯ

3.1.8 พระภิกษุเถระผู้เป็นประธาน ขึ้นธรรมมาสน์ โยม
อารานาศีลรับศีลจบแล้ว เริ่มบอกศักราชตั้ง โนม 3 จบ จึงเทศน์กัณฑ์ทศพรสืไป

บทบอกศักราช

จบลงนี้คาถาพันเรื่องพระเวส	เทศน์เอาจนให้สิ้นวันเดียวแล้วประเสริฐดี
อันนี้ เป็นกุศลสร้างไว้ภายหน้าชาติสิมา	ปรารถนาขึ้นนิรพานก็สงาย
คือว่าเมืองนิพพานนี้มีตายจักเทื่อ	เจ็บป่วยใช้ในเนื้อก็มี
ความทุกข์ไ้ทางขมอดชื่นใจ	ก็จะมีไปเถิงยอดนิพพานเมืองกว้าง
ขอให้ปวงชาวเชื้อประชาชนให้คิดฮ่ำ	อย่าแสวงหากรรม มั่นสืพบชาตินี้ ภายหน้า กะสิเห็น
พ่อจารย์เพ็งเขียนแต่้มแถมกลอน	ถกลงต่อ เอาแต่เพียงย่อ ๆ พอให้มันหูฯ

3.2 การปฏิบัติขณะฟังเทศน์

ในการฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งพระเริ่มเทศน์ตั้งแต่กัณฑ์ทศพร เมื่อพระเทศน์ถึงกัณฑ์นครนัั้น ทายกทายิกาจะต้องปฏิบัติ รักษาหน้าที่พิธีกรรมในขณะที่ฟังเทศน์ คือจะต้องคอยจุดเทียนประจำกัณฑ์นั้น ๆ เพื่อจุดบูชาคาถาพัน เทียนคาถาพันนี้จะต้องพันได้ครบถึงพัน มิได้เกี่ยวกับเทียน “เครื่องห้อย เครื่องพัน” ที่ตั้งไว้บูชาเฉยๆ ไม่ได้จุดเลย ซึ่งในปีต่อมา ๆ ก็นำมาตั้งบูชาอีก ส่วนเทียนพันต้องให้คนคอยจุดเป็นประจำ

3.2.1 เครื่องบูชาคาถาพัน ประจำกัณฑ์ต่าง ๆ ประกอบด้วย
ลายละเอียด ดังนี้

กัณฑ์ที่ 1 ทศพร	รูป 19	เทียน 19	เล่ม	เทียนงาม 1	เล่ม
กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์	รูป 134	ดอก	เทียน 134	เล่ม	
			เทียนงาม 2	เล่ม	
กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์	รูป 209	ดอก	เทียน 209	เล่ม	
			เทียนงาม 3	เล่ม	
กัณฑ์ที่ 4 นปเวส	รูป 57	ดอก	เทียน 57	เล่ม	เทียน งาม 4
				เล่ม	

กัณฑ์ที่ 5 ชูชก รูป 79 ดอก เทียน 79 เล่ม เทียนงาม
5 เล่ม

กัณฑ์ที่ 6 จุลพนรูป 35 ดอก เทียน 35 เล่ม เทียน
งาม 6 เล่ม

กัณฑ์ที่ 7 มหาพน รูป 80 ดอก เทียน 80 เล่ม เทียน
งาม 7 เล่ม

กัณฑ์ที่ 8 กุมาร รูป 101 ดอก เทียน 101 เล่ม เทียน
งาม 8 เล่ม

กัณฑ์ที่ 9 มัทรี รูป 90 ดอก เทียน 90 เล่ม เทียน
งาม 9 เล่ม

กัณฑ์ที่ 10 สักกะบรรพ รูป 43 ดอก เทียน 43 เล่ม
เทียนงาม 10 เล่ม

กัณฑ์ที่ 11 มหาราช รูป 69 ดอก เทียน 69 เล่ม
เทียนงาม 11 เล่ม

กัณฑ์ที่ 12 ฉัตติ รูป 36 ดอก เทียน 36 เล่ม เทียนงาม
12 เล่ม

กัณฑ์ที่ 13 นคร รูป 49 ดอก เทียน 49 เล่ม เทียน
งาม 13 เล่ม

3.2.2 ให้ตั้งกระถางรูปใบใหญ่ หม้อน้ำมนต์ใบใหญ่จุน้ำได้หาบปีบ ตั้ง
ไว้ 2 หม้อ หม้อกระถางรูปสองใบ หม้อน้ำมนต์ตั้งไว้กลาง กระถางรูปตั้งไว้ขอบตั้งติดกันและตั้งไว้
หน้าธรรมาสน์พระเทศน์ มีเหล็กหรือไม้ทำเป็นราวเทียนไว้กลางหม้อน้ำมนต์ ส่วนรูปเทียน ที่คน
ภายนอกนำมาเพื่อบูชานั้นมีได้เกี่ยวกับรูปเทียนในพิธี ก็ให้จุดติดไว้เป็นพิเศษ คืออย่าให้ปนกับรูป
เทียนคาถา

3.2.3 เมื่อเทศน์กัณฑ์ทศพร ก็ให้จุดรูปเทียนประจำคาถากัณฑ์
ทศพร มีพระคาถา 19 และจุดเทียนงาม 1 เล่ม นั้นให้จุดหมดในกัณฑ์นั้น ห้ามจุดปนรูปเทียน
กัณฑ์อื่น ๆ

3.2.4 แม้กัณฑ์หิมพานต์จนถึงกัณฑ์นคร ซึ่งมีรูปเทียนและเทียนง่ามประจำคาถาแล้วนั้น ก็ให้ทำเช่นเดียวกัน อย่าได้จุดเหลื่อมล้ำ โดยใช้รูปเทียนและเทียนง่ามซึ่งมีจำนวนประจำพระคาถาในกัณฑ์นั้น ๆ ไปจุดกัณฑ์อื่นสับสนกันไม่ได้เป็นอันขาดเพราะรูปเทียนที่จัดไว้ต้องให้ครบเท่าจำนวนพระคาถาในกัณฑ์นั้น ๆ แล้ว

3.2.5 เฉพาะเทียนง่ามนั้น กัณฑ์ทศพรมี 1 เล่ม กัณฑ์ต่อไปก็ทวีคูณ จนถึงกัณฑ์นครมี 13 เล่มมิได้มากเติมจำนวนพระคาถา ซึ่งบูรพาจารย์ทำกันมาเช่นนี้ น่าจะให้ครบพระคาถาเหมือนรูปเทียนบูชาอื่น ๆ แต่ก็ทำเป็นทวีคูณเพียงให้จุดประจำกัณฑ์หนึ่ง ๆ เท่านั้น เทียนง่ามในกัณฑ์ เห็นจะเป็นเทียนบูชาเทพดาเพื่อเป็นการต้อนรับ

3.2.6 หนังสือมหาชาติผูกหนึ่ง ๆ เป็นกัณฑ์หนึ่ง ซึ่งจัดแบ่งให้พระภิกษุสามเณรเทศน์มี 3 - 4 ลานนั้นเมื่อเทศน์จบรูปหนึ่ง ๆ ให้หวานข้าวตอก ดอกไม้ ข้าวสารทุก ๆ รูปจนกว่าเทศน์จบทุกองค์กัณฑ์

3.2.7 ผู้จุดรูปเทียนและเทียนง่าม หวานข้าวตอก ดอกไม้หรือข้าวสาร ต้องนั่งประจำลูกหนึ่งไม้ได้ต้องคว่ำข้าวตอกไว้สักกระบุง หาดอกไม้ไว้สักกระบุงเพื่อโปรยบูชาและรับเทวดา

3.2.8 หม้อน้ำมันต์ซึ่งทำด้วยเทียนบูชาคาถาพันนี้ เมื่อเสร็จงานบุญมหาชาติแล้ว ต่างพากันแย่งกันขอกัน เพื่อนำไปรดบ้านเรือน และอาบ ต้ม ถูว่าศักดิ์สิทธิ์มาก ซึ่งปีหนึ่งจะมีมหาชาติเพียงหนเดียวจุดจ่ายผูกพันธสีมาเสร็จแล้วแย่งกันฉะนั้น

3.2.9 ปีหนังสือเทศน์นั้น ก็นิยมป้องกันเสนียดจัญไรเหมือนกันขอไปไว้บ้านเรือน เพื่อป้องกันสรรพอันตรายต่าง ๆ พร้อมกับด้ายฝ้ายสายสนอง ส่วนเครื่องกล้วยต้นอ้อย แขงพร้าว แขงตาล ก็ถวายพระสงฆ์ภายในวัด

3.3 บัญชีทำบุญมหาชาติ

ในงานทำบุญมหาชาติประจำปี ต้องทำบัญชีเพื่อสะดวกในการจัดงานซึ่งเป็นการป้องกันการเข้าใจผิดของชาวบ้านอันจะพึงเกิดพินิจขึ้น ในการบำเพ็ญบุญส่วนรวมเป็นธรรมดา บัญชีนั้น ดังนี้

3.3.1 บัญชีแจกแบ่งหนังสือ กัณฑ์ไหนนิมนต์พระเณรรูปใดเทศน์ภายในวัดหรือนอกวัด กัณฑ์ไหนวัดอื่น ๆ เทศน์ให้บอกลำดับวาระเทศน์ให้ละเอียด เทศน์ลำดับเท่าใดต่อจากใครเวลาเทศน์ประมาณเท่าใด เป็นต้น

3.3.2) บัญชีรับค้ำพระบ้านอื่น ๆ ซึ่งใส่nimนต์มาเทศน์ ตกให้ใคร เป็นเจ้าศรัทธาเพื่อรับรองถวายภัตตาหารเช้าเพลไม่ให้ขาดตกบกพร่อง

3.3.3 บัญชีศรัทธารับกัณฑ์เทศน์ ต้องให้ใครเป็นคนรับคนถวาย ทุกกัณฑ์และจะต้องหาเจ้าศรัทธารับกัณฑ์ให้ครบตั้งแต่มาลัยหมื่นจนถึงกัณฑ์ฉลอง ถ้าหาเจ้าของกัณฑ์ ไม่ครบแล้วจะทำให้เสียงานอภัยภายหลังและเกิดปัญหาบ่อย ๆ

3.3.4 เจ้าบัญชีต้องแจ้งให้เจ้าศรัทธาค้ำทราบว่าเป็นกัณฑ์เทศน์ ไปถวายวัดนั้นบ้านนั้นเวลานั้นถวายอย่าให้พลาด บางรูปกลับบ้านโดยยังไม่ได้เครื่องกัณฑ์ พอเทศน์ แล้วไปเลย บางรูปเจ้าของกัณฑ์นำเครื่องกัณฑ์ไปถวายก่อนโดยยังไม่ได้เทศน์ อย่างนี้ มักพูดว่า “ตี กิณค้ายก่อน” ถวายเครื่องกัณฑ์นั้น ชาวบ้านเรียกว่า “ถวายค้ายเทศน์”

3.3.5 บ้านอื่นๆ เมื่อเทศน์แล้ว ก่อนจะกลับวัดควรอำลาพระสงฆ์ ผู้เป็นประธานก่อน เพื่อประธานจะได้ถามว่า “ได้รับเครื่องกัณฑ์หรือยัง ” ถ้ายังไม่ได้รับ ประธาน รับผิดชอบบอกให้โยมถวายทันทีอย่าชักช้า

3.4 กัณฑ์เทศน์ - กัณฑ์หลอนทุก ๆ ปี กัณฑ์มีเจ้าของรับเครื่องกัณฑ์ เพื่อรักษาธรรมเนียมประเพณี ควรถือเป็นหน้าที่อย่าชักช้า ดังนี้

3.4.1 ได้เวลาให้นำเครื่องกัณฑ์ออกไปวัด ถ้าไม่รู้ว่าเจ้าของบัญชี จะถวายวัดใดควรถามเจ้าบัญชีก่อนแล้วจึงนำเครื่องกัณฑ์ไปถวาย ถ้ารู้แล้วว่าตนรับเครื่องกัณฑ์ถวาย บ้านนั้น รูปนั้นจะนำไปถวายก่อนแล้ว จึงบอกให้เจ้าบัญชีภายหลังก็ได้ เพื่อได้หมายเหตุ ในบัญชี ให้เรียบร้อย

3.4.2 ก่อนถวายเครื่องกัณฑ์ ให้จุดรูปเทียน ไหว้พระรับศีลจึง กล่าวคำถวายแล้วประเคนควรรู้สิ่งใดรับในกาลใด นอกกาลเป็นอาบัติ เมื่อเสร็จแล้วพระรับพร้อม กล่าวอนุโมทนาว่า “ยถา” เจ้าของเครื่องกัณฑ์กรวดน้ำ เมื่อพระว่า “สัพพี” แล้วให้วางแก้วน้ำลง นั่งประนมมือรับพรจนกว่าจบอนุโมทนา “กราบ” แล้วเสร็จพิธี

3.4.3 กัณฑ์หลอน คือเครื่องกัณฑ์ของผู้มีศรัทธานำมาถวายในวัน ฟังเทศน์ ไม่เจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง เพียงกำหนดว่ารูปใดกำลังเทศน์อยู่บนธรรมาสน์ก็ถวายรูปนั้น โดย ไม่ยอมถวายรูปอื่นเป็นอันขาด เมื่อแห่เครื่องกัณฑ์ไปถึงแล้วจุดรูปเทียน พระเทศน์ลงจากธรรมาสน์ นิมนต์ไปรับเครื่องกัณฑ์พิเศษนั้น เรียกว่า “ ถูกกัณฑ์หลอน ” โยมผู้นำกัณฑ์หลอน มานั้นเรียกว่า “ เจ้าของกัณฑ์หลอน

3.4.4 วันฟังเทศน์มหาชาตินั้น บางบ้านนิยมทำกัณฑ์หลอนมาก เหลือเกิน แท้กัณฑ์มาถวายแต่ตอนเช้าถึงตอนเย็น หนุ่มสาวสนุกแท้กัณฑ์หลอนอย่างครึกครื้นตลอด วัน

3.5 ทำสัมมาลาโภช (คารวะ)

เมื่อเทศน์มหาเวสสันดร เทศน์กัณฑ์ฉลองจบแล้ว ให้ญาติโยมแต่ง ชั้นธ 5 พร้อมกันเพื่อทำพิธีขอขมาโทษคารวะพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว นำไปถวายพระเถระตามคำ สัมมาคารวะ ดังนี้

บทสัมมาคารวะ

โอกาสๆ ผู่ข้าทั้งหลาย

ทั้งหญิงชายและน้อยถาว์ทั้งผู่ปาวและสาวฮาม	ทั้งลุงอาว์และพ่อแม่ ทั้งเฒ่าแก่และลูกตา
กับทั้งท้าวพระยาแสนหมื่นชมชื่นพร้อมกันมา	กับทั้งพราหมณาและทวยคำถ้วนหน้าหมู่เศรษฐี
กับทั้งปุโรหิตตาจารย์พร้าพร้อม	ใจอ่อนน้อมในธรรมบางผ่องมีเงินคำถามแต่ได้
บางผ่องมีดอกไม้และเผิงเทียน	ใจเสถียรชมชื่น ยกยื่นพร้อมนำมา
มีทั้งศิลาและเหมียงหมากทุกพากพร้อมอาหาร	กับทั้งของหวานเป็นเค้า คือว่า
ข้าวต้มและข้าวหนมข้าวแกงและข้าวมีทูปายาส	ข้าวปาดและข้าวแกงมัน สัพพสันบั้งจี๋
หมกมอกหมี่และลาบแกงเป็นของแพงล้า	ยิ่งแซบช่อยสิ่งเพิงใจ ตามวิสัยตักแต่ง
พร้อมแล้วและนำมา ถวายบูชาเครื่องแจก	แก่แก้วทั้งสาม ในอารามช่วงเขต
ถวายแก่เจ้ากุตตนิเศษบรรวร	
บัดนี้ ผู่ข้าทั้งหลายก็ประมวลเอามา	ยังเครื่องอามิสสาบูชาสองประการ
คือว่า เครื่องอามิสสาบูชาภายในและภายนอก	เครื่องอามิสสาบูชาภายในคือจิตใจและชั้นธทั้งห้า
เครื่องอามิสสาบูชาภายนอก	มีข้าวตอกดอกไม้และเผิงเทียน
หมากพลูเลียนพร้าพร้อม	ผู่ข้าน้อมนมัสการอธิฐานยอใส่ชั้นตั้งไว้
ให้เป็นห้าโกฐาสด้วยอารมณ	โกฐาอันประถมนั้น ผู่ข้าทั้งหลาย
ขอถวายบูชาองค์พระสัพพัญญูเจ้า	เป็นเค้าหมู่เนืองนอง โกฐาอันถ้วนสองนั้น
ผู่ข้าทั้งหลายขอถวายสมมาบูชา	พระสรีระคุณเจ้าอันดิงาม
โกฐาอันถ้วนสามนั้น ผู่ข้าทั้งหลาย	ขอถวายสมมาบูชาพระสารีริกธาตุ
พระเจดีย์ทั้งพระศรีมหาโพธิ์	พระพุทธรูปเจ้าทั้งมวล

อันควรตั้งอยู่ทุกที่ โภทฐาอันถ้วนสี่ นั้น
 ธรรมเจดีย์และอุทิสเจดีย์และบริโภคเจดีย์ศรีแหล่งหล้า โภทฐาอันถ้วนห้านั้นฝูงข้า-ทั้งหลาย
 ขอถวายสมมาบูชาพระอริยะสังฆเจ้า
 กับทั้งท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่
 หลอนว่าเป็นอาการโทษมาหากฐ์แล้วต่างหลงลืม
 トラบต่อเท่ากาลบัดนี้ โทษอันให้เกิด
 ใจหลงไหลหลอนว่าได้หลงลืมฟังฟ้า
 ขอแก่พระเป็นเจ้าจงไผดกรุณา
 เป็นบาปข้องในวิภูษสงสาร
 ฝูงอยู่เฮือนหนึ่งข้าวกัศิ
 ฝูงกระทำการตกแต่งไว้ทำกัศิ
 ขอแก่พระมุนีตนอยู่เกล้าเป็นทรงธรรม
 ตั้งไว้สร้อยหน้าแล้วกระทำให้เป็นอโหสิกรรม
 กรรมอันจักห้ามขึ้นเมื่อเมืองฟ้าและนिरพาน
 ยังกาน หลอนว่ามีอาการหลงลืมฟังฟ้า
 ช่วงเขตทรงเพศย้อมมากลายหลอนว่าได้ถ่มน้ำลายและบัวปาก ได้หัตถบาสิเกล้าเจ้ากุตนมมีศีล
 อันหนึ่ง หลอนว่าได้นั่งสาดและอิงเสา
 อันหนึ่ง หลอนว่าได้เหยียบตมติดปาทาเข้ามาในช่วงเขต บางผ่องทรงเพศเพียงมายาทั้งหุดาหล่าชู
 บางผ่องได้จับจู้และบายนม
 บางผ่องได้จับเสื่อและสะไบ
 เป็นครองสุตวิสัยแสนโยชน
 ขอจงนำเอามายังโทษแห่งฝูงข้าทั้งหลาย
 นำเสียเชิงโทษ อย่าให้เป็นสักคะวารณะธรรม
 ประการหนึ่ง ฝูงข้าทั้งหลายได้พร้อมกันมาชวนชวาย ตกแต่งยังทานคือว่าเครื่องหวานและเครื่องส้ม
 เครื่องต้มและเครื่องแกง อันหนึ่ง
 หลอนว่ามีมดตามดแดงตไล่เป็นฝุ่นโห่งปลิวไป
 เป็นครองวิสัยบ่อสูเมื่อ คิดว่าใจเชื่อแล้วจึงนำมา
 ถวายบูชาเวนแจกแก่แก้วทั้งสามในอาฮามช่วงเขต
 ขอแก่เจ้ากุตนมวิเศษจงกรุณา ขออย่าเป็นโทษาโทษต้อง ขออย่าเป็นบาปข้องอยู่ในวิภูษสงสาร

ประการหนึ่ง ผู่ข้าทั้งหลายพร้อมกันมาชวนขวยตักแต่ง ยังกาน หลอกว่ามีลูกหลานน้อยก่อน
 ได้กินก่อนชิมดู อันหนึ่ง หลอนว่าลืมน้ำมือและส่วยหน้า อันหนึ่ง หลอนว่าได้ออกปากแล้วเหล่า
 ลืมเสีย
 อันหนึ่ง ผู่เมียหลอนว่าได้คิดเคียดเมื่อตักแต่งยังกาน อันหนึ่ง หลอนว่าได้หยอกเจ้ากุดน
 มีศีล
 คิดว่ายินดีดอมช้อยโชค อันหนึ่ง หลอนว่าได้ปากโศดและวาจา อันหนึ่ง หลอนว่าได้ไสยานอน
 ในเขต
 หลับลืมนเพศเมื่อฟังธรรม เป็นครองอันบ่ยาและประมาท อันหนึ่ง ผู่ปลอดด้วยวาจา อันหนึ่ง
 หลอนว่าได้คะระหา
 ดิเตียนนินทาพระพุทธรูปเจ้าว่าบ่งาม องค์ฮามนั้นสูงพอสะหน้อย องค์น้อย
 นั้นต่ำพอประมาณ
 องค์กลางนั้นหน้าบานช้อยโชติ องค์ใหญ่หน้าหน้าโศด บ่อเสมอกัน สังกสารันโต อันหนึ่ง
 ผู่ข้าทั้งหลาย
 ได้ท่วระเทียวไปมาทุกคำเข้า เมื่ออริยสังฆเจ้านอนหลับหันตื่นหน้า
 บ่ขึ้นเหงานอน
 หลอนว่ามีจิตใจวิวาท ขออย่าเป็นบาปฮ้ายเปียดเบียนตน ขอแก่พระเป็นเจ้าจงโศดกรุณาอย่าให้
 เป็นโทษาโทษต้อง
 เป็นบาปช้อยอยู่ในวิภูษะสงสาร ประการหนึ่ง ผู่ข้าทั้งหลาย ทั้งหญิงชายใหญ่่น้อย
 เล่นระห้อยหยอกกันไป
 เป็นวิสัยอันไห่งปลิวใสของทาน ขออย่าเป็นอาการโทษต้อง อย่าให้เป็นบาปช้อยอยู่ในวิภูษะสงสาร
 ประการหนึ่ง ผู่ข้าทั้งหลายทั้งหญิงชายและเด็กน้อย ยินระห้อยเล่นเข้ามานำลุงตาและพ่อแม่
 เขานั้นฮู้แต่เล่นและยินดี บางผ่องสับหิงคีและสับข้าง บางผ่องจับไม้ขว้างไปมาตามประสาเด็กน้อย
 บางผ่องให้อินอ้อยแอ่วกินนม บางผ่องตื่นติดตมเข้ามาในช่วงเขต บางผ่องปิดพวงเพศหมู่บุดผา
 ทั้งผาลาและมีม่วง
 เล่นเต้นถ่วงหยอกกันไป โรทันตาฮ้อยให้ ได้ไม้ค้อนไล่ตีกันเป็นอันนันพันชิต
 บ่อแมนฮิตครองธรรม

เป็นครองอันบ่ยาและประมาท อันหนึ่ง
 หลอนว่าได้นั่งฮ่วมสาดและฮ่วมหนั่ง
 อันหนึ่ง

หลอนว่าได้นั่งตำหลังและปิ่นข้าง อันหนึ่ง
 หลอนว่าได้ซี้ข้างม้างวควายกลายอา
 ฮามช่วงเขต

อันเจ้ากุตนวิเศษให้อนุญาต ขออย่าได้เป็นบาปฮ้าย
 เบียดเบียนตน ขอแก่พระเป็นเจ้าจง
 โผดกรุณา

ขออย่าเป็นโทษาโทษต้อง ขออย่าเป็นบาปช้องพาไป ตามวิสัยเมื่อจักมรณัต คั้นว่าคลาดแล้ว
 ขอให้ได้เมื่อเมืองแก้วกล่าวแล้วคือว่านिरพาน
 ประการหนึ่ง ผุ่งข้าทั้งหลายทั้งหญิง
 ชายและเฒ่าแก่

ทั้งพ่อแม่และลูกตา พร้อมกันมายินดีในเขต
 เหตุว่าอยากเมื่อเมืองฟ้าและนिरพาน
 ประการหนึ่ง ผุ่งข้าทั้งหลายหลอนว่าเป็นอาการเหน็ดเหนื่อย ได้เหยียดแข็งและเหยียดขาเที่ยวไปมา
 อยากเว้า

เมื่ออริยสังฆเจ้าฟังเทศนาธรรม บ่จำนำหุงตั้งต่อ
 คืดหอบ้านภายเฮื่อนใจบ่ดีโลดคร้าน
 กลัวเมื่อบ้านแล้วบ่คืนมา นอนนำภริยาลูกเต้า
 บางผ่องได้กินเหล่าสุราเมามัวตากลิ้น
 อายโฮมเฮ้า

แก่สังฆเจ้าตนทรงธรรม ขอจงนำเอามาอังโทษ
 แห่งผุ่งข้าทั้งหลาย มาตั้งไว้สร้อยหน้า
 แล้วจงกระทำ

ให้เป็นอโหสิกรรมนำเสียให้เสียทุกวันทุกยาม
 トラบต่อเท่าเข้านिरพานทุกตนทุกคน
 ก็ข้าเทอญฯ

จตุตาโร ธมมา วฑุตนติ
 ขอวุฒิธรรมทั้งสี่ คือ อายุ วรรณะ
 สุขะ พละ

จงบังเกิดในชั้นธสันดานแก่ผุ่งข้าทั้งหลาย ทุกเมื่อทุกยามก็ข้าเทอญ นิพพานปัจจโย โหตุ
 สรุ ๆ ฯ

บทขมาโทษพระรัตนไตร

อจจโย โน ภนเต อจจมา ยถาพาลมุพเห อกุสเล, เย ภนเต ขาติโต ปฏฐายปมาท
 วา อาคมมอโยยิโสมนสิการี วา อาคมมพุทธะ วา ธมิเม วา สงฆะ วา อการวิ อกริมหา

กาเยน วา วาจา วา มนสา วา สมมุขาปิปรมุขาปีเตสฺ โน ภาเน อจฺจยํอจฺจยโต ปฏิกฺกณา
หาตุายตี สําราย.

บทขมาโทษพระรัตนไตร (แปล)

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โทษอันเป็นไปล่วงเกินใด ได้ทันแล้วซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ผู้เป็นคนโง่ คน
หลงเป็นคนไม่ฉลาดด้วยประการใด ข้าพเจ้าทั้งหลายเหล่าใด จำเดิมแต่เกิดมา อาศัยความประมาท
ไม่ใส่ใจโดยอุบายอันแยบคาย จึงได้ทำความไม่เคารพในพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆะเจ้า
ด้วย กาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ขอพระสงฆ์จงรับซึ่งโทษอันล่วงเกิน โดยความเป็น
โทษล่วงเกิน ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อจะได้สำรวมต่อไป

บทขอขมาโทษ (กล่าวพร้อมกัน)

โย โทโส โมหจิตเต	พุทธสมิ ปกโต มยา
ขมถ เม สพฺพโทสํ	สพฺพปาปวินสฺสตํ
โย โทโส โมหจิตเตน	ธมฺมสมิ ปกโต มยา
ขมถ เม สพฺพโทสํ	สพฺพปาปวินสฺสตํ
โย โทโส โมหจิตเตน	สงฺฆสมิ ปกโต มยา
ขมถ เม สพฺพโทสํ	สพฺพปาปวินสฺสตํ ฯ

บทขอขมาโทษ (แปล)

โทษใดๆ ที่ข้าพเจ้าได้ทำด้วยจิตลุ่มหลงในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ขอพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จงดอดโทษทั้งหมดแก่ข้าพเจ้า ขอปาปกรรมทั้งปวงที่ข้าพเจ้า
ทำแล้วจงนิบหายไป

เมื่อทำสัมมนาการขอขมาโทษแล้ว ผู้เป็นประธานนำชั้น 5 ไปถวายพระเถระ
พระสงฆ์พร้อมกันอนุโมทนา

ว่า ยถาฯ สัพฺพ ไปจนจบ

ว่า สพฺพพุทธานุภาเวน ไปจนจบ

ว่า ภาวตุ สพฺพมฺงคฺลํ ไปจนจบ

เมื่อพระหัวหน้าว่า ยถา นี้ ญาติโยมกรวดน้ำ พอรับสัพพี วางแก้วน้ำประนมมือ รับพร เมื่อเสร็จแล้วพระเถระนำบาตรน้ำมนต์เทศน์มหาชาติ ประพรมญาติโยม พระสงฆ์นั่งอันดับ สวด ชยันโต ถึงบทกษิณเภา ว่า สพเพ พุทธา ฯลฯ รกข์พณฺหาณิสพฺพโส ฯ จบ

หัวหน้าว่า หนุททานิ มยฺภนฺเต อาปุจฺฉาม พุทฺทิจจา พุทฺทณฺเฑีย
พระตอบ ยสฺสทานิ ตุมฺเห กาลมฺณญฺถ โยม สาธุ ภนฺเต ฯ กราบ

จบสมภาภายนอกแล้วให้ทุกคนตั้งจิตอธิฐาน ขอตั้งมั่นในคุณธรรมพระเวสสันดร คือมีเมตตา เผื่อแผ่เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมตามความสามารถและปรารถนา พบพระศรีอริยเมตไตรย์ในภพภาคหน้าพ้นเทอญฯ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ในการเทศน์มหาชาตินั้นมีลำดับขั้นตอนในการทำ พิธีกรรม เนื่องจากจะต้องจัดเตรียมงานให้พร้อม เพราะมีขั้นตอนหลายขั้นตอนจะข้ามหรือขาด พิธีกรรมบางอย่างก็ไม่ได้ แต่สมัยปัจจุบันนี้อาจจะมีขั้นตอนในการเทศน์มหาชาติไม่ครบตามขั้นตอน ในสมัยโบราณ เพราะปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาในการทำบุญ ฉะนั้นจึงทำให้พิธีกรรม บางอย่างขาดหายไป

4.1.2 ข้อมูลภาคสนาม

4.1.2.1 ผลการสัมภาษณ์ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด

จา มุตตจิตโต พระอธิการ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีญาณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. วัดจอมแจ้ง. กล่าวว่า สาเหตุที่มีการ ทำบุญผะเหวดมาจากโบราณกาลเล่าไว้ในหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสน กล่าวว่า เมื่อครั้งที่พระมาลัยเถร เจ้าได้เดินทางไปไหว้สักการะพระธาตุเกษแก้วจุฬามณี บนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้พบกับพระศรี อาริยเมตไตรย พระพุทธองค์จึงได้ตรัสกับพระมาลัยว่า “...หากมนุษย์ผู้ใดต้องการพบกับพระองค์ และเกิดในศาสนาของพระศรีอาริย์ก็ขออย่าได้กระทำบาปหนัก คือ ไม่ฆ่าบิดามารดา ไม่ฆ่าครูบา อาจารย์ ไม่ฆ่าพระสงฆ์สามเณรจนเคารพพวกท่านเหล่านั้นและต้องฟังเทศน์มหาชาติคาถาพันให้จบ ภายในวันเดียว ด้วยหวังในอนิสงส์นั้น ” ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนชาวไทย - หล่ม จึงเกิดความ เชื่อในบาป - บุญ คุณ - โทษ เมื่อถึงวัน จัดงานประชาชนก็จะมารวมกันที่วัดและช่วยกันจัดตกแต่ง สถานที่ เพื่อทำการประกอบพิธีกรรม ในวันงาน และถ้าผู้ใดจะมาทำบุญฟังเทศน์หรือไม่มาก็ได้ ตามแต่ศรัทธาของแต่ละบุคคล

สอน ผิวทอง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 19 หมู่ 2 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า ประเพณีบุญผะเหวดนี้ เป็นประเพณีที่มีเรื่องเล่ามาจากหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสน เป็นเรื่องราวกล่าวถึงการให้ทานครั้งยิ่งใหญ่ของพระเวสสันดรและด้วยเหตุนี้ชาวบ้านน้ำเอี้ยได้พึงปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาล และเป็นประเพณีที่อยู่ในฮีตสิบสอง ในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ - ต้นเดือนมีนาคม ชาวบ้านจะมาประชุมปรึกษากันเพื่อที่จะจัดงานบุญประจำปี และตามความเชื่อหากชาวบ้านไม่ทำบุญในประเพณีบุญผะเหวดนี้จะเกิดอาเพศ เกิดความเดือดร้อนบ้านเมืองวุ่นวายหรือตนเองและครอบครัวนั้น จะเดือนร้อนและครอบครัวไม่สงบสุข มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันทุกวัน

ตาหยัน อินบัวทอง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 31 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า ประเพณีบุญผะเหวดมาจากเรื่องราวของการตั้งใจเป็นทานของพระเวสสันดร จนถูกขับไล่ออกจากเมืองเพราะทานช้างคู่บ้านคู่เมือง ของตน พระบิดาทรงโกรธมากจึงขับไล่พระเวสสันดรออกจากเมืองพร้อมเมียและลูกก็ได้เสด็จตามพระเวสสันดรออกจากเมืองมาด้วย ไม่ว่าจะผู้ใดจะขออะไรจากพระเวสสันดร พระองค์ทรงประทานให้ได้ตามความต้องการแม้กระทั่งชีวิตของพระองค์ การทำบุญในประเพณีบุญผะเหวด เพราะเชื่อว่าถ้ารู้จักทำบุญให้ทาน รู้บาปบุญคุณโทษ ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เมื่อตายไป ในภายชาติภพข้างหน้าก็หวังจะได้พบศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย ดังนั้นจึงมีการทำบุญผะเหวดในช่วงเดือนสามหรือเดือนใดก็ได้แล้วแต่ความสะดวกของชาวบ้าน

เพชร โกแสนต่อ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 30/1 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า ประเพณีบุญผะเหวดนั้นเป็นประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษและได้สืบทอดมาจนชั่วลูกชั่วหลาน ประเพณีบุญผะเหวดนี้ เป็นการทำบุญให้ทานครั้งใหญ่ เป็นเรื่องเล่าถึงพระเวสสันดร พระนางมัทรี กัณหา ชาลีและเตมาชูชก และเล่าถึงแต่ละชาติของพระองค์ทั้ง 13 กัณฑ์ ซึ่งเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวพุทธ เพราะคิดว่าการให้ทานหรือการทำบุญในประเพณีบุญผะเหวดนี้ ตายไปจะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี

เบญจวรรณ กลอนเก่า. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 64 หมู่ 10 ตำบลบ้านหินกลิ้ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า ประเพณีบุญผะเหวดเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล แห่งพระเวสเข้าเมือง การบูชาพระอุปัศตู และการแห่ข้าวพันก้อน มีการเทศถึงเรื่องราวพระเวสสันดรในแต่ละชาติจนพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเมื่อได้ฟังเรื่องราวทั้งหมดข้าพเจ้าก็จะรำลึกถึงการให้ทาน แ่กุศลผลบุญให้แก่เจ้ากรรมนายเวร เพื่อให้ข้าพเจ้าได้พบกับศาสนาของพระองค์ และประเพณีนี้เป็นประเพณีอันเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองที่จะต้องร่วมกันสืบต่อไปให้คนรุ่นหลังได้ดำรงประเพณีอันดีงามนี้ยังคงอยู่คู่บ้านเมือง ดังนั้นในช่วงเดือนสามหรือเดือนสี่ของทุกปีก็จะเป็นงานบุญผะเหวด

ประจักษ์ ปันนา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 91 หมู่ 2 ตำบลบ้านหินกลิ้ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า ประเพณีบุญผะเหวดนั้นเป็นการเทศน์เกี่ยวเรื่องราวการให้ทานของพระเวสสันดร การช่วยเหลือคนที่เดือดร้อนช่วยโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพื่อที่พระองค์จะได้ตรัสรู้กระทั่งมีชาวมองเห็นเหตุการณ์ในกายภาคหน้าของมวลมนุษย์ทั้งหลาย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของมนุษยชาติ แล้วพระองค์ทรงบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และที่สำคัญประเพณีบุญผะเหวดนี้จัดขึ้นมาเพราะบางคนเชื่อว่าถ้าไม่จัดงานขึ้นมาจะเกิดความเดือดร้อน บ้านเมืองแห้งแล้ง จึงจัดขึ้นในช่วงปลายเดือนสาม ต้นเดือนสี่ของทุกปี

สุดตา วันพุธ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 13 หมู่ 3 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดมีมาตั้งแต่สมัยพราหมณ์และมหาพุทธสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านพึงปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดเพราะเป็นประเพณีที่สร้างบุญกุศลเก็บสะสมไปชาติภพหน้า งานจะจัดอยู่ในช่วงเดือนสี่ของทุกปีและคนที่มานั่งฟังเทศน์จนจบทั้ง 13 กัณฑ์จะมีบุญบารมีเกิดพบชาติของพระศรีอริยเมตไตรย

แก้ว พุทธา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 5 หมู่ 3 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า ประเพณีบุญผะเหวดนี้เป็นการเทศน์เกี่ยวกับพระเวสสันดรและลูกเมีย ซึ่งเล่าถึงการให้ทาน การเกิด 10 ชาติ การบำเพ็ญเพียรภาวนาจนบรรลุตระัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธ

เจ้า ชาวบ้านจึงต้องการทำบุญให้ทานดังที่พระองค์เคยกล่าวไว้ในหนังสือพระมาลัยหมื่นมาลัยแสนที่ เกี่ยวข้องกับบุญผะเหวดในการบริจาคทานและเพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวร ครอบครัว และบ้านเมืองนั้นเมื่อถึงคราวเคราะห์ร้ายก็ให้พ้นผ่านไปด้วยดี หากไม่จัดงานบุญขึ้นมาฝนฟ้าจะไม่ตก ต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านจึงต้องจัดงานขึ้นทุกปี เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญต่อประเพณีบุญผะ เหวดและศรัทธาในศาสนาพุทธ ตามบรรพบุรุษพึงสืบต่อกันมาจนถึงบัดนี้

เกี่ยว น้อยกา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้ สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 6 หมู่ 3 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กล่าวว่าเป็นการเทศน์เล่าถึงเรื่องราวของพระเวสสันดรและลูกเมียของพระองค์ ซึ่งในแต่ละชาตินั้นมีความเป็นมาไม่เหมือนกันจนถึงชาติสุดท้ายนี้ที่พระองค์บรรลุเป็นพระอรหันต์ ให้ ความสำคัญในเรื่องการบริจาคทาน ชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่าการทำบุญในครั้งนี้เป็นการทำบุญให้ ทานเพื่อเป็นกุศลบารมีแก่บ้านเมือง ครอบครัวและตนเอง อีกอย่างชาวบ้านกลัวว่าถ้าไม่จัดงานจะ เกิดความเดือดร้อน ความวุ่นวาย ในหมู่บ้านและครอบครัว

ปาน อินเพชร. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้ สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 1 หมู่ 3 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า การมีจิตใจอันเป็นกุศลของพระเวสสันดรที่ บริจาคทานทุกอย่างเท่าที่ตนจะ ทำได้ การช่วยเหลือคนยากจนและผู้คนที่เดือดร้อนต้องการ ความช่วยเหลือ จนพระองค์ถูกพระ บิดาขับไล่ออกจากเมือง ในระหว่างทางมีชาวบ้านมาขอธมมาพระองค์ก็ทรงยกให้จึงทำให้พระองค์และ ลูกเมียต้องเดินด้วยเท้าเร่ร่อนไปในป่า ไม่นานชูชกก็มาขอลูกทั้งสอง พระองค์ก็ทรงยกให้ พระอินทร์ มาขอเมียตนก็ประทานให้ไปโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระองค์ตรัสรู้เป็นพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นเมื่อถึงเดือนสี่ของทุกปีชาวบ้าน ต่างพากันจัดเตรียมงานเพื่อที่จะได้รับบุญฟัง เทศน์มหาชาติ ทำหน้าที่ของชาวพุทธที่ดีในการถือศีล ละเว้นความชั่ว เพื่อจะได้มีอานิสงส์เกิดร่วม ชาติกับพระองค์

ตา ถึงกัน. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดมีมาแต่สมัยโบราณ สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และจะ อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานอนุรักษ์สืบต่อ ๆ ไป ให้เป็นประเพณีที่อยู่คู่บ้านเมืองและประเทศชาติ การเทศน์ มหาชาติเป็นการเล่าเรื่องถึง 10 ชาติ ของพระเวสสันดรในการบริจาคทาน จนกระทั่งถูกขับไล่ออกจาก

เมืองพร้อมกับลูกและเมียติดตามไปด้วย ขณะที่พระองค์กำลังเดินทางไปที่เขาไกรลาส ชาวบ้านซึ่งรู้ข่าวว่าพระองค์จะเสด็จผ่านทางนี้ต่างก็พากันมาขอธรรมาและสิ่งของ อื่น ๆ ของพระองค์ พระองค์ก็บริจาคทานให้ไป จึงต้องเดินด้วยเท้าไปที่เขาไกรลาส ไม่นานก็มีชายชราเดินทางมาพบพระองค์เพื่อมาขอบุตรทั้งสองไปเลี้ยง พระองค์ก็ทานให้ไป แต่เมื่อพระนางมัทรีทราบข่าวจึงเร่งเดินกลับไปพลับพลา แต่ในขณะที่เดินทางกลับนั้นก็ยังมีเสือและสิงโต ซึ่งเป็นเวทดาแปลงกายมานอนขวางทางไว้ เพื่อมิให้ขัดขวางในการให้ทานของพระเวสสันดร จนพระองค์ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นเมื่อถึงเดือนสี่ชาวบ้านก็จะร่วมกันจัดงานบุญผะเหวดและแห่ ข้าวพังก้อน เพื่อที่จะได้แผ่เมตตาบุญกุศลทั้งหลายให้กับเจ้ากรรมนายเวรและเพื่อให้บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข

อรพิน เปี้ยสิมมา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดเป็นประเพณีที่มีความสำคัญกับชาวบ้านเป็นอย่างมากเพราะบรรพบุรุษรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย ได้ปฏิบัติประเพณีอันดีงามนี้มาจากอดีต และได้สืบทอดมาให้อุถึงความงดงามของวัฒนธรรมอันมีค่านี้ให้ลูกหลาน ได้สืบทอดความดีงามนี้ไว้สืบทอดต่อไป มีมูลเหตุมาจากเรื่องพระเวสสันดร เทศเกี่ยวกับการให้ทานของพระเวสสันดรและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น เมื่อถึงเดือนสี่ของทุกปีชาวบ้านจะพากันจัดงานบุญผะเหวดและมีการแห่ข้าวพังก้อนและแห่พระอุปัชฌาย์เข้าวัดเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและหมู่บ้าน นอกจากนี้แล้วยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการถวายธงไชย เนื่องจากว่า การถวายธงไชยนี้จะทำให้ตนเองพ้นจากทุกข์และพ้นจากบาป

เผื่อน ขวัญเมือง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 2 หมู่ 2 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดเป็นประเพณีที่ชาวบ้านทุกคนมาร่วมมือร่วมใจกันเพื่อเป็นบุญกุศลให้ไปเกิดในภพภูมิเดียวกับพระพุทธเจ้า ประเพณีจะจัดขึ้นในช่วงเดือนสาม - เดือนสี่ของทุกปี เพราะชาวบ้านเชื่อว่าชาติที่แล้วพระศรีอริยเมตโตยโพธิสัตว์ได้บอกพระมาลัยเถระเจ้าว่า “...ถ้ามนุษย์ทั้งหลายปรารถนาจะได้พบและเกิดร่วมศาสนากับพระองค์ จงรักษาศีลอย่าให้ขาดควรให้ทานสม่ำเสมอแก่สมณะชีพรามณ์ ยากจกเข็ญใจ ผู้ยากไร้ทั้งหลาย จงอย่าได้ด่าว่าฆ่าพ่อตีแม่ ให้ตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาเรื่อง พระเวสสันดรชาดก ให้จบสิ้นภายในวันเดียว จึงจะได้เกิดร่วมศาสนาและพบเห็นพระองค์...”

ลบ โสณา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 6 หมู่ 2 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดเป็นประเพณีที่พระสงฆ์ได้พาชาวบ้านทำมาตั้งแต่ตั้งแต่เดิมเพื่อเป็นกุศลผลบุญทำให้ขึ้นสวรรค์และตักบาตรที่ดี ชาวบ้านทุกหมู่บ้านจึงเชื่อว่าประเพณีบุญผะเหวดคือการบำเพ็ญบุญ ที่เป็นความดีที่ยิ่งใหญ่ มีการสละความเห็นแก่ตัว ชาวบ้านจึงถือเป็นเทศกาลที่ทุกคนในหมู่บ้านสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญและได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมาจนถึงรุ่นลูกหลานที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษ์เป็นวัฒนธรรมสืบไป เพื่อให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาล มีแต่สิ่งที่ดี ๆ เข้ามาในชีวิต

สมาน สีสังข์. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 7 หมู่ 2 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดเป็นประเพณีของชาวบ้านตั้งแต่บรรพบุรุษจะต้องสืบทอดมาทุกปี และจะจัดขึ้นในช่วงเดือนสามถึงเดือนสี่ หรือช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการประกอบอาชีพหลักเสร็จ ชาวบ้านทุกหมู่บ้านจะมีความเชื่อในเรื่องพระอุปัชฌาย์เป็นพระผู้รักษาพิธีกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นตั้งแต่ต้นจนจบ โดยเชื่อกันว่าในการทำบุญแต่ละครั้งจะมีมารเข้ามาขัดขวางทำลายพิธีกรรม ชาวพุทธจึงต้องนิมนต์พระอุปัชฌาย์มาร่วมพิธีด้วยเพื่อช่วยขจัดอันตรายและเกิดความสวัสดิ์มงคลแก่ชาวบ้าน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ชาวไทย - หล่ม ทุกคนต่างมีความเชื่อที่คล้ายกัน เช่น เชื่อในการเกิดชาติหน้า เชื่อในการพบศาสนาพระศรีอาริย์ เชื่อในการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และเชื่อในการครองตนในธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวไทย - หล่ม แทบทุกคนมั่นทำบุญกุศลเพื่อให้ตนเองและครอบครัวพบเจอแต่สิ่งที่มีมงคลเข้ามาในชีวิต และเป็นประเพณีหนึ่งที่สืบทอดกันมานาน

4.1.2.2 รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด

ตพยัน อินบัวทอง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 31 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่มนั้น เป็นประเพณีพื้นบ้านที่ชาวบ้านมีความตั้งใจและศรัทธาในการทำบุญ ที่พึงปฏิบัติกันมานั้นจะมีการแห่พระอุปัชฌาย์ แห่ข้าวพันก้อน แห่กันหลอน แห่พระเวสเข้าเมืองหรือบางครั้งชาวบ้านพอมิเงินบ้างก็จะจ้างมหรสพมาแสดงจะแสดง

ในเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดก แต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านยังคงสืบสานวัฒนธรรมอันมีค่านี้ไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบไป

เพชร โกแสนตอ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 30/1 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่มเป็นประเพณีพื้นบ้าน การร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในการจัดงานมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา การปฏิบัติในจารีตประเพณี การรู้จักเข้าสังคม รูปแบบของบุญผะเหวดที่สืบปฏิบัติมานั้นก่อนการจัดงานจะมีการทำความสะอาดวัด การตกแต่งบริเวณวัด การฟังเทศน์ การแห่กันหลอน การแห่พระอุปัชฌาย์ การแห่พระเวสเข้าเมือง การแห่ข้าวพันก้อน เป็นต้น ปัจจุบันนี้ชาวบ้านก็ยังปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเพียงเล็กน้อย เช่น บางหมู่บ้านอาจไม่มี การแห่พระเวสเข้าเมือง เป็นต้น

เบญจวรรณ กลอนเก่า. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 64 หมู่ 10 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล มีการแห่พระเวสเข้าเมือง การแห่กันหลอน การบูชาพระอุปัชฌาย์ และการแห่ข้าวพันก้อน มีการเทศน์เรื่องพระเวสสันดรในแต่ละชาติ จนพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะรำลึกถึงการให้ทาน แผ่กุศลผลบุญให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและประเพณีนี้เป็นประเพณีอันเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองที่จะต้องร่วมกันสืบต่อไปให้คนรุ่นหลังได้ดำรงประเพณีอันดีงามนี้ให้ยังคงอยู่คู่บ้านเมืองและเป็นมรดกแก่ลูกหลานสืบต่อไป

ประจักษ์ ปันนา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 91 หมู่ 2 ตำบลบ้านหินกั้ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดหรือบุญเดือนสี่เป็นประเพณีที่ชาวบ้านได้สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในอดีตจะมีการทำบุญให้ทาน การฟังเทศน์ การแห่พระเวสสันดร กระแห่ข้าวพันก้อน การบูชาพระอุปัชฌาย์ การแห่กันหลอน แต่ปัจจุบันนี้ การแห่พระเวสเข้าเมืองนั้นมีเพียงบางหมู่บ้านเท่านั้น เพราะชาวบ้านไม่ค่อยมีเวลาว่าง บางหมู่บ้านการแห่พระเวสเข้าเมืองจึงไม่นิยมแห่กัน

สุดตา วันพุธ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 13 หมู่ 3 ตำบลน้ำเขี้ยว อำเภอหล่มสัก

จังหวัดเพชรบูรณ์ เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดมีมาตั้งแต่สมัยพราหมณ์และมหาพุทธสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านพึงปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดเพราะเป็นประเพณีที่สร้างบุญกุศลเก็บสะสมไปถึงชาติภพหน้า งานจะจัดอยู่ในช่วงเดือนสี่ของทุกปี ประเพณีนี้เป็นพระเพณีที่ทุกคนในหมู่บ้านต่างร่วมกันจัดงาน จะมีการแห่พระเวสเข้าเมืองการฟังเทศน์ฟังธรรม การแห่กันหลอน การบูชาพระอุปัศถ์ การแห่ข้าวพันก้อน แต่พอมาสมัยนี้การแห่พระเวสนั้นไม่มีอีกแล้ว ชาวบ้านต่างหันมาเล่นละคร ตอนแห่พระเวสเข้าเมืองแทนเพื่อความรื่นเริงของหมู่บ้าน

แก้ว พุทธา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีบุญภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 5 หมู่ 3 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า หากปีใดไม่จัดงานบุญขึ้นมาฝนฟ้าจะไม่ตกตามฤดูกาลชาวบ้านจึงต้องจัดงานขึ้นทุกปี เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญต่อประเพณีบุญผะเหวดและศรัทธาในศาสนาพุทธตามบรรพบุรุษซึ่งสืบต่อกันมาจนถึงบัดนี้ มีการบูชาพระอุปัศถ์ การแห่ข้าวพันก้อน การแห่พระเวสเข้าเมือง การแห่กันหลอน การฟังเทศนาของมหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ชาวบ้านมีความต้องการที่จะทำบุญให้ทาน เพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวร ครอบครัวและบ้านเมืองจะอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข เมื่อถึงคราวเคราะห์ร้ายก็ให้พ้นผ่านไปด้วยดี

เกี้ยว น้อยกา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีบุญภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 6 หมู่ 3 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดเป็นการเทศน์เล่าถึงเรื่องราวของพระเวสสันดร และเป็นประเพณีที่พึงสืบต่อ ๆ กันมาเป็นเวลาช้านาน มีการฟังเทศน์ การแห่กันหลอน การแห่ข้าวพันก้อน การแห่พระเวสเข้าเมือง การแห่พระอุปัศถ์ แต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านไม่นิยมแห่พระเวสเข้าเมืองเพราะว่ามันยุ่งยาก ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีการเล่นละครกอนชา ในเรื่องราวของการแห่พระเวสเข้าเมืองแทน

ปาน อินเพชร. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีบุญภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 1 หมู่ 3 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดนั้นเป็นประเพณีที่คนในหมู่บ้านล้อมใส่ประเพณีจะจัดอยู่ในช่วงเดือนสี่ เป็นประเพณีพื้นบ้านที่ชาวไทยหล่มสืบทอดจากปู่ ย่า ตา ยาย มาจวบจนปัจจุบัน มีการแห่พระอุปัศถ์ การแห่กันหลอน การแห่ข้าวพันก้อน การแห่ พระเวสเข้าเมืองหรือบางครั้ง ชาวบ้านก็จ้างมหรสพมาแสดง เล่นในเรื่องราวของพระเวสสันดร

ตา ถึงกัน. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณ์ภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดมีมาแต่สมัยโบราณ สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นประเพณีที่อยู่คู่ศาสนาของพระพุทธเจ้ากับประเทศชาติ ดังนั้นเมื่อถึงเดือนสี่ชาวบ้านก็จะร่วมกันจัดงานบุญผะเหวดและแห่ข้าวพันก้อน การบูชาพระอุปัศตู การแห่พระเวสเข้าเมือง การแห่กันหลอน การเข้าวัดฟังเทศน์ เพื่อที่จะได้แผ่เมตตาบุญกุศลทั้งหลายให้กับเจ้ากรรม นายเวรและเพื่อให้ตนเองและครอบครัวเป็นสุข และพ้นเคาะกรรม

อรพิน เขี้ยสมิมา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณ์ภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวดเป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะสมัยโบราณบรรพบุรุษรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย ได้ปฏิบัติประเพณีอันดีงามนี้มาจากอดีตสืบทอดมา ให้รู้ถึงความงดงามของวัฒนธรรมอันมีค่านี้ ให้ลูกหลานได้สืบทอดความดีงามนี้ไว้ ดังนั้น เมื่อถึงเดือนสี่ของทุกปีชาวบ้านจะพากันจัดงานบุญผะเหวดและมีการแห่ข้าวพันก้อน แห่พระอุปัศตู แห่กันหลอน แห่ผ้าพระเวส และการแห่พระเวสเข้าเมือง เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและหมู่บ้าน

เผื่อน ขวัญเมือง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณ์ภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 2 หมู่ 2 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวด เป็นประเพณีที่ชาวบ้านทุกคนมาร่วมมือร่วมใจกันจัดงานเพื่อเป็นบุญกุศล และจะจัดขึ้นในช่วงเดือนสามถึง เดือนสี่ของทุกปี เพราะชาวบ้านจะมีกิจกรรมทำ เช่น การบูชาพระอุปัศตู แห่ผ้าพระเวส การแห่กันหลอน การแห่ข้าวพันก้อน การแห่พระเวสเข้าเมือง แต่ปัจจุบันแห่พระเวสเข้าเมืองไม่มีอีกแล้วเพราะชาวบ้านหันมาเล่นละครคอนชา (ละครตลก) ชาวบ้านจะเล่นในท้องเรื่อง ตอนแห่พระเวสเข้าเมืองแทน เพราะบางพื้นที่อาจไม่มีเวลาส่วนมากคนในปัจจุบันนี้จะไม่ค่อยมีเวลามาร่วมงานกันมาก เพราะมีความกังวล ในการประกอบอาชีพกลัวว่าผลการเกษตรของตนจะได้รับความเสียหาย ซึ่งบางครอบครัวต้องการที่จะมีเวลาในการประกอบอาชีพของตนเองเป็นส่วนมาก ดังนั้น ปัจจุบันนี้จึงมีชาวบ้านมาร่วมงานน้อยและไม่ค่อยมีเวลามานั่งฟังเทศน์

ลบ โสนา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณ์ภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 6 หมู่ 2 ตำบลน้ำเฮี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัด

เพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวด เป็นประเพณีที่พระสงฆ์ได้พาชาวบ้านทำมาตั้งแต่ตั้งแต่วังโบราณเป็นวิธีแบบวิถีชาวบ้าน เพื่อเป็นกุศลผลบุญชาวบ้านแทบทุกหมู่บ้านจึงเชื่อว่าประเพณีบุญผะเหวดคือการบำเพ็ญบุญที่เป็นความดีที่ยิ่งใหญ่มีการเสียสละความเห็นแก่ชาวบ้านจึงถือเป็นเทศกาลที่ทุกคนในหมู่บ้านสนใจร่วมกันบำเพ็ญ ในวันนั้นก็จะมีการแห่ข้าวพันก้อน แห่พระอุปัชฌาย์ แห่กันหลอน และแห่พระเวสเข้าเมือง แต่พอมาถึงสมัยปัจจุบันนี้ ไม่มีการแห่พระเวสเข้าเมืองแต่มีการละเล่นละครกอนชาเกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดรเข้าเมืองแทน และชาวบ้านได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมาจนถึงรุ่นลูกหลาน ที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษ์เป็นวัฒนธรรมสืบไป เพื่อให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาล มีแต่สิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต

สมาน สีสังข์. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีบุญฤทธิ์ คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 7 หมู่ 2 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวด เป็นประเพณีของชาวบ้านมาตั้งแต่บรรพบุรุษจะต้องสืบเนื่องมาทุกปี จะจัดขึ้นในช่วงเดือนสาม - สี่ หรือช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการทำเกษตรของตนเอง ชาวบ้านทุกหมู่บ้านจะมีความเชื่อในเรื่องการทำบุญ ให้ทาน ในวันนั้นจะมีการแห่พระอุปัชฌาย์อันเป็นพระผู้รักษาพิธีกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นตั้งแต่ต้นจนจบ โดยเชื่อกันว่าในการทำบุญแต่ละครั้งจะมีมารเข้ามาขัดขวางทำลายพิธี ชาวพุทธจึงต้องนิมนต์พระอุปัชฌาย์มาร่วมพิธีด้วยเพื่อช่วยขจัดอันตรายต่าง ๆ และเกิดความสวัสดีมงคลอีกด้วยด้วยการแห่ข้าวพันก้อน การแห่กันหลอน การแห่ผ้าพระเวส และการแห่พระเวสเข้าเมือง เพื่อให้ชาวบ้านมีใจอันเป็นกุศล แต่บางหมู่บ้านอาจไม่มีการแห่พระเวสเข้าเมือง เพราะไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะจัดงาน ดังนั้น จึงจัดงานได้ตามจำนวนงบประมาณที่มีอยู่ แต่ยังมีการเล่นละครเข้ามาเล่นแทนจะเล่นในเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดก

จา มุตตจิตโต พระอธิการ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีบุญฤทธิ์ คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. วัดจอมแจ้ง ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวด เป็นบุญที่ชาวบ้านทุกคนต้องพึงปฏิบัติ และประเพณีบุญผะเหวดนี้จะจัดอยู่ในช่วงเดือนสี่ของทุก ๆ ปี เป็นการร่วมมือร่วมใจ มีความสามัคคีในกลุ่มชาวบ้านที่มาบำเพ็ญ บุญกุศล การฟังเทศน์มหาชาติ การแห่พระอุปัชฌาย์ การแห่กันหลอน การแห่ผ้าพระเวส การแห่ข้าวพันก้อน การแห่พระเวสเข้าเมือง มีมหรสพหรือละครกอนชา ในเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดก

สอน ผิวทอง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณญภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 19 หมู่ 2 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ความสำคัญของประเพณีบุญผะเหวด เป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะบรรพบุรุษได้สืบทอดมาและให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป ในวันงานจะมีการแห่กันหลอน แห่พระเวสเข้าเมือง แห่ข้าวพันก้อน บูชาพระอุปัชฌาย์และละครสั้นเล่นในเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดก ชาวบ้านบางคนหรือบางหมู่บ้านเชื่อว่าถ้าปีใดไม่ได้จัดงานบุญผะเหวดขึ้น หมู่บ้านนั้นจะเกิดข้าวยากหมากแพง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตทางการเกษตรขายได้ไม่ดี เจ็บไข้ได้ป่วยบ่อยๆ

แก้ว สายโส. ให้สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2557. ศรัณญภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 34 หมู่ 2 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ประเพณีบุญผะเหวด เป็นประเพณีอันดีงามที่ชาวบ้านดำรงอนุรักษ์จากบรรพบุรุษในอดีตสืบเนื่องและพึงปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันมีค่าแล้วนำมาปฏิบัติประเพณีนี้ชาวบ้านจะจัดในช่วงที่พร้อมหรือระยะเวลาที่เหมาะสม ชาวบ้านจะร่วมมือร่วมใจกันจัดงานขึ้น ในวันงานนั้นชาวบ้านได้มีส่วนร่วมโดยการแห่ข้าวพันก้อน การแห่กันหลอน แห่พระเวสเข้าเมือง การแห่ผ้าพระเวส การบูชาพระอุปัชฌาย์ และปัจจุบันนี้ชาวบ้านไม่มีการแห่พระเวสเข้าเมืองแต่จะมีละครสั้นเรื่อง พระเวสสันดรเข้ามาแทน บางท้องที่ก็จะแห่แต่ผ้าผะเหวดเท่านั้น

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า รูปแบบในการทำพิธีเทศน์มหาชาตินี้บางท้องถิ่นก็จะมี ความแตกต่างกันไป เพราะปัจจุบันชาวบ้านมีเวลาในการร่วมกันทำบุญน้อยโดยจะใช้เวลาในการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ ดังนั้น รูปแบบประเพณีจึงลดลงน้อยกว่าสมัยก่อนซึ่งจัดทำพิธีเต็มรูปแบบ

4.1.2.3 ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด

จา มุตตจิตโต พระอธิการ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณญภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. วัดจอมแจ้ง. เล่าว่า ก่อนจัดงานนั้นชาวบ้านและวัดจะมีการปรึกษาและตกลงกันให้เรียบร้อยชาวบ้านจะเตรียมจัดอาหารการกิน เช่น ขนม ข้าวต้มและอาหารหวานคาวต่าง ๆ สำหรับถวายพระภิกษุสามเณรและเลี้ยงดูบรรดาผู้คนที่มาร่วมงานและจัดหาปัจจัยไทยทานสำหรับใส่กัณฑ์เทศน์เพื่อถวายพระภิกษุสามเณร ส่วนทางวัดก็แบ่งหนังสือออกเป็นกัณฑ์ ๆ หนังสือผู้หนึ่งอาจแบ่งเป็นหลายกัณฑ์ก็ได้เพื่อให้ชาวบ้านได้รับกัณฑ์โดยทั่วถึงกันมอบหนังสือให้พระภิกษุ-สามเณรในวัดนั้นเพื่อเตรียมไว้เทศน์ นอกจากนั้น จะมีการนิมนต์

พระสงฆ์จากวัดอื่นมาเทศน์โดยมีฎีกาไปนิมนต์พร้อมบอกชื่อกัณฑ์ และเชิญชวนชาวบ้านที่อาศัยอยู่
 วัดนั้นตั้งอยู่มาร่วมทำบุญด้วยชาวบ้านทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่มคนสาวจะพากันไปรวมที่วัดช่วยกันจัดทำ
 ที่พักสำหรับผู้มาร่วมงานและช่วยกันจัดทำดอกไม้จัดตกแต่งประดับประดาศาลาโรงธรรมด้วยดอกไม้
 พวงมาลัยและธงทิวซึ่งด้วยสายสิญจน์ ตั้งหม้อน้ำมนต์มีขันหมาดเบ็ง (บายศรีประดับด้วยหมาก) แปด
 อัน โองน้ำ 4 โอง ตั้งไว้ที่มุมธรรมาสน์ในโองน้ำมีจอก แหน (สำหรับ)ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น
 ดอกจิก ดอกฮัง (ดอกเต็งรัง) ดอกบัว ดอกบานไม่รู้โรย ดอกกรัก ฯลฯ และใบบัว บัณรูปสัตว์ต่าง ๆ
 เช่น รูปนก รูปวัว รูปควาย รูปช้าง รูปม้า ฯลฯ เอาไว้ที่ได้ธรรมาสน์ธงใหญ่ปิดรอบโรงธรรมาสน์
 และนอกศาลาในทิศทั้งแปดเพื่อหมายว่าเป็นเขตปลอดภัยป้องกันพญามารไม่ให้ล้ำเข้ามาตามเสารง
 ปักไว้ ใส่ข้าวพันก้อน ทางด้านตะวันออกของศาลาโรงธรรมปลูกห่อพระอุทิศขึ้นไว้พร้อมด้วย
 บาตร 1 ใบ ร่ม 1 คัน กระจอน 1 ใบ กาน้ำ 1 ใบ และไตรจีวร 1 ชุดสำหรับถวายพระอุ
 คุต การจัดตกแต่งดังกล่าวจัดให้เสร็จเรียบร้อยก่อนวันงาน วันแรกของงานเรียกว่า "วันรวมหรือวัน
 โสม" ในวันนี้ นอกจากจะมีประชาชนและหมู่บ้านอื่นที่ใกล้เคียงหลั่งไหลกันมาร่วมงาน แล้วจะมีพิธี
 นิมนต์พระอุคต การนิมนต์พระอุคตนั้นตอนเช้ามีตของวันโสมประมาณสี่หรือห้านาฬิกามีพิธีมา
 นิมนต์พระอุคต โดยก่อนเริ่มพิธีการมีการนำก้อนหินขนาดโตพอสมควร 3 ก้อน ไปวางไว้ ในวัง
 น้ำหรือถ้าไม่มีวังน้ำอาจเป็นที่ใดที่หนึ่งก็ได้ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากวัดที่จัดงานบุญผะเหวด พอถึงกำหนดเวลา
 ก็มีการแห่พานดอกไม้ รูป เทียน ขันห้าขันแปด ไปยังสถานที่ก้อนหินวางอยู่ซึ่งสมมติว่าเป็น พระ
 อุคตพอไปถึงที่ดังกล่าวจะมีผู้ไปหยิบก้อนหินชูขึ้นและถามว่าเป็นพระอุคตหรือไม่สองก้อนแรกจะ
 ได้รับคำตอบว่า "ไม่ใช่" พอถึงก้อนที่สามจึงจะตอบรับว่า "ใช่" จึงมีการกล่าวคำอาราธนาพระอุคต
 แล้วอัญเชิญก้อนหินก้อนที่สามซึ่งสมมติว่าเป็นพระอุคตใส่พานหรือถาดและจะมีจุดประทัดหรือยิงปืน
 แห่พระอุคตพร้อมตี่ฆ้องตีกลองและเป่าแคนอย่างครึกครื้นเข้ามายังวัด เมื่อแห่มาถึงก็นำไปวาง
 ประดิษฐานไว้ที่ห่อพระอุคตข้างศาลาโรงธรรมที่เตรียมไว้ พอแห่พระอุคตเข้ามาประดิษฐานไว้
 เรียบร้อยแล้ว ต่อจากนั้น จะตีฆ้องและกลองพร้อมเครื่องดนตรีแห่แห่นพ้อนรำรอบ ๆ วัด และตามละแวก
 หมู่บ้านตอนค่ำประชาชนจะมาโสม (รวม) กันอีกครั้งหนึ่ง จึงอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธรมณต์
 เย็นเมื่อพระสวดมนต์จบก็ขึ้นสวดบนธรรมาสน์อีก 4 ครั้ง ครั้งละ 2 รูป รวม 8 รูป คือ สวดอิติปิโส
 โพรสัตถ์ บันตัน - บันปลาย (อ่านในโปลานเป็นภาษาบาลีสัมผัสคาถา ซึ่งเรียกว่า "คาถาพัน" ผู้จัดทำ
 สมัยบวชอยู่ก็เคยได้รับอาราธนาไปอ่าน) และสวดชัยมงคลตามลำดับ ต่อไปนิมนต์พระขึ้นเทศน์พระ
 มาลัยหมื่นพระมาลัยแสนก่อนพระเทศน์เอาคาถาพระอุคตที่บหวางไว้ที่ข้างธรรมาสน์ดังที่กล่าวแล้ว

เมื่อพระเทศน์จบประชาชนก็แยกย้ายกันบ้านวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจึงแห่ข้าวพันก้อนตั้งแต่เวลา 02.00 น. ชาวบ้านจะตื่นขึ้นมาปั้นข้าวเหนียวเป็นก้อนเล็ก ๆ จำนวนร้อยก้อนเพื่อที่จะแห่ไปถวายพระอุปัคฺตที่วัดแล้ววางข้าวพันก้อนไว้ตามธงหรือตามภาชนะที่จัดไว้ เมื่อใกล้สว่างและแห่ข้าวพันก้อนเสร็จแล้วก็ประกาศอัญเชิญเทวดาให้มาชุมนุมกันและอาราธนานิมนต์พระเทศน์สังกาสหลังจากฟังพระเทศน์สังกาสแล้วก็เริ่มเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ให้จบภายในวันเดียวหลังจากที่เทศน์มหาชาติจบ จัดขันดอกไม้ ธูป เทียน กล่าวคือการะพระรัตนตรัยจบลงนั้นชาวบ้านต่างก็เริ่มเตรียม กลองยาว ฆ้อง โหม่ง มาตีเป็นจังหวะเพื่อแห่กัณฑ์หลอนไปตามหมู่บ้านแล้วชักชวนชาวบ้านร่วมบริจาคทานอันก่อให้เกิดเป็นบุญแก่เราในภพหน้า กัณฑ์หลอน คือ กัณฑ์เทศน์ที่ทำพิธีแห่ไปจากบ้าน (เรียกว่า แห่กัณฑ์หลอนหรือแห่กะหลอน) ไม่จำเพาะกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่งและเจาะจงจะถวายพระรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อแห่กัณฑ์หลอนไปถึงวัดพระรูปใดกำลังเทศน์อยู่ก็รอกจนกว่าท่านเทศน์จบ แล้วก็นิมนต์มารับกัณฑ์หลอนนั้น ในงานบุญพระเวสคราวหนึ่ง อาจมีกัณฑ์หลอนสักกี่กัณฑ์ก็ได้แล้วแต่ศรัทธาของประชาชน ในละแวกนั้น เทศน์หกกัณฑ์ คือ ทำนองเทศน์เล่นเสียงยาว ๆ คล้ายทำนองลำยาว มีการเล่นลูกคอและทำเสียงสูงต่ำเพื่อให้เกิดความไพเราะ เรื่องมหาชาตินี้ที่นิยมเทศน์และแห่ได้แก่ กัณฑ์มัทรี กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มหาราชหรือนครกัณฑ์ การเทศน์แห่จะนิมนต์พระที่เสียงดี เทศน์คั่นกลางเพื่อช่วยให้ผู้ฟังเกิดความไพเราะซาบซึ้งไม่เกิดการเบื่อหน่าย ต่อจากนั้นมีละครกลอนช้าเล่นปิดท้ายเล่นในเรื่องราวของกัณฑ์ที่ 13 ตอนพระเวสเข้าเมือง

สอน ผิวทอง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 19 หมู่ 2 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า ประเพณีบุญผะเหวดนี้เป็นประเพณีที่ชาวบ้านน้ำเอี้ยได้ฟังปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล เป็นประเพณีที่อยู่ในฮีตสิบสองอยู่ในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ - ต้นเดือนมีนาคม ชาวบ้านจะมาประชุมเพื่อปรึกษากันเพื่อที่จะจัดงานบุญประจำปี และตามความเชื่อหากชาวบ้านไม่ทำบุญในประเพณีบุญผะเหวดนี้จะเกิดอาเพศ จะเกิดความเดือดร้อนบ้านเมืองวันวายเป็นวันเทศน์มหาชาติหนึ่งวัน เรียกว่า "มื่อโฮม" (วันสุกดิบ) ชาวบ้านต่างมาอยู่กันที่วัดเพื่อที่จะตกแต่งศาลาหรือสถานที่ที่จะทำบุญ จัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละพันก้อน มีการตั้งธงใหญ่ไว้แปดทิศและมีศาลเล็ก ๆ เป็นที่เก็บข้าวพันก้อนและเครื่องคาวหวานสำหรับ ผี เปรตและมารรอบ ๆ ศาลการเปรียญ จะแขวนผ้าผะเหวด เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดร ตั้งแต่กัณฑ์ที่ 1 ถึงกัณฑ์สุดท้ายหลังจากนั้นจะนิมนต์พระอุปัคฺตมาสถิต ณ บริเวณพิธี

โดยมีขบวนแห่ดอกไม้ รูป เทียน ชั้นห้าหรือชั้นแปด ไปยังสระน้ำที่อยู่ใกล้ ๆ แล้วผู้อาวุโสจะหยิบก้อนหินจากสระน้ำถาม 3 ครั้ง ก่อนจะนำหินมาสถิต ไว้ยัง "หอพระอุปัชฌ์" (สมมุติว่าหินนั้นเป็นพระอุปัชฌ์) โดยกำหนดหอพระอุปัชฌ์เป็นศาลเพียงตา หรือทำหิ้งบูชาอยู่ในมณฑลพิธี ซึ่งจะมีเครื่องบูชาต่าง ๆ ได้แก่ บาตรพระชั้นห้าหรือชั้นแปดผ้าไตรจีวรพานหมากและพานยาสุบ่มกางกั้นแดดน้ำตมและกระโถนวางไว้ ตอนค่ำประชาชนจะมารวมกันอีกครั้งหนึ่งจึงอาราธนาพระสงฆ์สวดหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสนและพระพุทธรูป เมื่อพระสวดพระพุทธรูปจบพระจะขึ้นสวดบนธรรมาสน์อีก 4 ครั้ง ครั้งละ 2 รูป รวม 8 รูป คือ สวดอิติปิโสโพธิสัตว์ บันตัน - บันปลาย ต่อไปก็จะนิมนต์พระขึ้นเทศน์พระมาลัยหมื่น-พระมาลัยแสน จนจบ และพากันคุมหรรสพในงานหรือกลับที่พักตอนรุ่งเช้านั้นชาวบ้านแต่ละครัวเรือนต้องตื่นขึ้นมาตั้งแต่ 03.00 น. นิ่งข้าวแล้วปั้นข้าวเป็นก้อนเล็ก ๆ ร้อยก้อนแล้วนำไปแห่รอบหมู่บ้านเพื่อไปถวาย พระอุปัชฌ์แล้วเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาปกป้องคุ้มครองในพิธีและอาราธนานิมนต์พระเทศน์สังกาสจนจบแล้วก็เริ่มเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ คือ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ กัณฑ์ วนประเวศน์ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพน กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรีกัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์มหाराช กัณฑ์กษัตริย์ กัณฑ์นครกัณฑ์ เมื่อพระเทศน์จบแล้วชาวบ้านก็เริ่มแยกย้ายไปเตรียมแห่กัณฑ์หลอมมาที่วัด หลังจากนั้นก็ถวายแก่พระสงฆ์ที่เทศน์อยู่ในขณะนั้น ต่อจากนั้นมีละครกลอนข้าเล่นปิดท้ายเล่นในเรื่องราวของกัณฑ์ที่ 13 ตอนพระเวสเข้าเมือง เมื่อพิธีกรรมเสร็จก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

สุดตา วันพุธ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขึ้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 13 หมู่ 3 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า ในวันแรกหรือวันโฮมนั้น บรรดาหนุ่มสาว คนเฒ่า คนแก่ และประชาชนต่างร่วมไม้ร่วมมือกันทำความสะอาดในวัดและบริเวณรอบ ๆ วัด และตกแต่งธรรมาสน์ให้สวยงาม ช่วงบ่ายจะมีการแห่อุปัชฌ์คือจะไปเอาหินที่อยู่ในแม่น้ำ คลองบึง หรือหนองน้ำ นำผ้าจีวรพระมาห่มพระอุปัชฌ์แล้วนำไปแห่รอบโบสถ์ประมาณ 3 รอบ หลังจากนั้น ก็นิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์เย็น เทศน์พระคัมภีร์มาลัยหมื่นมาลัยแสนให้เสร็จภายในตอนเย็นของ วันนั้น แล้วพอเช้ารุ่งของวันต่อมาประมาณตี 3 ตี 4 ชาวบ้านแต่ละหลังจะลุกขึ้นมาปั้นข้าวเหนียวแล้วนำมาปั้นเป็นก้อน ๆ แล้วก็นำไปแห่ที่วัด พอต่อมาพระก็จะเริ่มเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ ถ้ามีใครง่วงนอนชาวบ้านก็จะนำข้าวพันก้อนขว้างใส่กันเพื่อจะทำให้ไม่ง่วงนอน แล้วก็ห่มจุดธูปตลอดไม่ให้ธูปนั้นดับ จุดเทียนไว้

ที่ปากอ่างเพื่อให้เทียนนั้นหยดใสในน้ำเพื่อทำเป็นน้ำมันต์ พอฟังพระเทศน์มหาชาติจบ 13 กัณฑ์ แล้วพระก็ให้ศีลแก่ชาวบ้านทุกคนเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัวต่อไป

แก้ว พุทธา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 5 หมู่ 3 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำดัก จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า วันแรกหรือวันโฮม จะชาวบ้านพร้อมใจกันมาทำความสะอาดบริเวณลานวัด บนศาลา และทำเครื่องบูชาต่าง ๆ อย่างละ 1,000 คำ ทุกอย่าง แล้วนำสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา ไปปล่อยลงแม่น้ำลำคลอง จากนั้นก็จะเริ่มแห่อุทิศจากแม่น้ำไปบนบาลศาลากลางแล้วเอาน้ำจากแม่น้ำมาทำพิธีในวัดแล้วก็เทศน์พระคัมภีร์มาลัยหมื่นมาลัยแสนจนจบ เมื่อเทศน์เสร็จชาวบ้านก็แยกย้ายกันกลับบ้าน เช้าวันรุ่งขึ้นเวลาประมาณตี 3 ตี 4 ก็จะมีการแห่ข้าวพันก้อนจากหมู่บ้านไปยังวัดแห่รอบโบสถ์ 3 รอบ แล้วนิมนต์พระอาราธนาเทศน์สังกาสจนจบพระสงฆ์พระเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ แล้วก็มีการฉลองในช่วงเย็นตื่นเข้ามาอีกวันทำบุญตักบาตรมักจะทำในช่วงเดือนปลายเดือนสาม - ต้นเดือนสี่ ทำกัน 2 วัน

เกี้ยว น้อยกา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 6 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำดัก จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า วันแรกก็บรรดาคนแก่ ลูกเด็กเล็กแดง หนุ่มสาว จะไปรวมกันที่วัดช่วยกันทำความสะอาดวัดและลานวัด ตกแต่งสถานที่ แต่งเครื่องบูชาต่าง ๆ เตรียมทุกอย่างให้พร้อม ตอนช่วงบ่าย ๆ จะไปนำก้อนหินจากแม่น้ำขึ้นมาซึ่งเป็นตัวแทนพระอุทิศแห่ไปยังวัด แห่ในวัดรอบโบสถ์ 3 รอบ ต่อมาช่วงเย็นจากแห่อุทิศเสร็จแล้วชาวบ้านก็จะรวมตัวกันที่ศาลาเพื่อนิมนต์พระสงฆ์มาอาราธนาธรรม หลังจากนั้นมีการเทศน์พระคัมภีร์มาลัยหมื่น - มาลัยแสน วันรุ่งขึ้นชาวบ้านตื่นขึ้นมาเวลาประมาณ ตี 4 เพื่อที่จะมานั่งข้าวและนำข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนจำนวนพันก้อน แล้วแห่ข้าวพันก้อนไปยังวัดเพื่อถวายพระอุทิศ เสร็จแล้วนิมนต์พระสงฆ์เทศน์สังกาสจบลง พระสงฆ์ก็เริ่มเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ ถ้าเกิดอาการง่วงก็จะขำงัวข้าวเหนียวใส่กันเพื่อให้ตื่นมาฟังเทศน์ต่อ พอเทศน์เสร็จพระก็จะให้ศีลให้พรแล้วก็พรมน้ำมันต์ให้เป็นอันเสร็จขั้นตอน

ปาน อินเพชร. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 1 หมู่ 5 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำดัก จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า วันโฮมหรือวันแรก ชาวบ้านจะเตรียมเครื่องบูชาให้ครบทุกอย่าง จัดสถานที่ ตกแต่งธรรมมาศภายในบริเวณวัด ชาวบ้านจะนำก้อนหินจากหนองน้ำซึ่ง

เป็นตัวแทนพระอุปคุตขึ้นมาแห่ไปที่วัด ในช่วงตอนเย็นก็มีการเทศน์พระมาลัยหมื่นมาลัยแสน เป็นอันเสร็จพิธีในวันนี้เช้าวันรุ่งขึ้น แต่ละบ้านก็จะนั่งข้าวเหนียวแล้วปั้นเป็นก้อน ๆ แล้วนำไปที่วัด เพื่อนำไปทำพิธีแห่ข้าวพันก้อน จากนั้นพระก็จะเริ่มเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ แล้วชาวบ้านก็จะนั่งฟังอย่างตั้งใจ ถ้าวางก็จะนำข้าวเหนียวขวางกันให้ตื่นมาฟังเทศน์ให้จบทั้ง 13 กัณฑ์เลยทีเดียว ช่วงระยะเวลาในการทำนั้นไม่ค่อยจะกำหนดให้ทำตรงกันทุกเดือน แล้วแต่ความพร้อมของแต่ละหมู่บ้าน

ดาหยัน อินบัวทอง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 31 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า วันแรกหรือวันโฮม ชาวบ้านที่ว่างงานจะมาช่วยกันทำความสะอาดวัดและลานวัด ชาวบ้านจะนำดอกไม้มาตกแต่งศาลาและธรรมมาส์การนำของมาทำบุญนั้นชาวบ้านจะนำข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวตอก เงิน กัณฑ์บูชา (ในกัณฑ์นั้นจะมี รูป เทียน ดินสอ ยางลบ เข็ม ด้าย สมุด ดอกไม้ ข้าวเกรียบ ขนมจีน) เวลาประมาณ 4 โมง - 5 โมงเย็นชาวบ้านจะพากันไปสระน้ำหรือคลองที่อยู่ใกล้วัด เพื่อที่จะไปนำพระอุปคุตขึ้นจากน้ำและแห่ไปรอบ ๆ โบสถ์จะนิมนต์พระมาสมุติเป็นกัณฑ์ ชาลี พระเวสสันดร นางมัทรี และชูชก เดินตามขบวนพระอุปคุตไปยังวัด หลังจากนั้น ก็สวดมนต์เย็นต่อด้วยสวดพระคัมภีร์พระมาลัยหมื่น-มาลัยแสน เทศน์จบแล้วชาวบ้านก็แยกย้ายกันกลับไปยังบ้านของตน เช้าวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะตื่นขึ้นมาประมาณเวลา ตี 4 ชาวบ้านตื่นขึ้นมาหุงข้าวและนำปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ จำนวนพันก้อนและแห่ ข้าวพันก้อนไปรอบ ๆ หมู่บ้าน จากนั้นก็เริ่มเทศน์ “เทศน์สังกาส” เมื่อเทศน์จบลงแล้วก็เทศน์ต่อด้วยกลอนเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ในระหว่างเทศน์นั้นพระก็จะเริ่มจุดเทียนพระคาถาที่ละกัณฑ์เพื่อทำน้ำมนต์ ขณะเทศน์อยู่นั้นชาวบ้านรู้สึกวงนอนก็จะนำเอาข้าวพันก้อนมาโยนใส่กันเพื่อไม่ให้วงนอน ต่อมาพระสงฆ์จะเทศน์ 6 กัษัตริย์เรื่องราวเกี่ยวกับพระมหาเวสสันดรชาดกหรือบางครั้งชาวบ้านจะจำมหรสพมาแสดงในเรื่องราวของพระเวสสันดรและมีความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดไว้ดังนี้ว่า ประเพณีบุญผะเหวดนี้เป็นประเพณีอันเก่าแก่ที่ปู่ ยา ตา ยาย ตั้งแต่สมัยโบราณอนุรักษ์และถ่ายทอดมาให้คนรุ่นหลังได้ซาบซึ้งถึงวัฒนธรรมอันสวยงามนี้ไว้

เพชร โกแสนต่อ. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 30/1 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า วันแรกหรือวันโฮม ประเพณีบุญผะเหวดจะจัดขึ้นในช่วงเดือนสาม - เดือนสี่ของทุก ๆ ปี ชาวบ้านนำต้นกล้วย ต้นอ้อย ดอกไม้ต่าง ๆ มาตกแต่งธรรม

มาส์ให้สวยงาม และมารวมกันทำธงชัย ธงขอแล้วนำยาสูบมาบวมจำนวน 1,000 มวน คำหมาก 1,000 คำ เมียง 1,000 คำ แหน่ง (หรือว่านหอม) 1,000 อัน นำมาไว้ใกล้ ๆ บาตรน้ำมนต์ จากนั้นแห่พระอุปัชฌาย์จากสระน้ำไปยังวัด หลังจากนั้นพระสงฆ์ก็สวดมนต์เย็นต่อด้วยสวดพระคัมภีร์ พระมาลัยหมื่นพระมาลัยแสน พอรุ่งเช้าชาวบ้านจะตื่นขึ้นมาแห่ข้าวพันก้อนไปรอบหมู่บ้านเพื่อไปถวายพระอุปัชฌาย์ แล้วก็อัญเชิญเหล่าเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาสถิตในพิธีและอาราธนานิมนต์ พระเทศน์สังกาสจนจบแล้วก็จะเริ่มเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ในระหว่างนั้นพระสงฆ์จะนำเทียนพระคาถามาจุดเพื่อทำน้ำมนต์ให้จนภายในวันเดียว เพราะเชื่อว่าถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ให้จนภายในวันเดียว รุ่งเช้าชาวบ้านก็พากันไปใส่บาตรหลังจากนั้นเป็นอันจบพิธี ในบุญผะเหวดเชื่อในความศรัทธาและความเลื่อมใสในพระศาสดาเป็นอย่างมาก เพราะประเพณีบุญผะเหวดนี้เป็นการทำบุญที่ส่งผลให้ตนสงบร่มเย็นเป็นสุขและได้ไปเกิดบนสวรรค์

เบญจวรรณ กลอนเก่า. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 64 หมู่ 10 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า วันแรกหรือวันโสมชาวบ้านพร้อมใจกันมาทำความสะอาดวัดบนศาลาลานวัด และนำดอกไม้มาตกแต่งศาลากับธรรมมาส์ หมากพลู บุหรี่ ข้าวสารอาหารแห้ง หลังจากนั้นชาวบ้านจะพากันไปที่ริมหนองน้ำ เพื่อไปอัญเชิญพระอุปัชฌาย์ขึ้นมาจากน้ำและแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้าน เสร็จแล้วก็เป็นการสวดมนต์เย็นและสวดพระคัมภีร์ พระมาลัยหมื่นมาลัยแสน ตอนรุ่งเช้าชาวบ้านจะตื่นขึ้นมาประมาณเวลาตี 4 ชาวบ้านตื่นขึ้นมาแห่ข้าวพันก้อนไปรอบ ๆ หมู่บ้าน จากนั้นก็เริ่มเทศน์สังกาสพอเทศน์จบก็ต่อด้วยเทศน์เทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ในระหว่างเทศน์นั้นพระก็จะเริ่มจุดเทียนพระคาถาที่ละกัณฑ์เพื่อทำน้ำมนต์ และมีการจุดธูปบอกกล่าวเหล่าเทวดา แม่ธรณี มาฟังเทศน์ จุดจบกว่าจะเทศน์จบ ขณะที่ฟังเทศน์อยู่นั้น ชาวบ้านรู้สึกง่วงนอนก็เริ่มเอาข้าวพันก้อนมาโยนใส่กันเพื่อไม่ให้ง่วงนอน ต่อมาพระสงฆ์ จะเทศน์ 6 กษัตริย์เรื่องราวเกี่ยวกับพระมหาเวสสันดรชาดกเชื่อกันว่าการทำบุญผะเหวดนั้น จะเป็นการสร้างบุญสร้างกุศลให้แก่ตนและผู้ล่วงลับไปแล้ว และเชื่อว่าจะการจัดงานขึ้นมาเพื่อให้บ้านเมืองอยู่ร่มเย็นเป็นสุข

ประจักษ์ ปันนา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัทธาภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขั้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 91 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า บุญผะเหวดนี้ เป็นประเพณีที่อยู่คู่คนไทยมาแต่สมัยโบราณกาลแล้ว ประเพณีนี้จะจัดอยู่ในช่วงเดือนมีนาคมหรือตามความเหมาะสม ที่ชาวบ้านต้องการ

จัด ชาวบ้านทุกคนให้ความสำคัญกับประเพณีนี้มาก เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ ต่างคนต่างร่วมมือกันจัดงานเพื่อเป็นบุญกุศลที่ตนเองจะได้เกิดในชาติภพหน้า ก่อนวันงานเริ่มจากการทำความสะอาดศาลาวัดและโรงธรรม มีการแห่พระอุปัชฌาย์ไปยังสระน้ำใกล้ ๆ วัดนั้น แล้วผู้อาวุโสจะหยิบก้อนหินจากสระน้ำ เลาะไปตามหมู่บ้านเพื่อที่จะชักชวนชาวบ้านร่วมทำบุญ หลังจากนั้นก็แห่กลับห่ออุปัชฌาย์ โดยกำหนดห่อพระอุปัชฌาย์เป็นศาลเพียงตา ตอนหัวค่ำร่วมจิตร่วมใจไปฟังเทศน์ อารธนาอารธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป เมื่อพระสวดพระพุทธรูปจบ พระก็จะขึ้นสวด บนธรรมาสน์อีก 4 ครั้ง ครั้งละ 2 รูป รวม 8 รูป คือ สวดอิติปิโสโพธิสัตว์ บันตัน - บันปลาย ซึ่งเรียกว่า "คาถาพัน" ต่อไปนิมนต์พระขึ้นเทศน์พระมาลัยหมื่นพระมาลัยแสน เมื่อพระเทศน์จบ ชาวบ้านจะแยกย้ายกันกลับบ้าน การแห่ข้าวพันก้อนโดยการนำข้าวเหนียวที่นึ่งมาปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ ประมาณร้อยก้อนแล้วนำมารวมกันที่วัด และแห่ไปตามหมู่บ้านเพื่อไปถวายแด่พระอุปัชฌาย์ หลังจากนั้นพระสงฆ์จะเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ให้จบในวันเดียวสุดท้ายจะมีละครคอนซำเล่นในตอนพระเวสกลับเข้าเมือง ซึ่งเป็นการเล่นละครเพื่ออำลาหรือบ่งบอกว่าพิธีการบุญพระเวสจกเสร็จสิ้นแล้ว

แก้ว สายโส. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีบุญฤทธิ์ คำภู ผู้สัมภาษณ์. ความเชื่อในประเพณีบุญพระเวส. บ้านเลขที่ 34 หมู่ 2 ตำบลน้ำเคียว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. กล่าวว่า ประเพณีบุญพระเวสนี้เชื่อว่าศาสนาเป็นแหล่งที่ให้คนในหมู่บ้านปฏิบัติตามประเพณี ซึ่งมีบรรพบุรุษเป็นตัวอย่างที่คอยให้ลูกหลานจดจำและปฏิบัติขนบธรรมเนียม ส่วนวันโฮมชาวบ้านต่างมาพบปะกันที่วัดเพื่อจะมาเตรียมสถานที่และหาดอกไม้มาจัดตกแต่งประดับประดาศาลาโรงธรรม เช่น พวงมาลัยและธงทิ้ว ซึ่งด้วย สายสิญจน์ ตั้งหมอน้ำมนต์ มีขันหมาดเบ็ง แปดอัน ดอกบัว โองน้ำ 4 โอง ตั้งไว้ที่มุมธรรมาส์ เตรียมตัวแห่พระอุปัชฌาย์ไปยังสระน้ำใกล้ ๆ แล้วผู้อาวุโสจะหยิบก้อนหินจากสระน้ำถ้าม 3 ครั้ง ก่อนจะนำหินมาสถิตไว้ยังห่อพระอุปัชฌาย์ โดยกำหนดห่อพระอุปัชฌาย์เป็นศาลเพียงตา ตอนค่ำชาวบ้านจะมารวมกันอีกครั้งหนึ่ง จึงอารธนาพระสงฆ์สวดหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสนและเทศน์พระพุทธรูปเย็น เมื่อพระสวดพระพุทธรูปจบพระจะขึ้นสวดบนธรรมาสน์อีก 4 ครั้ง ครั้งละ 2 รูป รวม 8 รูป คือสวดอิติปิโสโพธิสัตว์บันตัน - บันปลาย ต่อไปนิมนต์พระขึ้นเทศน์พระมาลัยหมื่น - พระมาลัยแสนจนจบแล้วชาวบ้านต่างแยกย้ายกลับบ้านของตน ตอนรุ่งเช้าชาวบ้านนั้นพากันตื่นตั้งแต่ ตี 02.00 น.เพื่อที่จะมานั่งข้าวเหนียวแล้วปั้นเป็นก้อน ๆ จำนวนร้อยก้อนเสร็จแล้วนำข้าว ที่ปั้นไปรวมกับชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่นำมาเตรียมไว้ที่วัดและแห่รอบโบสถ์ 3 รอบ เพื่อนำไปถวายพระอุปัชฌาย์และอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาคุ้มครองพิธีไม่ให้มารมา

รบกวณพิธิ์ และอาราธนา นิมนต์พระเทศน์สังกาสจบแล้วก็เริ่มเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ คือ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์กัณฑ์ทานกัณฑ์ กัณฑ์วนประเวศน์ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพนกัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรีกัณฑ์ สักกบรรพพ กัณฑ์มหาธาธา กัณฑ์ฉกษัตริย์ กัณฑ์นครกัณฑ์ หลังจาก นั้นชาวบ้านเตรียมตัวไปแห่กัณฑ์หลอนมายังวัดแล้วถวายแก่พระที่กำลังเทศน์อยู่ในขณะนั้น สุดท้าย ก่อนจะจบงานชาวบ้านร่วมเล่นละครกอนซ่า เล่นเรื่องแห่พระเวสเข้าเมืองอันเป็นว่าเสร็จพิธีบุญ บาง หมู่บ้านตอนรุ่งเช้าก็จะออกมาใส่บาตร

เพื่อน ขวัญเมือง. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้ สัมภาษณ์. ความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 2 หมู่ 2 ตำบลน้ำเหี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า บุญผะเหวดเป็นประเพณีในฮีตสิบสองเพราะเป็นบุญเดือนสี่ คือบุญ มหาชาติในช่วงเดือนมีนาคม เพราะชาวบ้านเชื่อในเรื่องการทำบุญทำกุศลเพื่อว่าชาติหน้าจะได้เกิดใน ที่ดี ๆ ก่อนวันงานชาวบ้านพากันมาทำความสะอาดศาลาวัด ลานวัด และโรงธรรมตักแตงธรรมาสีให้ สวยงาม ปักธงทิว ซึ่งผ้าพระเวส หลังจากนั้นก็พากันไปแห่พระอุปัคตไปใกล้ ๆ สระน้ำแล้วแห่พระ อุปัคตเลาะไปรอบ ๆ หมู่บ้านแล้วนำพระอุปัคตไปยังหอพระอุปัคต ตอนค่ำชาวบ้านต่างน้อมจิตน้อม ใจไปฟังเทศน์อาราธนาที่วัด ต่อจากนั้นพระสงฆ์สวดพระพุทธรมณต์เย็น เมื่อพระสวดพระพุทธรมณต์ จบพระจะขึ้นสวดบนธรรมาสน์อีก 4 ครั้ง ครั้งละ 2 รูป รวม 8 รูป คือ สวดอติปิโสโพธิสัตว์บัน ดัน - บันปลาย ซึ่งเรียกว่า "คาถาพัน" ต่อไปนิมนต์พระขึ้นเทศน์พระมาลัยหมื่น - พระมาลัยแสน ก่อนพระเทศน์เอาคาถาพระอุปัคตทั้งบทปักไว้ที่ ข้างธรรมาสน์ เมื่อพระเทศน์จบประชาชนก็กลับ บ้าน ตอนรุ่งเช้าบรรดาชาวบ้านต่างก็ตื่นขึ้นมาเพื่อหนึ่งข้าวเหนียวแล้วนำมาปั้นเป็นก้อน ๆ ร้อยก้อน ชาวบ้านเรียกว่า "ข้าวพันก้อน" หลังจากนั้นก็พากันแห่ข้าวพันก้อนไปตามหมู่บ้านแล้วนำไปถวายแด่ พระอุปัคต ต่อมาก็อัญเชิญเหล่าเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาสถิตในพิธิ์ เพื่อจะได้ปกป้องมิให้มารมา ผจญ แล้วอาราธนานิมนต์พระเทศน์สังกาสจบก็จะเริ่มเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ให้จบภายในวัน เดียว เพราะเชื่อว่าถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ ให้จบภายในวันเดียวจะได้ขึ้นสวรรค์ชั้นฟ้า หลังจากนั้นต่างเตรียมตัวกันจะไปแห่กัณฑ์หลอนไปรอบ ๆ หมู่บ้านแล้วนำมาถวายแก่พระที่กำลัง เทศน์แต่จะต้องรองจนกว่าพระจะเทศน์เสร็จก่อนจึงยกขึ้นถวาย ต่อจากนั้นชาวบ้านจะแสดงละคร กอนซ่าปิดท้าย หลังจากนั้นเป็นอันจบพิธีในบุญผะเหวดของปี

ตา ถึงกัน. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรัณณภัทร คำภู ผู้ สัมภาษณ์. ความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 ตำบลน้ำเหี้ย อำเภอหล่มสัก จังหวัด

เพชรบูรณ์. เล่าว่า ก่อนจัดงานทางชาวบ้านและวัดจะมีการปรึกษาหารือกันในการเตรียมงาน ชาวบ้านจะเตรียมจัดอาหารการกิน เช่น ขนม ข้าวต้ม และอาหารหวานคาวต่าง ๆ สำหรับถวาย พระภิกษุสามเณร และเลี้ยงดูบรรดาผู้คนที่มาร่วมงานและจัดหาปัจจัยไทยทานสำหรับใส่กัณฑ์เทศน์ เพื่อถวายพระภิกษุสามเณร วันแรกของงานเรียกว่า "วันรวมหรือวันโสม" ในวันนี้จะมีชาวบ้านทั้งใน หมู่บ้านและหมู่บ้านอื่นที่ใกล้เคียงหลังไหลกันมาร่วมงานและจะมีพิธีสำคัญ 2 อย่าง คือ นิมนต์พระ อุปัคตและการแห่พระเวสรอบ ๆ หมู่บ้าน การนิมนต์ พระอุปัคตนั้น ตอนบ่ายของวันโสมมีพิธี อัญเชิญพระอุปัคต จะมีการจุดประทัดหรือยิงปืน แล้วแห่แห่นพระอุปัคตพร้อมตีฆ้องตีกลองเป่า แคนอย่างครึกครื้นเข้ามาในวัดและมีการเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน เข้ามีดของวันที่สองประมาณตี สามหรือตีสี่ ชาวบ้านจะแห่ข้าวพันก้อนรอบโบสถ์ 3 รอบ ตอนค่ำชาวบ้านจะมาโหมกันอีกครั้งหนึ่ง ฟัง พระสวดมนต์เย็น เมื่อพระสวดเสร็จจะขึ้นนั่ง สวดบนธรรมาสน์เทศน์มหาชาติทุกกัณฑ์ ประเพณีบุญ บุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม จะจัดขึ้นปีละหนึ่งครั้ง ระหว่างเดือน 3 เดือน 4 ไปจนถึงกลางเดือน 5

อรพิน เปี้ยะสิมมา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีบุญภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขึ้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า วันโสมบุญชาวบ้านจะมาช่วยกันจัดตกแต่งศาลาหรือ สถานที่ที่จะทำบุญ จัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละพัน มีการตั้งธง ใหญ่ไว้แปดทิศและมีศาลเล็ก ๆ เป็นที่เก็บข้าวพันก้อนและเครื่องคาวหวานสำหรับผีเปรตและมาร รอบ ๆ ที่ศาลการเปรียญจะแขวนผ้าผะเหวดเป็นเรื่องราวของ พระเวสสันดร ตั้งแต่กัณฑ์ที่ 1 ถึง กัณฑ์สุดท้าย ในตอนบ่ายจะทำพิธีแห่พระแห่เข้าเมืองหลัง จากนั้นจะนิมนต์พระอุปัคตมาสถิตที่ ศาลเพียงตาที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้น ซึ่งจะมีเครื่องบูชาต่าง ๆ ได้แก่ บาตรพระ ชันห้าหรือชัน แปด ผ้าไตรจีวร พานหมากและพานยาสูบ รม น้ำดื่มและกระโถน เข้ามีดของวันที่สองประมาณ ตีสามหรือตีสี่จะมีการแห่ข้าวพันก้อน ตอนค่ำชาวบ้านจะมาร่วมกันอีกครั้งเพื่อถวายปัจจัยไทยทาน ต่าง ๆ และฟังพระสวดมนต์เย็น สวดชัยมงคล นิมนต์พระขึ้นเทศน์พระมาลัยหมื่น - พระมาลัยแสน และรุ่งเช้าเทศน์มหาชาติ ซึ่งกว่าจะเทศน์จบทุกกัณฑ์ก็พลบค่ำ เมื่อเทศน์มหาชาติจบจัดชันดอกไม้ ธูปเทียน กล่าวคืออารวะพระรัตนตรัยจนจบเป็นเสร็จพิธีบุญพระเวสสันดร ประเพณีบุญผะเหวดนี้จะจัด ขึ้นปีละหนึ่งครั้ง ระหว่างเดือน 3 หรือเดือน 4 ของทุกปี

ลบ โสณา. ให้สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2557. ศรีบุญภัทร คำภู ผู้สัมภาษณ์. ขึ้นตอนหรือกระบวนการของประเพณีบุญผะเหวด. บ้านเลขที่ 6 หมู่ 2 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำสัก

จังหวัดเพชรบูรณ์. เล่าว่า วันแรกเป็นวันเตรียมงาน ชาวบ้านจะช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ตกแต่งศาลา การเปรียญ วันที่สอง เป็นวันโหมเป็นวันเฉลิมฉลองพระเวสสันดร ชาวบ้านและพระภิกษุสงฆ์จาก หมู่บ้านใกล้เคียงจะมาร่วมพิธี ทั้งการจัดขบวนแห่เครื่องไทยทาน ฟังเทศน์และแห่พระเวส โดยการ แห่ผ้าผะเหวด ซึ่งสมมุติเป็นการแห่พระเวสสันดรเข้าสู่เมือง เมื่อถึงเวลาค่ำจะมีเทศน์เรื่องพระมาลัย ในเรื่องพระมาลัยจะแสดงให้เห็นถึงที่มาของประเพณีบุญผะเหวด ส่วนวันที่สองเป็นงานบุญพิธี เป็น วันที่มีเทศน์เวสสันดรชาดก ชาวบ้านจะร่วมกันตักบาตรข้าวพันก้อนพิธีจะมีไปจนค่ำ ตั้งขบวนเรียง รัยนำกัณฑ์เทศน์ กัณฑ์จอบ กัณฑ์หลอนมาถวายพระ พระสงฆ์จะเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดกจนจบ และเทศน์อานิสงส์อีกกัณฑ์หนึ่งจึงเสร็จพิธีประเพณีบุญผะเหวด พอรุ่งเช้าจะมีการตักบาตรเช้าและ งานบุญผะเหวดนี้จะจัดขึ้นปีละหนึ่งครั้งระหว่างเดือน 3 หรือเดือน 4 ของทุกปี

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การประกอบพิธีเทศน์มหาชาติจะต้องมีการ เตรียมงานและจัดลำดับความสำคัญต่าง ๆ ของการทำพิธีให้เรียบร้อยเพื่อความรวดเร็ว เนื่องจาก มีอุปกรณ์หลายอย่างที่จะต้องจัดเตรียมตั้งแต่วันโหมถึงวันสุดท้ายของงาน จะขาดหรือเกินก็ไม่ได้ ต้องจัดเตรียมให้ครบตามจำนวนกัณฑ์เทศน์

4.2 ความเชื่อและองค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

4.2.1 ความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

4.2.1.1 เชื่อในหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสนว่า “...หากมนุษย์ผู้ใดต้องการพบกับ พระองค์และเกิดในศาสนาของพระศรีอารยก็ขออย่าได้กระทำให้บาปหนัก คือ ไม่ฆ่าบิดามารดา ไม่ฆ่าครูบาอาจารย์ ไม่ฆ่าพระสงฆ์สามเณร จงเคารพพวกท่านเหล่านั้นและต้องฟังเทศน์มหาชาติ คาถาพัน ให้จบภายในวันเดียวด้วยหวังในอานิสงส์นั้น...” ชาวพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวอีสาน จะได้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอารย

4.2.1.2 เชื่อในเรื่องประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล จนกลายเป็น ประเพณีที่อยู่ในฮีตสิบสองของพระมหากษัตริย์ที่จะต้องนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ในการ ปกครองบ้านเมืองของตนเอง ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่พระมหากษัตริย์ทรงให้ กระจ่าเป็นแบบอย่างเพื่อที่จะให้ประชาชนได้ปฏิบัติตาม ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าหากไม่ปฏิบัติ ตามนั้นบ้านเมืองจะเกิดอาเพศจะเกิดความเดือดร้อนบ้านเมืองวุ่นวาย

4.2.1.3 เชื่อในเรื่องราวของกรรมในอดีตชาติและในภพภูมิปัจจุบัน การเกิด การแก่ การเจ็บ และการตาย การทำอย่างไรจึงจะหลุดพ้นบ่วงกรรมที่ตนนั้นได้เคยกระทำในอดีต ดังนั้นชาวบ้านจึงหมั่นสร้างบุญสร้างกุศลเพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวร ครอบครัวและบ้านเมืองนั้นเมื่อถึงคราวเคราะห์ร้ายก็ให้พ้นผ่านไปด้วยดี และเชื่อว่าผลบุญนั้นจะติดตัวไปในชาติภพหน้าจะได้มีกินมีใช้

4.2.1.4 เชื่อในบาป บุญ คุณ โทษ การทำดีละเว้นความชั่ว เชื่อในพระชาติสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลในธรรม ศึกษาในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

4.2.1.5 เชื่อในเรื่องพระอุปคุต สาเหตุที่ชาวไทย - หล่ม มีความเชื่อว่าการเทศน์มหาชาติจะต้องไปอันเชิญพระอุปคุตมาเฝ้าพิธี ซึ่งพระอุปคุตเป็นเทพผู้มีอิทธิฤทธิ์ในการปราบมารทั้งหลายที่จะมาทำลายพิธีเทศน์มหาชาติ เพราะพิธีนี้เป็นพิธีที่สำคัญต่อชาวพุทธเพราะเป็นบุญครั้งใหญ่ในรอบหนึ่งปี ถ้าผู้ใดอยากได้กุศลผลบุญมากก็ต้องเข้าร่วมทำพิธีจนแล้วเสร็จจึงจะได้ อานิสงส์ไปเกิดร่วมชาติกับพระศรีอารีย์

4.2.1.6 เชื่อในก้อนหินสามก้อนที่ใช้ในการประกอบพิธี ขณะที่ชาวบ้านอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมาจากสระหรือลำคลองที่อยู่ใกล้กับวัดที่จัดงานนั้น ขณะที่เดินขบวนกลับวัดในระหว่างทางผู้ประกอบพิธีจะเดินนำหน้าขบวนและหยิบก้อนหินข้างทางขึ้นมา แล้วจะถามชาวบ้านว่า “ใช่พระอุปคุตหรือไม่” โดยสองก้อนแรกจะตอบว่าไม่ใช่แต่ก้อนที่สามจะตอบว่า “ใช่” จากข้อมูลดังกล่าวนี้ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าพระอุปคุตสิงสถิตอยู่ในก้อนหิน เนื่องจากเชื่อว่าพระอุปคุตเป็นเทพที่อาศัยอยู่เมืองบาดาล ดังนั้นชาวบ้านจึงนำก้อนหินมาประกอบพิธีเพื่อเป็นตัวแทนของพระอุปคุต

4.2.1.7 เชื่อในเรื่องธุงฆะเหวด โดยธุงฆะเหวดนี้ชาวบ้านจะประดิษฐ์ขึ้นมาเอง ซึ่งธุงฆะเหวดนี้มีหลายชนิด เช่น ธุงช่อ ธุงชัย เป็นต้น จะมีลวดลายต่าง ๆ และมีสีสันสวยงาม เมื่อชาวบ้านทำเสร็จในวันงานก็จะนำมาประดับตกแต่งสถานที่และอาจนำไปถวายวัด ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการไถ่บาปให้แก่ตนเอง

4.2.1.8 เชื่อในเครื่องบูชาในแต่ละกัณฑ์เทศน์ ชาวไทย - หล่ม เชื่อว่าการแต่งเครื่องบูชาในแต่ละกัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญมากในการประกอบพิธี เนื่องจากการบูชาแต่ละกัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์จะต้องแต่งเครื่องบูชาให้ครบตามจำนวนกัณฑ์เทศน์และตามจำนวนพระคาถา เพราะเชื่อว่าถ้าแต่งเครื่องพิธีไม่ครบตามจำนวนจะไม่ได้อานิสงส์เกิดร่วมชาติกับพระศรีอารีย์

4.2.1.9 เชื่อในเรื่องข้าวพันก้อน อาจกล่าวได้ว่าก่อนการแห่ข้าวพันก้อนนั้นชาวบ้านทุกคนจะต้องนำข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ เท่ากับหัวแม่มือ ตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ของผู้ที่รับผิดชอบว่าจะทำคนละเท่าไรของแต่ละครัวเรือน แล้วนำมารวมกันที่วัดให้ครบจำนวนหนึ่งพันก้อนเท่าจำนวนพระคาถา 1,000 คาถา แล้วแห่รอบโบสถ์ เพื่อเป็นการบูชาและจะทำให้ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ มีความอุดมสมบูรณ์ มีโชคลาภ และเพื่อสังสมบุญเกิดในภพภูมิที่ดี

4.2.1.10 การแห่ผ้าผะเหวด โดยมีความเชื่อว่า การแห่ผ้าผะเหวดจะแห่หลังจากอัญเชิญพระอุปคุตมาแล้ว ต่อจากนั้นในช่วงบ่ายชาวบ้านก็จะแห่ผ้าผะเหวด ซึ่งจะเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับทศชาติสิบชาติของพระเวสสันดร การแห่จะเริ่มแห่ออกมาจากป่าที่ไม่ห่างจากวัดมากนัก ประกอบไปด้วยเสียงดนตรีเพื่อเพิ่มความรื่นเริงในการแห่ ในขบวนแห่ชาวบ้านบางส่วนจะแต่งตัวเป็นพระเวสสันดร พระนางมัทรี กัณหา ซาลี และชูชก ร่วมเดินขบวนมาด้วยเพื่อรำลึกถึงพระเวสสันดรและทำพิธีสู่ขวัญให้ผู้ที่มาร่วมงานเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

4.2.1.11 การแห่กันหลอน เป็นการแห่ในลักษณะมิได้นัดหมายหรือกำหนดขึ้นโดยชาวบ้านทั้งใกล้และไกลจะร่วมกันเดินขบวนแห่ (หรือเรียกว่าไทยทาน) ตามบ้านเรือนเพื่อให้ร่วมกันทำบุญตลอดทางจนไปถึงที่หมายแล้วนำไปถวายวัดที่จัดงาน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ชาวไทย - หล่ม มีความเชื่อที่แตกต่างกันไป เพราะแต่ละคนมีความคิดที่ต่างกันรวมถึงความเชื่ออีกด้วย ดังนั้น เมื่อมนุษย์ต่างมีความเชื่อในสิ่งที่ตนเองคิดว่าจะสามารถช่วยตนเองได้ก็จะหันไปพึ่งสิ่งเหล่านั้นเพื่อความสบายใจ

4.2.2 องค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

องค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดได้สอดแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของงานประเพณีบุญผะเหวด ดังนี้

องค์ความรู้ที่ 1 ชั้น 5 และ ชั้น 8 สิ่งเหล่านี้เตรียมไว้เพื่อสักการะบูชาก่อนการประกอบพิธี เช่น ในชั้น 5 ก็จะมี ดอกไม้ 5 คู่ รูป 5 ดอก เทียน 5 คู่ เงิน 5 บาท ส่วนชั้น 8 ก็จะมี ดอกไม้ 8 คู่ เทียน 8 คู่ รูป 8 ดอก เงิน 8 บาท

องค์ความรู้ที่ 2 เครื่องครุภัณฑ์ (เครื่องกริยาที่มีไว้สำหรับบูชาในแต่ละกัณฑ์) แต่ละอย่างจะมีจำนวน 1,000 อย่าง ประกอบไปด้วยสิ่งเหล่านี้ ดังนี้

รูป 1,000 ดอก เทียน 1,000 เล่ม ดอกบัวหลวง 1,000 ดอก บัวอีแบ้ 1,000 ดอก บัวทอง 1,000 ดอก ดอกผักตบ 1,000 ดอก ดอกกางของ 1,000 ดอก เหมียง 1,000 ดอก หมากพลู 1,000 คำ มวนยา 1,000 มวน ข้าวตอกใส่กระทง น้อยใหญ่ 1,000 กระทง ข้าวพันก้อน 1,000 ก้อน ธงกระดาษ 1,000 อัน

องค์ความรู้ที่ 3 ทำนองในการเทศน์มหาชาตินั้นมีมาก เพราะเค้าเงื่อนทำนองเทศน์เสียงแตกต่างกันไป จะเป็นเพราะต่างคนต่างดัดแปลง แก้ไขเปลี่ยนไปตามความนิยมของผู้ฟัง ส่วนทำนองแบบเก่าแก่ซึ่งนักเทศน์เสียงสมัยก่อนนั้นพอที่จะถือเป็นหลักฐานแน่นอนได้มี 3 ทำนอง คือ ทำนองกาตันก้อน ทำนองลมพัดพร้าวหรือพัดชายเขา ทำนองข้างเทียมแม่

องค์ความรู้ที่ 4 หนังสือมหาชาติที่แต่งด้วยคำประพันธ์ต่าง ๆ คือ มหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ (ภาษาเข้าใจง่ายกว่ามหาชาติคำหลวง แต่มีความหมายยาวมากไม่สามารถเทศน์ให้จบภายในวันเดียวได้) มหาชาติกลอนเทศน์หรือร้อยยาวมหาเวสสันดร (เป็นมหาชาติคำร้อยหรือเรียกว่า มหาชาติเทศนา สั้นกว่ากาพย์มหาชาติและเทศน์ได้จบทั้งตัวคาถาและคำแปลภายในวันเดียว) มหาชาติพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 มหาเวสสันดรชาดกสำนวนเทศนา มัทรีคำฉันท์ มหาชาติคำฉันท์ มหาชาติคำกลอน

องค์ความรู้ที่ 5 ถ้าเป็นการเทศน์มหาชาติแบบหลวงก็จะมีกรบรรเลงดนตรีประกอบกับการเทศน์ด้วย แต่ปัจจุบันนี้ชาวชนบทอาจจะไม่มียंत्रประมาณในการจำก็ต้องเทศน์แบบราษฎร์ โดยชาวบ้านไม่ต้องจัดเตรียมงานมากนัก ดังนั้น การบรรเลงดนตรีประกอบในแต่ละกัณฑ์นั้นก็จะมีกรบรรเลงดนตรีเพื่อให้พระองค์ต่อไปรู้ว่าถึงตนเองสวดต่อแล้ว เช่น กัณฑ์ทศพร (เพลงสาธุการ) กัณฑ์หิมพาน (เพลงดวงพระธาตุ) กัณฑ์ทานกัณฑ์ (เพลงพญาโศก) กัณฑ์ วนเปวสัน (เพลงพญาเดิน) กัณฑ์ชูชก (เพลงเช่นเหล่า) กัณฑ์จุลพล(เพลงรวิสามลาหรือคุกพาทย) กัณฑ์มหาพล (เพลงเชิดกลอง) กัณฑ์กุมาร (เพลงโอดสลับกับเชิดฉิ่ง) กัณฑ์มัทรี (เพลงทยอยโอด) กัณฑ์สักกบรรพ (เพลงกลม) กัณฑ์มหาธาธา (เพลงกราวนอก) กัณฑ์กษัตริย์ (เพลงตระนอน) กัณฑ์นครกัณฑ์ (ทะแยกลองโยน)

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของพิธีเทศน์มหาชาตินั้นมีองค์ความรู้มากมายที่จะทำให้คนสมัยใหม่มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรม และเพื่อสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อวิจัยเกี่ยวกับประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสักและอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ การวิจัยนี้ มุ่งเน้นศึกษารูปแบบและความเชื่อของประเพณีบุญผะเหวด ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถสรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสัก และอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ คณะผู้วิจัยทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ รวบรวมข้อมูลและสามารถนำมาสรุปเป็นผลการวิจัย ดังนี้

5.1.1 รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด ชาวไทย - หล่ม

รูปแบบของประเพณีบุญผะเหวด ของชาว ไทย - หล่ม อำเภอลำสักและ อำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ถือปฏิบัติในรูปแบบที่แตกต่างจากที่อื่น และมีขั้นตอนบางอย่างที่ ปรับเปลี่ยนให้เข้าสภาพท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ยกตัวอย่าง เช่น

1. การแห่พระอุปคุต
2. เทศพระมาลัยหมื่นมาลัยแสน
3. พิธีแห่ข้าวพันก้อน
4. พิธีแห่กันหลอน
5. เทศน์มหาชาติ ทั้ง 13 กัณฑ์
6. เล่นละครกอนซ่า
7. ทำบุญตักบาตร

จากขั้นตอนในประเพณีบุญผะเหวด ของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสักและอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ข้างต้นนั้น อธิบายได้ว่า ขั้นตอนที่ 1 ถึง 6 เป็นขั้นตอนที่ชาวไทย - หล่ม

ทุกพื้นที่ที่ยึดถือปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ และแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น คือ พิธีแห่พระเวสเข้าเมือง ซึ่งชาวไทย - หล่ม ไม่มีการแห่พระเวสเข้าเมืองเพราะมีความยุ่งยาก

5.1.1.1 ลักษณะรูปแบบการเทศน์ของประเพณีบุญผะเหวด ของชาวไทย - หล่ม ดังนี้

ลักษณะการเทศน์ของชาวไทย - หล่ม จะเป็นการเทศน์แบบภาคอีสานหรือในทำนองภาษาอีสาน เพราะคนในพื้นที่จะสามารถเข้าใจได้ง่ายกว่าภาษาอื่น และส่วนมากพระนักเทศน์ในถิ่นนี้จะใช้การเทศน์แบบทำนองราษฎร์

5.1.2 แนวความเชื่อและองค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

5.1.2.1 ความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม ซึ่งคณะผู้วิจัยอาศัยหลักการจำแนกลักษณะประเภทความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม ดังนี้

1. ความเชื่อตามที่เป็นอยู่ เป็นการเชื่อในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ได้แก่ ความเชื่อเรื่อง “การพระชาติสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

2. ความเชื่อเชิงประเมินค่า เป็นความเชื่อที่แฝงความรู้สึกรวมทั้งมีการประเมินในขณะเดียวกัน ได้แก่

2.1 ความเชื่อเรื่อง “เกิดในภพภูมิพระศรีอารย์”

2.2 ความเชื่อเรื่อง “ทำอย่างไรจึงจะหลุดพ้นปวงกรรมที่ตนนั้นได้เคยกระทำในอดีต ดังนั้น ชาวบ้านจึงหมั่นสร้างบุญสร้างกุศลเพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวรครอบครัวและบ้านเมืองนั้นเมื่อถึงคราวเคราะห์ร้ายก็ให้พ้นผ่านไปด้วยดี”

3. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำและควรห้าม เป็นความเชื่อที่ว่าสิ่งใดที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา ได้แก่ ความเชื่อเรื่อง “การประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลในธรรม”

4. ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุ เป็นความเชื่อในสภาพที่ก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามมา ได้แก่

4.1 ความเชื่อเรื่อง “บาป บุญ คุณ โทษและกฎแห่งกรรม”

4.2 ความเชื่อเรื่อง “ผลบุญนั้นจะติดตัวไปในชาติภพหน้าจะได้มีกินมีใช้”

4.3 ความเชื่อเรื่อง “ประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจนกลายเป็นประเพณีที่อยู่ในฮีตสิบสองของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ที่

พระมหากษัตริย์ทรงให้กระทำเป็นแบบอย่าง เพื่อที่จะให้ประชาชนได้ปฏิบัติตาม ซึ่งชาวบ้าน เชื่อกันว่าหากไม่ปฏิบัติตามนั้นบ้านเมืองจะเกิดอาเพศจะเกิดความเดือดร้อนบ้านเมืองวุ่นวาย”

4.4 ความเชื่อเรื่อง “กรรมในอดีตชาติและในภพภูมิปัจจุบัน การเกิด การแก่ การเจ็บ และการตาย”

5.1.2.2 องค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม สามารถจำแนกได้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ได้แก่ ประเพณีบุญผะเหวดสมัยโบราณ ดังนี้

- แห่งพระเวทเข้าเมือง
- แห่งพระอุปัศตู
- เทศน์พระมาลัยหมื่น - มาลัยแสน
- แห่งข้าวพันก้อน
- เทศน์มหาชาติ
- ตักบาตรตอนเช้า เป็นต้น

2. องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ ประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

ดังนี้

- แห่งพระอุปัศตู
- เทศน์พระมาลัยหมื่น - มาลัยแสน
- แห่งข้าวพันก้อน
- เทศน์มหาชาติ
- เล่นละครกอนขำ
- ตักบาตรตอนเช้า เป็นต้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาของชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาวิเคราะห์จนได้ผลสรุปตามจุดมุ่งหมายของงานวิจัยและมีข้ออภิปรายเพิ่มเติม ดังนี้

5.2.1 การศึกษาประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาของชาวไทย - หล่ม อำเภอลุ่มสักและอำเภอลุ่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าวิถีชีวิตความเป็นและมีวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวไทย - หล่ม โดยมีลักษณะความเป็นอยู่ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยังมีภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอีกด้วย

5.2.2 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย เรื่อง ประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาของชาวไทย - หล่ม อำเภอลุ่มสักและอำเภอลุ่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์เผยแพร่ให้ประเพณีบุญผะเหวดนี้แล้ว ยังมีคุณค่าสำคัญทางด้านอื่น ๆ อีกด้วยคือ ความมีกลิ่นอายของบรรพบุรุษที่เป็นชาวลาว - หลวงพระบางและชาวลาว - เวียงจันทน์ ยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ของชาวไทย - หล่ม อย่างไม่เสื่อมคลาย

เมื่อคณะผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาของชาวไทย - หล่ม อำเภอลุ่มสักและอำเภอลุ่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้ทราบและเข้าใจถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษอย่างจริงจัง และเห็นความสามัคคีของชาวไทย - หล่ม ในแต่ละหมู่บ้าน ทำให้เกิดความซาบซึ้งและประทับใจกับสิ่งที่เห็น

5.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาของชาวไทย - หล่ม อำเภอลุ่มสักและอำเภอลุ่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

5.3.1.1 หลังจากคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัยพบข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรค ทำให้การดำเนินการวิจัยล่าช้ากว่ากำหนดเล็กน้อย ดังนี้

1. การสืบค้นแหล่งข้อมูลในเรื่อง ชาวไทย - หล่ม เป็นข้อมูลค่อนข้างเก่าและล้าสมัย มีการจัดพิมพ์เมื่อหลายสิบปีแล้วจึงทำให้ความน่าเชื่อถือของงานวิจัยไม่เป็นที่พอใจเท่าที่ควร แต่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสืบค้นจากเอกสาร ตำรา ที่มีเนื้อหากว่าถึงและเชื่อมโยงเหตุการณ์ได้มากพอสมควร รวมไปถึงการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติ ของชาวไทย - หล่ม จึงทำให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์อยู่ในเกณฑ์ที่พึงพอใจระดับหนึ่ง ดังนั้นหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องจึงควร

จัดทำข้อมูลด้านต่าง ๆ ของชาวไทย - หล่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลด้านประวัติศาสตร์เพื่อเป็นแหล่งสืบค้นและแหล่งความรู้ให้กับผู้ที่สนใจต่อไป

2. ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัยมีจำกัด จึงทำให้มีเวลาในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์มีน้อย ดังนั้น ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมข้อมูลสารประโยชน์เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ และมีประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติต่อไป

5.3.1.2 ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ ในท้องถิ่นนี้และท้องถิ่นอื่น ๆ ให้กว้างขวางมากขึ้นก่อนที่บุคคลที่มีความรู้ความสามารถจะล้มหายตายจากไป ทำให้สืบค้นข้อมูลได้ยาก โดยการบันทึกไว้ในลักษณะต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เช่น เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เป็นเสียง เป็นต้น ซึ่งจะเป็ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาและสืบค้นต่อไปในอนาคต

5.3.1.3 ในการวิจัยเรื่อง ประเพณีบุญผะเหวด: กรณีศึกษาของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสักและอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ ยังมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์อีกหลายประการ จึงควรเร่งทำการวิจัยศึกษาก่อนที่ข้อมูลเหล่านั้นจะหายไปจากสังคมโดยสิ้นเชิง

5.3.1.4 สารความรู้ที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นแนวความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์เป็นชุดการแสดง เพื่อถ่ายทอดวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสักและอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้อีกด้วย

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรมีการศึกษาข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสักและอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ ในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก เช่น ประเพณีบุญเบิกบ้าน ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีแต่งงาน เป็นต้น

5.3.2.2 ควรมีการวิจัย และเพื่อนำไปสร้างชุดการแสดงทางนาฏศิลป์ที่เกิดจากวิถีชีวิตชาวบ้าน ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสักและอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น การรำผีฟ้าของชาวบ้านนาทราย อำเภอลำทะเมนชัย พิธีกรรมเลี้ยงปีของชาวอำเภอลำสัก เป็นต้น

5.3.2.3 ควรมีการวิจัย เพื่อนำไปสร้างชุดการแสดงทางนาฏศิลป์ที่มีแรงบันดาลใจจากภาพวาดฝาผนังพระอุโบสถ วิหาร หรือเจดีย์ เช่น จิตรกรรมผนังพระอุโบสถวัดนาทราย

อำเภอหล่มเก่า จิตกรรมผนังพระอุโบสถวัดตาล อำเภอหล่มเก่า เป็นต้น และยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่อีกด้วย

บรรณานุกรม

- กมล บุญเขต. **ประเพณีการเล่นผีตาโม่ไทย - หล่ม : กรณีศึกษา หมู่บ้านนาทราย ตำบลวังบาล จังหวัดเพชรบูรณ์.** ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2551.
- การประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ : สำนักงาน. **ประวัติหมู่บ้านอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์.** เพชรบูรณ์ : ดีดี การพิมพ์, 2542.
- การประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ : สำนักงาน. **ประวัติหมู่บ้านอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์.** เพชรบูรณ์ : ดีดี การพิมพ์, 2542.
- กิ่งแก้ว อรรถากร. **คติชนวิทยา เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184.** กรุงเทพฯ. **หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. (2514).** กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2519.
- กิ่งแก้ว อรรถากร. **คติชนวิทยา.** กรุงเทพฯ : หน่วยการศึกษานิเทศ กรมการฝึกหัดครู, 2520.
- ชนิษฐา จิตชนะกุล. **คติชนวิทยา.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.
- เฉลียว บุรีภักดี. **ประชากรศึกษา.** กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520.
- ชลิต ชัยครรชิตและคณะ. **สังคมและวัฒนธรรมอีสาน เอกสารประกอบนิทรรศการถาวรอีสานทัศน์.** ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2549.
- ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์และณรงค์ เทียนสง. **ประชากรศาสตร์และประชากรศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- ณรงค์ เส็งประชา. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2554.
- เดือน คำดี. **ศาสนาศาสตร์.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- เทพ สงวนกิตติพันธ์. **ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.** ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2535.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. **ประชากรศึกษา population education.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์., 2544.
- ทัศนีย์ ทานตวนิช. **คติชนชาวบ้าน. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.** ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2532.
- ทิพย์สุดา นัยทรัพย์. **ภาษากับวัฒนธรรม. พิษณุโลก : วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม,** 2531.

ธนิต อยู่โพธิ์. **ตำนานเทศน์มหาชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี, 2524.

เบญจมาศ แพทอง. **ความรู้เรื่องพระราชพิธีประเพณีและพิธีกรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม
ประชิด, 2550.

สกุณะพัฒน์. **วัฒนธรรมพื้นบ้านประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา, 2546.

ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย. **ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น**. คณะศิลปศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวน
ดุสิต. กรุงเทพฯ : ม.ป.ส., 2542.

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. **มานุษยวิทยากับการศึกษาคหิชาชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2525.

ไผท ภูธา. **ความเป็นมาคนอีสาน ในเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2554.

พรทิพย์ ชังธาดา. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น , 2538.

พรพิสิฐ ทักซิณ. **ผ้าผะเหวดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2540.

พวงผกา ประเสริฐศิลป์. **ประเพณีไทยกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมโลก**. สถาบัน
ราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพฯ : ม.ป.ส., 2542.

พิมุต รุจิรากุล. **ประเพณีและพิธีกรรม 4 ภาคของไทย**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดซีเอทีบุ๊คส์,
2554.

พิสมัย ผลพฤษไพโร. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2542.

พระยาอนุমানราชชน. **รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม**. ศิลปากร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร องค์การ
ค้ำของคุรุสภาและมูลนิธิเสถียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2531.

พวงเพชร ชูปวา. **ธงผะเหวดกับวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองคู ตำบลธงธานี อำเภอธวัชบุรี จังหวัด
ร้อยเอ็ด**. ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2542.

พระวิรัช กิวชุมทต. **เทศน์มหาชาติ : แนวทางการใช้ภูมิปัญญาการเทศน์เพื่อส่งเสริมความเชื่อ
ประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2552.

- ภิญโญ จิตต์ธรรม. **ความเชื่อ : คติชนชาวบ้านลำดับที่ 5.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิ่งคล การพิมพ์, 2522.
- ยุพิน เข้มมุกด์. **ความเชื่อ พิธีกรรม สายใยในวิถีล้านนา.** สถาบันภาษาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2554.
- ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ยิ่งยง เรื่องทอง. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. โครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ.** ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2542.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.
- เรไร ไพรวรรณ. **คติชนและภูมิปัญญาไทย. โครงการผลงานวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.** ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2553.
- ลือ ศรีปุณะเดชและพรหมา พรมดา. **ฮีดบ้าน - คลองวัด เกี่ยวกับการเอาบุญพระเวสและประมวลวรรณกรรมคำสอนกลอนอีสาน.** ม.ป.ท. : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- วาทีณี บุญชะลิกชี. **การย้ายถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มความเครียดให้กับครอบครัวชนบท.** สถาบันการวิจัยประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล. ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2540.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ. **เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาประชากรศาสตร์เบื้องต้น.** ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2539.
- วันเพ็ญ พวงพจน์บุตร. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย.** สถาบันราชภัฏเทพสตรี. ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2542.
- ศิริศักร วัลลิโกดมและคณะ. **เล่าขานตำนานใต้.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี, 2550.
- ศิริพร ณ ถกลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ตำนาน - นิทานพื้นบ้าน.** ม.ป.ท. : บริษัท ส. เอเชียรเพลส จำกัด, 2552.
- ศิริพร ณ ถกลาง. **ชนชาติไทในนิทาน : แลลวดแฉ่วนคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ.** ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2545.
- ศิริ สามสุโพธิ์. **ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2543.

สันทัต เสริมศรี. **ตำราประชากรศาสตร์ทางสังคม**. มหาวิทยาลัยมหิดล. ม.ป.ท. : สถาบันพัฒนาการ
สาธารณสุขอาเซียน, 2539.

สำลี รักสุทธี. **สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน**. ม.ป.ท. : พัฒนา. บจก. สนพ., 2555.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2540.

กระทรวงวัฒนธรรม, **สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ**. จังหวัดราชบุรี. ม.ป.ท. : ม.ป.ส.,
2552.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **สังคมวัฒนธรรมพุทธ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2545.

สุวัฒน์ จันทรวงศ์. **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ,
2540.

สุเมธ เมธาวิทยากุล. **สังกัปปิธิกรรม**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **เทศน์มหาชาติฉลองราชต์**
หกสิบทัศ สิริสวัสดิ์รัชสมัย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ส., 2549.

อรุณ คุณคำ. **ประเพณีท้องถิ่นในฐานะทุนทางสังคมกับวิถีชีวิตชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีงาน**
บุญผะเหวดของไทยและลาว. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ม.ป.ท. :
ม.ป.ส., 2554.

อเนก อัจฉริยะ. **แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย จังหวัดมุกดาหาร เพื่อ**
ส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ม.ป.ท. : ม.ป.ส.,
2551.

อรุณี ตันศิริ. **วัฒนธรรมถิ่น วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2549.

อดิศร ศักดิ์สูง. **พื้นฐานอารยธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2552.

อมรา พงศาพิชญ. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อุดม เขยกรวีวงศ์. **ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2548.

อานนท์ อาภาภิรมณ์. **สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2519.

_____. **สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
2525.

อำพร ศรีรัตน์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในประเพณี : กรณีศึกษา อำเภอเมือง
จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ม.ป.ท. : ม.ป.ส., 2551.

Donalds chaule, สมคิด อิศระวัฒน์ แบล ข้อมูลประชากรของอาเซียน. หนังสืออุเทศประชากร
ศึกษา. กรุงเทพฯ : ม.ป.ส., 2519.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพขั้นตอน ประเพณีบุญพะเหวด

ขั้นตอน 1 การแห่พระอุปคุต

ภาพที่ ก-1 : เครื่องแห่พระอุปคุต
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ ก-2 : เดินไปที่สระน้ำใกล้ ๆ วัด
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ ก-3 : พิธีสวดอัญเชิญอุปคุตขึ้นมาจากสระน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ ก-4 : แห่พระอุปคุตมาที่วัด
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ ก-5 : พิธีสวดอัญเชิญพระอุปคุตมาปกป้องพิธี ในระหว่างการทำพิธีเทศน์มหาชาติ
ที่มา : ผู้วิจัย

ขั้นตอน 2 พิธีเทศน์มัลย์หมื่นมัลย์แสน

ภาพที่ ก-6 : พิธีเทศน์มัลย์หมื่นมัลย์แสนในวันโหม
ที่มา : ผู้วิจัย

ขั้นตอน 3 พิธีแห่ข้าวพันก้อน แห่ในวันที่ 2 ของงานบุญผะเหวด

ภาพที่ ก-7 : ปั้นข้าวพันก้อน
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ ก-8 : แห่ข้าวพันก้อนรอบโบสถ์ 3 รอบ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ ก-9 : นำข้าวพันก้อนไปใส่ชะลอมที่ปักไว้รอบ ๆ วัด ทั้ง 4 ทิศ
ที่มา : ผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การแห่กันหลอน

ภาพที่ ก-10 : แห่กันหลอนไปที่วัด
ที่มา : ผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 5 พิธีเทศน์มหาชาติ ทั้ง 13 กัณฑ์

ภาพที่ ก-11 : พิธีเทศน์มหาชาติ ทั้ง 13 กัณฑ์

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ ก-12 : ในขณะที่พระเทศน์ ชาวบ้านจะจุดธูปบูชากัณฑ์เทศน์ในแต่ละกัณฑ์

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
ประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม
อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

จุดประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและองค์ความรู้ในประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม

ขอบเขตของเนื้อหาการวิจัย

1. ชาวไทย - หล่ม ที่อาศัยอยู่ในอำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
2. ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสัก และอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
3. รูปแบบในการประกอบพิธีกรรมของประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม อำเภอหล่มสักและอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

บทสัมภาษณ์

1. ประเพณีบุญผะเหวดมีประวัติความเป็นมาอย่างไรและมีความเชื่อในการทำบุญอย่างไร
2. ประเพณีบุญผะเหวดมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชาวบ้านอย่างไร
3. ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมของประเพณีบุญผะเหวดมีขั้นตอนอย่างไร
4. การฟื้นฟูประเพณีบุญผะเหวดของไทย - หล่ม ควรมีการดำเนินการอย่างไร
5. การเผยแพร่และการอนุรักษ์ประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทย - หล่ม ควรมีวิธีการหรือการดำเนินการอย่างไร

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด :
กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสีกและอำเภอลำเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพระเวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นามสกุล นางตาหยัน อินบัวทอง
ที่อยู่ 31 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 55 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำลูก
และอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล นางเพชร โกแสนตอ
ที่อยู่ 30/1 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอลำลูก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 82 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลุ่มสัก
และอำเภอลุ่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล นางเบญจวรรณ กลอนเก่า
ที่อยู่ 64 หมู่ 10 ตำบลหล่มเก่า อำเภอลุ่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ นักบวชชีพรามณ์
อายุ 56 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำลูก
และอำเภอลำลูก อำเภอจังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นามสกุล นางประจักษ์ ปันนา
ที่อยู่ 91 หมู่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอลำลูก อำเภอจังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ ค้าขาย
อายุ 45 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพระเวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล พระจา มุตตจิตโต พระอธิการ
ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดจอมแจ้ง ตำบลน้ำเห็ญ อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่อยู่ 38 หมู่ 2 ตำบลน้ำเห็ญ อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อายุ 80 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอล่มสัก
และอำเภอล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นามสกุล นางสอน ผิวทอง
ที่อยู่ 19 หมู่ 2 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 82 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

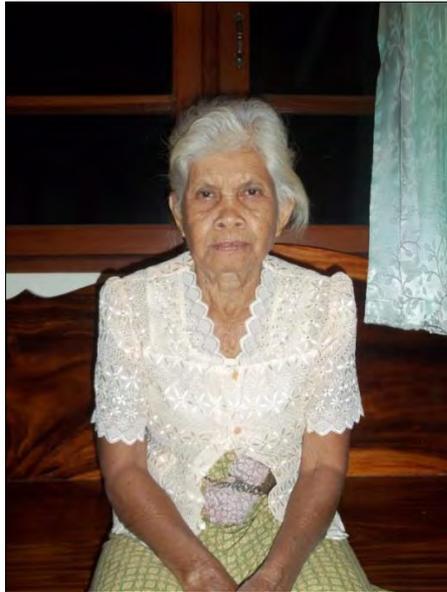
ชื่อ - นามสกุล นางแก้ว สายไส
ที่อยู่ 34 หมู่ 2 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 68 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสัก
และอำเภอลำเม็กง่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล นายสมาน สีสังข์
ที่อยู่ 7 หมู่ 2 ตำบลน้ำเฒ่า อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 70 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพระเวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล นางเฟื่อน ขวัญเมือง
ที่อยู่ 2 หมู่ 2 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 77 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพระเวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล นางลบ โสนา
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 6 หมู่ 2 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 70 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นามสกุล นายสุดตา วันพุธ
ที่อยู่ 13 หมู่ 3 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 77 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพระเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

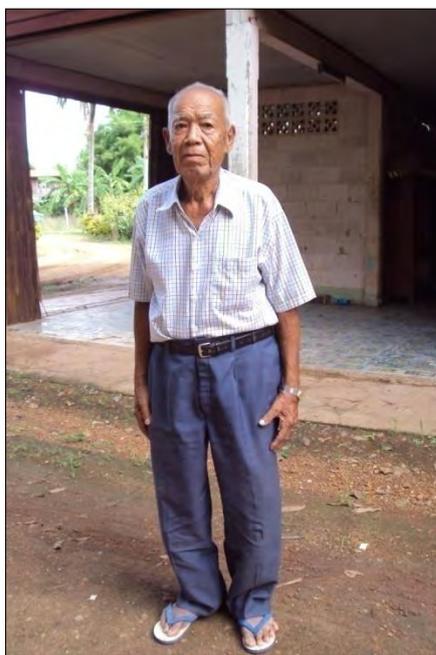
ชื่อ - นามสกุล นางแก้ว พุทธา
ที่อยู่ 5 หมู่ 3 ตำบลน้ำเหี่ยว อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 76 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล นางเกี้ยว น้อยกา
ที่อยู่ 6 หมู่ 3 ตำบลน้ำเฒ่า อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อายุ 74 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสีก
และอำเภอลำเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล นายปาน อินเพชร
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 1 หมู่ 3 ตำบลน้ำเี้ย อำเภอลำสีก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 83 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพะเหวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำเม็กง่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นาสกุล นางตา ถึงกัน
ที่อยู่ 3 หมู่ 3 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 92 ปี

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์สำหรับการวิจัย
เรื่อง ประเพณีบุญพระเวด : กรณีศึกษาชาวไทย - หล่ม อำเภอลำสนัก
และอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ - นามสกุล นางอรพิน เปี้ยสิมมา
ที่อยู่ 9 หมู่ 3 ตำบลน้ำเอี้ย อำเภอลำสนัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาชีพ เกษตรกร
อายุ 67 ปี

ภาคผนวก ง

ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นายกมล บุญเขต
Mr. Kamon Boonket
2. หมายเลขบัตรประชาชน 3140800311888
3. ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
4. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์
5. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000
โทรศัพท์ 083-190-7429 E-mail chanpimm_2520@hotmail.com
6. ประวัติการศึกษา
คบ. (นาฏศิลป์) วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
ศศ.ม. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ
นาฏศิลป์
ภาษาไทย
การขับร้องเพลงไทย
8. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

-

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นางสาวจันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม
Miss. Chanpim Meepiam
2. หมายเลขบัตรประชาชน 3670700341209
3. ตำแหน่งปัจจุบัน รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
4. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์
5. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000
โทรศัพท์ 085-423-9903 E-mail chanpimm_2520@hotmail.com
6. ประวัติการศึกษา
คบ. (นาฏศิลป์) สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์
กศ.ม. (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ
นาฏศิลป์
เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา
8. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

-

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นางปาริชาติ ลาจน์นนท์
Mrs. Parichat Lajunnon
2. หมายเลขบัตรประชาชน 3670101610903
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
4. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์
5. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000
โทรศัพท์ 086-735-1707 E-mail chanpimm_2520@hotmail.com
6. ประวัติการศึกษา
คบ. (นาฏศิลป์) สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์
ศศ.ม. (วิทยาการดนตรีและนาฏศิลป์) มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ
นาฏศิลป์
8. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

-

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นายสมศักดิ์ ภู่อายงาม
Mr. Somsak Phoopraingam
2. หมายเลขบัตรประชาชน 5141100003258
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำพิเศษ
4. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์
5. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000
โทรศัพท์ 086-735-1707 E-mail chanpimm_2520@hotmail.com
6. ประวัติการศึกษา
คบ. (นาฏศิลป์) วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
กำลังศึกษาต่อ ศศ.ม. (วิทยาการดนตรีและนาฏศิลป์) มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ
นาฏศิลป์
8. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นางอังคณา จันทร์แสงศรี

Mrs. Angkana Chansaengsri

2. หมายเลขบัตรประชาชน 36798001562

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำพิเศษ

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์

หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000

โทรศัพท์ 086-735-1707 E-mail chanpimm_2520@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

คบ. (นาฏศิลป์) สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์

กำลังศึกษาต่อ ศศ.ม. (วิทยาการดนตรีและนาฏศิลป์) มหาวิทยาลัยนเรศวร

สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

นาฏศิลป์

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

-

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นางสาวอารยา สอนบุตรนาค

Miss. Araya Sonbutnak

2. หมายเลขบัตรประชาชน 1103700081925

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำพิเศษ

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์

หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000

โทรศัพท์ 086-735-1707 E-mail chanpimm_2520@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

คบ. (นาฏศิลป์) สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์

กำลังศึกษาต่อ ศศ.ม. (วิทยาการดนตรีและนาฏศิลป์) มหาวิทยาลัยนเรศวร

สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

นาฏศิลป์

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

-